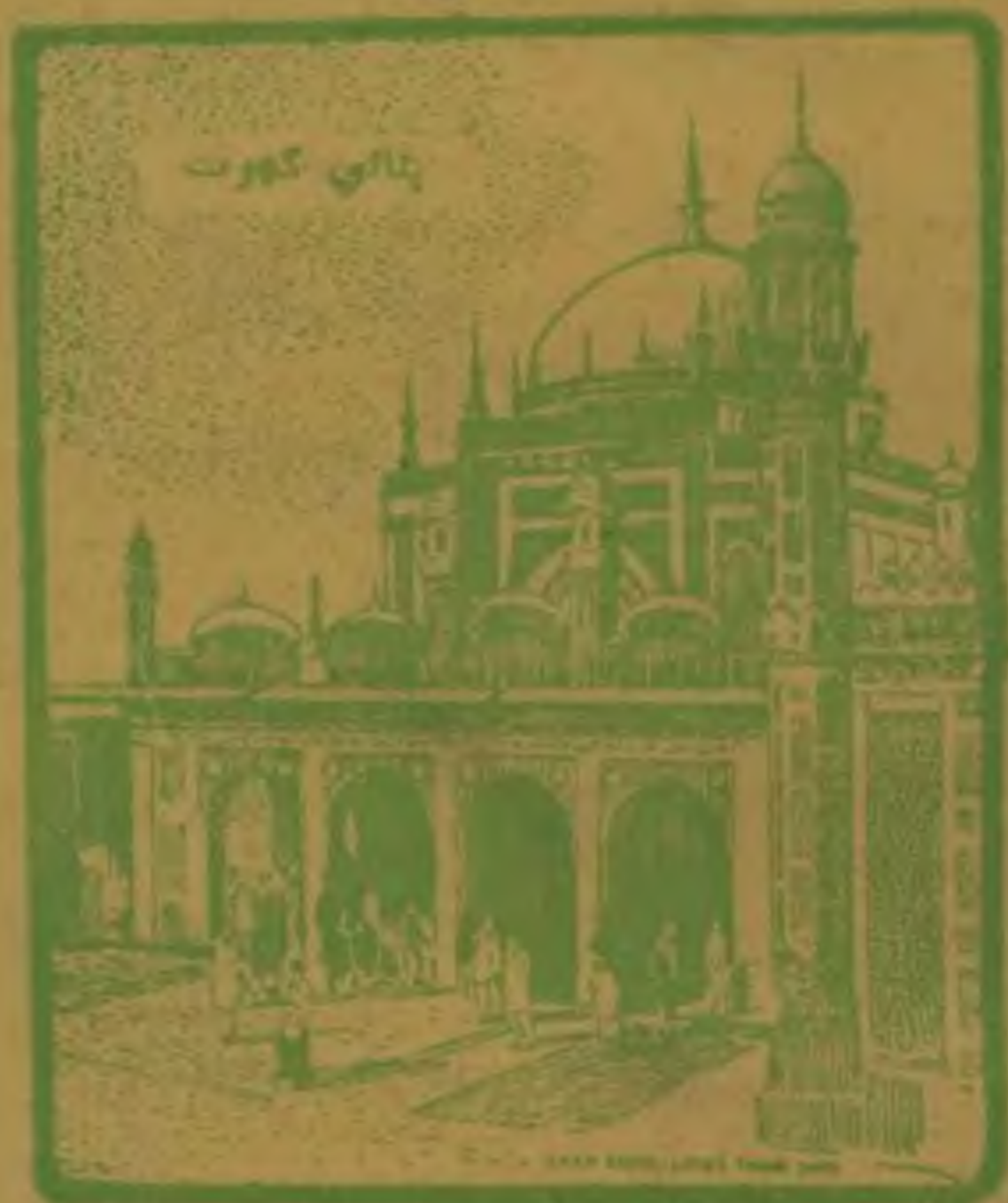

هوڏا سي حيات

مصنف:-

کٽياڻ مو لا بخش "منير"

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره ميرائي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488

هوندا سي حيات

از
کتياب مولا بخش منير

تعداد ۵۵ هزار

قیمت:

دفعه ۱۵۱۰۰

سال ۱۹۷۴

آئون ۽ هي ڪتاب پنهنجي مڙس استاد ڊاڪٽر
۱-ء اهل مڙي صاحب جي نالي، مڙوب ٿو ڪران، جڏهن
جي لاهندڪ ٻان لفظن پنهنجي هر ڏور تي رهنماي ڪئي.

”پهر“

پيش لفظ

اسانجي سنڌ سونهاري ڪيترين ئي هستن کي جنم
ڏنو آهي. جنهن ۾ ڪي فلاسفر، ڪي شاعر، ڪي عالم، ڪي
قائدان ڪي سياستدان ۽ ڪيترائي اديب، به شمار ڪامل ۽
ڪرامتن جا صاحب جن جي جهڙي نه اسين سندن ڳوٺ ڳاڙهن
ٿا مگر سندن هن دلها مان لاڏاڻو ڪرڻ کان پوءِ به سندن مٽي
مان ئي اهي سندن آخري آرامگا هن ئي مٽي ۽ عرس ٿيڻ ٿا
جنهن لاءِ پٺاڻي گهوت فرمايو آهي ته

ڪوڙين ڪن سار اهي آسڻ اچي

اسانجي سنڌ سونهاري کي اسانجي محبوب قائد جناب قائد
عوام ذوالفقار علي ڀٽي صاحب تي ٿار آهي، جنهن هن ڏرتي
جو مان مٽي ڪهڙو آهي، ۽ دلها کي رڳو پيرايو آهي ته
سنڌ جو دماغ دلها جي بهترين دماغن مان هڪ آهي.

پاڪستان جي وجود ۾ اچڻ کان پوءِ ويهڙي پيهي
حڪومت ٺاهي اتر، مٿي ٻڌا ڪرڻ، ٿا جهڙا هن عوامي
حڪومت ۾ ٿيا. مگر انهن سڀني مسئلن جو حل ۽ انهن کي
سمجهائڻ هڪ وڏو تاريخي ڪارنامو آهي، ۽ اهو ئي اسانجي
قائد جناب ذوالفقار علي ڀٽي صاحب جن جو تدبير ۽ ذهن آهي
جنهن کڙي ٿيل پيچيده ڪارنامو مسئلي جو حل ڪيائين ۽
ان کي سمجهڻ، قائد عوام جو هر ڪو فيصلو دور رس ۽
سلجهل هوندو آهي. اسانجي قائد اسان جي ملڪ لاءِ هن
عوامي دور ۾ ڪهڙو آهي جو گذريل ۲۸ سالن ۾ نه ٿيو. جنهن
لاءِ تاريخ گواه آهي ۽ سندن هر ڪو ڪارنامو تاريخ جي

سولھري چرنن ۾ اسڪرڻ لائق آهي هي عوامي دور اسانجي
 پاڪستان جي تاريخ جو سولھري دور آهي. هن دور ۾ ايل
 اصلاحات ملڪ جي ٽن ٻڌائي ڇڏي آهي ۽ اسانجي قائد
 عوام هن ملڪ جو ٻاهرين دنيا جي ملڪن ۾ مان مٿي ڪيو
 آهي، پاڪستان ۽ انجي قوم جو نالو مٿي ڪيو آهي، اسين
 خوشحال آهيون، تنهن کان سواءِ اسين خوش نصيب آهيون
 جو اسانکي اهڙو قائد مليو آهي، جنهن جون مديريت صلاحيتون
 جڳا ڪئي، محنت، قرباني اسان لاءِ ۽ اسانڌڙ نسلن لاءِ مفيد
 راه ٻڌل آهي.

اسانجي قائد جو هر ڪم سندس تدبير کان ورتل
 هوندو آهي، ۽ هر ڪم ڪو نه ملو مديريت ۽ مصداق هوندو آهي
 هن خدا داد مملڪت اسلامي جمهوريت پاڪستان کي دنيا ۾
 سرگرم ڪرڻ وارو قائد عوام ۽ صرف قائد عوام جناب ذوالفقار
 علي ڀٽو صاحب آهي.

مديريتي دعا آهي ته خدا اعاليٰ کيس درٿر عمر عطا
 فرمائي. آمين

”ڪتابچو، ولا بخش ميمر“

عرض حال

آئون ڪر ادب، عالم لاءِ آهيان، مگر هي مهدي
پهرين ڪوشش آهي، انسان خطا جو بتلو آهي جهڙوڪ
مون کان ڪا ڪوتاهي ٿي هجي ته انهن مهدين فطرت کي
نظر انداز ڪيو ويو ۽ مهدي ته پري رهيان سان مون کي
نوازيو ويو ته جهڻن آهڙي هلي آئون انهن ڪمڻن ۾
ڪي درد ڪريان

والسلام
ڪتاب مولانا بخش "مدير"

عرض مصنف

اڄ هي ڪتاب توهان صاحبن جي ۽ ذميت ۾ آهي
ڪندي، واکي حقيقي خوشي حاصل ٿي آهي، ڇا ڪاڻ جو
هن ڪتاب لکڻ جي عظيم ذميداري مون پوري ڪئي آهي.

هن ڪتاب جي لکڻ ڪري مون ڇا ڇا نه سٺو، لوڪون،
اندولون، طعنا ۽ مڙها، ٽڪاڻيون، ڊڪا، سرديون ۽ گرميون
مڙهيون ۽ اڪيون، در در، پنڪڻ، مگر اهي سڀ ڳالهون سر
لي سهي ٻڌندي ارادي کسي مضبوط ڪندي مون ٻڌندي
ڪوشش ڪي جاري رکيو، هن ڪم جي ڪن اصحابن آڇان
ڪئي نه ڪن هرڳو دلڪشتو ڪيو ۽ واپاري قسم جي
ڳالهه ڪئي. مگر آئون ٻڌندي ڏن ۾ مڪن رهيس ۽ ڪنهن
به ڳالهه تي توجه ڪونه ڏان، ڪيترن حضراتن نوٽ آئون بار
بار ويس مگر هنن چوڪرو سمجهي مون کي نظر انداز ڪيو،
اهوئي سبب آهي جو جڏهن به آئون وٽن ويس يا نه موجود
ڪونه هئا يا نه ڏنل تاثير ٿي ملاقات جو شرف به نه راضي
سگهيا، آئون بي معيار آهيان ڇا ڪاڻ جو مون ڪو رلي
ڇڏيو هوندو مگر اهو به ڏڍوئي مون ڏانهن هوت ڏي
ڏهڪڙي سو انهن وانگر جن صاحبن جا خيالات هن جلد به
اچي سگهيا آهن تن کي آئون وري لفظ عرض ڪندس ته
سندن ذهني خيالات هوندا آهن. حقيقت جي ابتڙ جلد
الها الله چيما ويندا.

شکریہ

آئون الھن سمنڊ جي سھولتن جو شڪر گذار آھيان جن پنھنجو قیمتي وقت ۽ پنھنجا خيالات ڏيئي مون مسڪين جي هوصاءِ افزائي ڪئي، تنھن کان سواءِ پنھنجن قیمتي رادن ۽ ٻارن سان تعارف ڪيو ۽ وڏي ۾ وڏي مھربانيون ڪيون، جن ۾ جناب مڪدوم محمد زمان طالب مولائي ۽ جناب پير غلام رسول شاھ صاحب جيلائي جن کي وساري نٿو سگھجي، آئون رھي ٿورا ڪڏھن به لاهي نه سگھندس، اڃا اڳوڻو آفتاب، سڙڪ ۽ ما آھن ۽ اسانجي سمنڊ سونھاري جي مٽي مھان آھي جن رڳو انھن ڪن شخصيتن کي جدم ڏنو ۽ خاص ڪري آئون خاتون اول بھيم نصرت ڀٽو صاحبہ جن جو شڪر گذار آھيان جن مون کي پنھنجو قیمتي وقت ڏنو.

آئون جناب وزير اعليٰ سمنڊ جناب غلام مصطفيٰ خان جتوئي جو به نهايت ئي ٿورائتو آھيان جو انھن مڃڻ سبب مون کي ڪجهه وقت ڏنو ۽ پنھنجن قیمتي ڳالھن سان لواڙو.

”ڪنھن به ولايتش مھر“

قائد عوام جناب ذوالفقار علي ڀٽو

اڄ آئون مڻهنجي قائد جناب ذوالفقار علي ڀٽي صاحب
بابت قلم هڪ ۾ کڻي رهيو آهيان. مڻهنجي قائد، عوام جي
قائد جنهن جي شخصيت دنيا جي ۾ مڃيل شخصيت آهي،
اها شخصيت جهڙا عظيم آهي، سندن تدبير عظيم آهي،
سندن فيصلو وسيع آهي. اهو تدبير ۽ تربيت ڪن سندن وڏن
کان ردئي ۾ مليل آهي، ڇاڪاڻ جو اواريج جو گهرو مطالعو
ڪيو ته اسانکي معلوم ٿيندو ته ڀٽي خاندان قوم جي سچائي
لاءِ امانت گهڻو ڪجهه ڪيو جنهن لاءِ هي سڄي صدي ۽ تاريخ
جا اواراج گواه آهن.

جناب ذوالفقار علي ڀٽي جن جا والد صاحب سر شاهدواز
ڀٽي صاحب جن هڪ اعليٰ رتبه جي ممتاز شخصيت ۽ اعليٰ
کردار جا مالڪ هئا، پاڻ سندن عهدي جي احترام جي
اڳواڻن مان هڪ هئا. اهو ئي سبب آهي جو جڏهن سندن پيءُ کان
آزاد ٿي ته سر شاهدواز ڀٽي صاحب جن صوبو سندن جا بهرپان
مهر ٿيا، الهيءَ مان ئي سندن سياسي تدبير ۽ ممتاز شخصيت
جو اندازو لڳائي سگهجي ٿو سر شاهدواز جن جا سماجي طرح
استرا ته هن ملڪ لاءِ ڪم ڪيل آهن جو جهڙن فيصلو
سان لکيو وڃي ته هو لڏاڪهٽيا ڪتاب ڀرجي وڃن، سر شاهدواز
جن رياست ۾ هوندا گهڙهه جا وڏا راءِنظر رهيا ۽ پنهنجي دور
حڪومت ۾ ڪم ٿاڻا سڌارن، اصلاحات جي تاريخ شايد
آهي. جڏهن تحريڪ پاڪستان شروع ٿي، الهيءَ تحريڪ ۾
سر صاحب جن بهش بهش هئا، ڀٽي خاندان جي قربانن کي

۽ ڀٽي خاندان جي قربانين کي فراموش ڪري نٿو سگهجي،
 مهندي قائد جي تربيت ۽ تعليم ۾ سر صاحب جن جو
 تمام گهرو چاهو هو ۽ اهوئي سبب آهي جو مهندي قائد
 جو شمار دنيا جي بهترين دماڻن ۾ آهي. ۽ بمشمار صلاحيتون
 جو مالڪ آهي.

مهندي قائد جو جنم ۵ جنوري سال ۱۹۲۸ع ۾
 لاڙڪاڻي شهر ۾ ٿيو، شروعات کان ئي اعليٰ تعليم ڏيارڻ
 ۾ سندن بزرگ، والد سر شاهنواز ڀٽي صاحب جن جو هٿ
 هو، تنهن بعد جناب ذوالفقار علي ڀٽي صاحب جن کي
 ڪمپيوٽرلما (آمريڪا) ۾ وڌيڪ پڙهڻ لاءِ موڪليو ويو جتي
 پاڻ پوليٽيڪل سائنس، مضمون خاص ڪيو ۽ مهندي اعليٰ
 صلاحيتن کان مهنديون هر ڪلاس، ۽ اسٽڊنٽن کي متاثر ڪيو،
 ۱۹۵۰ع ۾ پاڻ آمريڪا کان برطانيا آيا جتي ۱۹۵۲ع ۾ آڪسفورڊ
 (برطانيا) يونيورسٽي مان پهن الاوائس قانون ۾ ايم. اي جي
 ڊگري حاصل ڪئي، تنهن بعد (ليڪن ان) يونيورسٽي ۾ پاڻ
 پرايٽلا اعزاز سان ڪيو، ڀٽي صاحب جن جي روشن ذهانت
 کان متاثر ٿي ڪنهن ساڳو خدمت يونيورسٽي ۾ پهن الاوائس قانون
 جو لاءِ ڪچراڙ مقرر ڪيو ويو، اتي ڪجهه وقت رهڻ بعد
 پاڻ محسوس ڪيائون تہ پاڪ سر زمين کي سندن خدمت
 جي ضرورت آهي، تنهنڪري پاڻ واپس وطن وريا، وطن
 ورج بعد پاڻ هر ميد ۾ مهندي مالڪ جي خدمت ڪرڻ ۾
 ڪا ڪسر ڪانه ڇڏي، ۽ اهوئي سبب هو جو ڪنهن
 اقوام متحده جي جنرل اسيمبلي ۾ پاڪستان جي نمائندگي
 ڪندڙ وفد ۾ شامل ڪيو ويو، ۽ اهو وفد اهو ئي صاحب
 جن اعليٰ صلاحيتون رکندڙ انسان آهن.

۱۹۵۸ع جي آئيني انقلاب کان پوءِ ڀٽي صاحب جن
 تجارت ۽ امور ڪم ۾ جا وزير هئا (تنهن وقت جي پاڪستان
 جي ڪابيهه ۾ پاڻ سڀ کان ننڍي عمر جا وزير هئا) ۱۹۶۰ع

۾ گھڻ معذالمت، قندرتي وسيلن جو وزير مقرر ڪيو ويو. اهو ڪالو پنهنجي نوعيت جو اهم ۽ ڏکيو ڪارو هو، جنهن کي منهنجي قائد تمام خوبصورتي سان ترقي وٺائي.

۱۹۶۳ع ۾ پاڪستان جي وزير خارجہ محمد علي بوگره وفات ڪئي، تنهن بعد ڀٽي صاحب جن پاڪستان جا وزير خارجہ ٿيا. انهيءَ دوران پاڻ پنهنجي ملڪ لاءِ خارجہ پاليسي ٺاهي جنهن لاءِ ڇ-ورڻ ۾ اهو ايندو هو تہ پاڪستان جي خارجہ پاليسي تمام مضبوط آهي، ۽ انهيءَ خارجہ پاليسي جي ڪري دنيا جي ڪيترن ملڪن متاثر ٿي پاڪستان سان دوستي جو ناتو رکيو ۽ خارجہ پاليسي تي ڀٽي صاحب جن جي نظرين جي اڌوار مٽيهه جي جبرل اسمبلي ۽ انجون ڊيپارٽون، دنيا جا نمائندا ۽ دما جون اخبارون شاهد آهن. تنهن کان سواءِ تاريخ شاهد آهي تہ اهڙا ڪارناما اڳئين ڪنهن به وزير خارجہ نه ڪيا.

نوٽ:

(وڌيڪ قائد عوام جي اڌوال لاءِ منهنجي لکيل ڪردار ذوالفقار جو مطالعو ڪريو) (مصنف)

جڏهن ۱۹۶۵ع ۾ ڀارت پاڪستان تي جارحانه ڪاروائي ڪئي تہ ڀٽي صاحب جا اهي لفظ تہ اسين هزار سال لاءِ لڙنداسين ڇاڪاڻ جو سندس خارجہ پاليسي اصولن تي ٺهيل آهي ۽ هي. اهو اعلان ڪرڻ ڪو آسان نه هو مگر اهوئي ڀٽو صاحب هو جنهن بنا ڏپ ڏاڪ جي اهو اعلان ڪيو ۽ ڀٽي صاحب جن بابت برطانيه جي مشهور فيلسوف سر برٽراند رسل چيو هو تہ، ڇهن سال دوستي ۽ پاڪستان جي آزاد خارجہ پاليسي لاءِ آئون ڀٽي صاحب جن کي داد ڏيڻ کان سواءِ رهي نٿو سگهان. ڇهين تہ قائد عوام جن هڪ اصولي انسان آهن تنهن ڪري پاڻ محسوس ڪيائون تہ ايوب حڪومت ڪن غلط پاليسين تي عمل ڪري رهي آهي تنهن پاڻ وزارت جي

ڪرسي کي لت هڻي ڇڏيائون ۽ اهڙي ريت ٻاڏ هڪ عوامي پارٽي ٺاهي جهڪا پيپلز پارٽي جي ڏلي سان اڳتي هلي پاڪستان جي اڪثري پارٽي جي حيثيت سان ظاهر ٿي. ڀٽي صاحب جن الهيءَ پارٽي جا چئمپئن آهن ۽ الهيءَ عوامي پارٽي جو بڻ بڻ ۲۱ سيپٽمبر ۱۹۶۸ع ۾ وڌو ويو. ارب آمريت واري درويش ڀٽي صاحب جن سان ڇاڇا نه ٿي ٿيڻ کان هرڪو واقف آهي، مگر هي اولالعزم انسان پنهنجي ذاتي جي فسادت ڪندو رهيو ۽ آخر ڪامياب ٿيو، اهڙن شخصيتن بابت شاهه سائين فرمايو آهي ته:

ڪلهن ڪلهن ماڻهو هلجهر اهي ٻيءَ بهار جي.

الهيءَ عوامي جدوجهد ۾ ڀٽي صاحب جن جي ذات تي ڪوڙا ڪٽس، ڪوڙا لڙا، جاني حملا ۽ ڪمن ڄمل ۾ به اڻاهو ريو، مگر ڀٽي صاحب جي تحريڪ عوامي تحريڪ هئي جهڪا ظلم جي ظلم خلاف جدوجهد ڪندي رهي ۽ آخر عوام کٽيو ۽ اهو حقيقت ۾ پاڪستان جي سڀني ماڻهن کي سڃاڻي وارو سبق پنهنجي قائد جناب ذوالفقار علي خان ڀٽي ڏنو ۽ الهيءَ سڃاڻي جي سبق لاءِ - ڀٽي قوم محترمين قائد جي دعاگو آهي ته:

پڏو جيئي هزارين سال.

(وڌيڪ احوال لاءِ پڙهو ڪردار ذوالفقار) (ص ۱۰)

۱۹۷۱ع جي جنگ کان اڳ ٻه ٽي حڪومتون ٻه ڪو ڇارو نه ڏسي جناب قائد عوام کي ملڪ جون واڳون سونپيون. الهيءَ وقت پاڪستان ۾ ڇا هو؟ نه آهن، نه ڏٺو، سڄو ملڪ جو ڀالڻو بگڙيل هو مگر اهو ئي ڀٽي صاحب جي شخصيت ۽ قدر، ڪردار ۽ ذهانت آهي. - اڄ پاڪستان دنيا جي ماڻهن سان ڪلهو ڪلهي ۾ ملائي هلي رهيو آهي. شال اسان جو ملڪ ڪامياب ڪامران رهي ۽ ڀٽي صاحب جن کي دُرُ عمر عطا فرمائي. - آمين -

بيسگم نصرت ڀٽو صاحبہ

خاتون اول پاڪستان بيسگم نصرت ڀٽو صاحبہ جن جو تعلق ايراني خاندان سان آهي، پاڻ بمبئي ۾ پيدا ٿيون. سماجي ڪم ۾ به بيسگم صاحبہ جن سماجي ڪمن ۾ شروعات کان وٺي ڏاڍي دلچسپي سان حصو وٺي ورتو آهي، ۽ اسڪول جي وقت کان وٺي اڄ تائين پاڻ سماجي بهرون جي ڪمن ۾ هميشه هميشه رهيون آهن، تنهن کان سواءِ غريب بيمار عورتن لاءِ صنعتي ۽ هيري ادارن جي بحال ڪرڻ ۾ ۽ انهن جي انتظام ۾ به سندن هڪڙي هٿ آهي، پاڪستان ٺهڻ کان پوءِ بيسگم صاحبہ جن هندستان مان لڏي آيل بي گهر ماڻهن جي آبادڪاري لاءِ ڪافي ڪجهه ڪيو. ۱۹۴۸ع ۾ پاڻ پاڪستان وٽان ٽيڪسٽائل ڪارڊس ۾ شموليت اختيار ڪئي، ۱۹۵۱ع ۾ بيسگم صاحبہ جن جي شادي جناب قائد عوام ذوالفقار علي ڀٽي صاحب جن سان ٿي.

۱۹۶۵ واري جنگ ۾ بيسگم صاحبہ جن سندس قومي جذبي جو صحيح ۽ اڀرائي طور مظاهرو ڪيو، جنگ دوران پاڻ اڻٽڪ ڪوشش ڪري روزانه جون ڪم ايندڙ شيون سلسلهوار جنگي جوانن (پاڪستانين) کي مهيا ڪندي رهيون. اسانجي ملڪ پاڪستان ۾ پاڻ هزارن جي تعداد ۾ دستڪاري جا مرڪز کولايا جتي هزارين عورتن اسانجي فوج جي جنگي جوانن لاءِ موسم آهر ڪپڙا ٺاهي موڪلايا.

۱۹۶۸ع ۾ جڏهن جناب قائد عوام جن ارب آمريت دوران جيل ۾ هئا ته ان وقت خاتون اول جناب بيسگم صاحبہ جن، عوام جي بنيادي حقن جي واپسي لاءِ جدوجهد ڪئي

۽ انهيءَ سلسلہ ۾ پاڻ ملڪ جي چٽي چٽي جو دورو ڪيو. بيمڪر صاحب جن آل پاڪستان پيمائز پارٽي (وڃي پراڻي) ۾ هڪائي بهرو دورو آهي ۽ انهي باقي ڪارڪنن سان آهن. جڏهن کان وٺي عوامي حڪومت وجود ۾ آئي آهي انهن کان وٺي بيمڪر صاحب جو ان ۾ اهم ڪردار رهيو آهي.

بيمڪر صاحب جن ڪيترن ئي اهم سگالي جي وڏين جي اڳواڻي ڪئي آهي جن ۾ افغانستان ۽ خاص طور جڏهن بيمڪر صاحب جن جڏهن چائينا جي وفد ۾ اڳواڻي ڪئي هئي اسانجي پاڪستان اتر فيصل ٿرور جي اداري پهريون ڀيرو اسلام آباد کان بيمڪر واري انتظامي پرواز ڪئي، تنهن کان سواءِ خاتون اول جن قائد عوام صاحب سان گڏ دنيا جي ڪيترن ئي ملڪن جو دورو ڪيو آهي. هن وقت بيمڪر صاحب جن ”حلال لهر“ جون چيئرمين آهن. هن اداري جو خاص ڪم انسان ذات جو ڀلو ۽ واڌارو آهي. جيستائين سياسي سجاڳي جو تعلق آهي، ته بيمڪر صاحب جن عورتن ۽ سياسي سجاڳي آڻڻ لاءِ ڪافي ڪم ڪيو آهي ۽ ڪري رهيون آهن ته جيئن عورتن اسان جي قوم جي فلاح ۽ بهبود ۾ حصو وٺي سگهن ۽ مردن سان ڪلهر ڪلهي ۾ ملائي ڪم ڪري سگهن. اهوئي سبب آهي جو ڪن خاتون اول جي نالي سان ياد ڪيو وڃي.

شاگرد:- شاگرد کي مخاطب ٿيندي خاتون اول جن فرمايائون ته جيستائين شاگرد جو تعلق آهي آئون انهن چونڊينس نه هاتي تعليم جو پراڻو طريقو ختم ٿي چڪو آهي، پراڻن طريقن موجب تعليمي ادارن وارا شاگردن ۾ دلچسپي ڪونه وٺندا هئا. تنهنجي طور شاگردن کي اهو احساس رهندو هو ته سندن سار سڀال اهو وارو ڪو ڪونهي، تنهنڪري شاگردن احساس ڪمري ۾ مبتلا هوندا هئا ۽ تنهنڪري

سندن پڙهائي ڪانه ٿيندي هئي ۽ هو امتحالن ۾ شريڪ ٿيڻ لاءِ تيار ڪونه هوندا هئا. نهن تعليمي طريقه ڪار موجب ڪاليج اختياري وارا، پروفيسر مسلسل دلچسپي سان محنت ڪن ٿا، الهي ۽ ڪري ٿي شاگرد امتحالن ۾ ويهڻ لاءِ تيار رهن ٿا. نهن طريقه موجب هر نهن موهني کان پوءِ سندن امتحان (ٽيسٽ) ٿيندي، ۽ اڳيون طريقه واسڪر هائڊن ان سالن کانپوءِ امتحان نه ٿيندا.

هنن شاگردن کي اهو احساس آهي ته استاد سندس صحيح سار سهال نهن ٿا ۽ نهن ڪري ڪن پڙهائي ۾ نه صحيح دلچسپي آهي. سندن خيال موجب نه بنيادي طور هر شاگرد صحيح آهي ۽ پڙهڻ چاهي ٿو، باقي شاگرد بهو سڌارو تعليمي طريقه ڪار، ڪاليج ۽ يونيورسٽي جي رضا تي منحصر آهي.

هاري: هاري بابت بيمر صاحب جن فرمائين ٿيون ته هاري بنيادي طور پورهيو ڪندڙ فرد آهي. نون پڙهي سڌارن موجب هاري کي اڳي کان هائي ڪاليج وڌيڪ حشر ملڻا آهن ۽ سندس حالت ڪافي سڌريل آهي. اڄ جي هاري جو اولاد جڏهن تعليم حاصل ڪري ٿو ته اهو پنهنجي آبائي همي (آمتو) کي وساري ٿو ويهي ۽ هو نوڪري جي تلاش ۾ سرگردان ٿي رهيو. بيمر صاحب جي خيال موجب ته هاري جي اولاد کي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ جديد نموني ۾ پيداوار وڌائڻ لاءِ ڪوشش ڪرڻ گهرجي. اهڙي ريت هو پنهنجي آبائي همي کي وڌيڪ ترقي وٺائي سگهي ٿو، ۽ رستن کي سڌو وڌيڪ سر-سڙ بڻائي سگهندو.

شاه پڙائي: پڙائي بابت بيمر صاحب جن فرمائين ٿيون ته جڏهن ته سنڌي زبان دنيا جي بهترين زبانن مان هڪ آهي. هن ٻولي جي لغت اهڙي ته وسيع ۽ معي دار آهي

جو سندس هر لفظ ۾ بهار، مهيت، حسرت، مسرت، روحاني
 خوشي ۽ تمام اولهي حب رکمل آهي، جهڪڙهن هن ٻولي
 جي داما جي ٻن ڀرڻن سان ڀمت ڪري نه سگهي زبان
 کي وڌيڪ ترقي جو حق حاصل ٿيندو ۽ سنڌي شعرن جي
 جهڪڙهن دلها هي ٻن شعرن سان ڀمت ڪري نه سگهي
 شعر وڌيڪ معنيٰ دار معاروم ٿيندو اها ڳالهه هيٺ ڏنل شعر
 مان ثابت ٿيندي.

ڪڪري ۽ هالڻيون ڪارڻيون - ڇوڇي ۽ هالڻا ڇوڇي،
 پالڻ ڇوڇي پالڻ - من - اڳو ٿيڻي لڳي،
 سهڻو ڇوڇي - اڳو ڪري ان سمن.

(شاه)

هيٺين شهرن مان اسان کي مهيت، بهار، تماشا، جو
 جزو ملي ٿو. جهڪو اسان جي دل ۽ دماغ تي - اهي اثر
 انداز ٿئي ٿو. شاه جي انهن شعرن ۾ لکڻ ۽ بهار سمائل
 آهي. بنيادي طرح سندس جي شاعري وڏي - قصي ۽ دشمني
 کان پاڪ آهي ۽ هن ۾ دشمن سان وڙهه ۽ ڪهڙي رڪڻ جي
 گنجائش ڪانهي.

شاه صاحب هميشه اها ڪوشش ڪئي آهي ته
 اسان جي اندر جي روشني ڇهڪي ۽ اها روشني لڏهن
 ٿي ڇهڪي جڏهن ان ۾ اصوات هوندي، شاه جي ڪلام
 ۾ اسلامي جزو آهي ۽ اهو جزو اسان کي لکڻ جو سبق
 سکاري ٿو.

ڀرل نين جي گهر، هلاهدون هان جي. (شاه)

ساه ساڻن هميشه ڪشاده دلي ۽ هڪ ٻئي سان هڪ
 ٿي رهڻ جو تڪميل پيش ڪيو آهي هو تعصب ۽ ڪهڙي
 ۾ اعتبار لڳو ڪري پاڻ صوفي خيال جا هئا تنهنڪري
 هو ساري اسان ذات کي هڪ ڪٽنب ڪري ٿو سڄي
 تنهنڪري شاه جي ڪلام ۾ لفظ ۾ نه نفرت آهي ۽ نه
 ڏڪار پاڻ فرماين ٿا ته

مولي مالڊاڻن تي واري ڪمالن وار
 وڃون وسرڻ آڱهون چوڏس تي چوڏار
 ڪي اُڏي ويٺون استعمل ڏي ڪي مڙيون مڙب وار
 ڪي ڇوڪن ڇهن تي ڪي لهن سمرقندين سار
 ڪي ڏسي ويٺون ڏور تي ڪي ڪابل ڪي قندار
 ڪي دلي ڪي دکن، ڪي گزن مٿي گرلار
 ڪنهن جملي جيسلمير تان ڏنا به ڪالمر بهڪار
 ڪنهن پڇ پڇائيو ڪنهن ڏيٽ مٿي ڏار
 ڪنهن اچي عمرڪوٽ تان وسايا ولهار
 سالهه سڌاڻن ڪراچ مٿي سنڌ سڪار
 دوسر مٺا دادار، عالم سڀ آباد ڪراچ.
 (شاه)
 هفتت هن ريت آهي ته شاه صاحب سنڌيت جو
 تصور انسان ذات ۾ ڏسڻ چاهي ٿو جنهن صرف جرحصو
 سدس شعر آهي.

جناب غلام مصطفيٰ خان جتوئي

موجودہ وزير اعليٰ سنڌ

غلام مصطفيٰ خان جتوئي صاحب جن ۱۴ آگسٽ ۱۹۳۱ع ۾ جناب رئيس حاجي غلام رسول خان جتوئي جي گهر ۾ جنم ورتو. سندن آبائي گهر نوان جتوئي جهڪو - وري ڪسان انگل ۱۵ ملن جي مفاصلي تي آهي. ابتدائي تعليم مدرسو نوشهري مان حاصل ڪئي تنهن بعد سمنڊ ڪميج ڪراچي گرامر اسڪول مان ڪئي تنهن

کان پوءِ پنهنجي آبائي زميني زمينداري سان منسلڪ ٿي ويا، جتوئي خاندان جو شمار سنڌ جي معزز لرنن خاندانن ۾ ٿئي ٿو، ۽ هميشه هن خاندان ملڪ، ملت جي خدمت ۾ لرنن ۽ مسڪينن سان همدردي ۽ مدد ڪئي آهي.

سماجي خدمتون:

جتوئي صاحب جن کي تعليم جي ٿلهاءِ لاءِ تمام گهڻو اوتو آهي، پاڻ سڄي زندگي ئي جوانن ۾ تعليم حاصل ڪرڻ جي مهر ملائي جوڪا ڪاميٽي سان ٻاهر نڪرڻ تي پهتي، ۽ اهڙي سبب آهي جو جتوئي صاحب جي هن تعليم بابت واري مهر تي لپڪ چوڻدي پهراڙي جا ماڻهو ڀانڊ ڪان ڀانڊ تعليم بابت ڏانهن توجه ڏيئي رهيا آهن. تنهن کان سواءِ پاڻ ڪيترائي، پرائمري، مڊل، هاڻي

اسڪول ۽ ڪاليج، اسپتالون ۽ شفاخانا ڪولالا اٿس، جهڙن
 ئي ٻانڀ عوامي حڪومت ۾ مرڪز جا وزير مواصلات ٿيا
 الهيءَ دوران به سندن جيڪي عوامي ٻلائي لاءِ ڪيا اٿس
 جهڙهن الهن کي تفصيل وار لکيو وڃي ته هوند ڪتاب
 لکجي وڃن. سندن بيماري شخصيت ۽ قربانگي ڪچهري
 کان هر ڪو متاثر آهي، اهڙا گوهر اسان کي گهٽ نظر
 ايندا جن پاڻکي عوام جي خدمت لاءِ وقت ڪيو هجي
 اسانجي سنڌ کي اهڙن سپرنٽن ئي ناز آهي.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي فرمائين ٿا ته اسان جي
 شاگرد کي وڌيڪ محنت ڪرڻ گهرجي، هن دور ۾ نه
 اجهڙنهن ڪم ايندي ۽ نه خالي نعرا ۽ شاگردن کي پنهنجي
 معيار ۽ ڪردار ڪم ايندو، جهڙهن شاگرد جو معيار
 تعليم اعليٰ درجيءَ جو نه آهي ته يقينن اهو شاگرد پنهنجي
 رهجي ويندو ٻانڀ شاگرد برادري کي اهل ٿا ڪن ته پنهنجو
 سمورو وقت تعليم پرائڻ ۾ صرف ڪن ۽ سنڌ جو نالو
 بلند ڪن.

هاري:

سندن چوڻ آهي ته سنڌ جي هاري جي مٿان ڪافي
 جوابدارن آهن هاري کي گهرجي ته محنت ڪري ۽
 تعدادوار ۾ اضافو ڪري، اسانجي ملڪ کي اڃا جي سخت
 ضرورت آهي موجوده وقت ۾ سڄي دنيا ۾ اڃا جي قلت
 آهي، تنهنڪري اهي ڳالهون ذهن ۾ رکي ڪم تعدادوار
 ۾ اضافو ڪرڻ گهرجي.

ڀٽائي:

شاھ سائين بابت سندن چوڻ آهي ته شاھ ڀٽائي جو
 ڪاليج به آهي ۽ دنيا جي وڏين هستين ۾ شاھ جو
 شمار ٿئي ٿو.

جتوئي صاحب جن ۱۹۵۳ع ۾ ڊسٽرڪٽ ڪائونسل جا پريزيڊنٽ ٿيا. ۱۹۵۷ع ۾ صوبائي اسمبلي جا ميمبر ۱۹۶۳ع ۾ نواب شاه مان قومي اسمبلي جا ميمبر ۱۹۶۵ ۾ وري قومي اسمبلي جا ميمبر ۱۹۷۰ جي عوامي چونڊن ۾ قومي اسمبلي جا ميمبر ۽ هاڻي پاڻ صوبائي اسمبلي سنڌ جا قائد ايراني آهن. ۽ عوامي حڪومت ۾ سنڌ جا ٻيا وزير اعليٰ آهن.

جڏهن ته جتوئي صاحب جن جو والد مرحوم خالجهادر غلام رسول خان جتوئي جن سنڌ اسمبلي جا ميمبر رها ٿيڻ کان سواءِ ڊسٽرڪٽ ڪائونسل جا پريزيڊنٽ به هئا. ۽ سندن ڏاڏو مرحوم خالجهادر امام بخش خان جتوئي جن هڪ زبردست اوشاڪ، ترڪ، شاعر ۽ صوفي خيالات جا ماڻهو هئا. اميري هوندي به فقيري طبيعت جا مالڪ هئا. سندن شاعري ۾ خاص ”صابر“ هو. سندن هڪ ٺٽل جو هي مطلع آهي.

اڄ عهد آهي هر گهر - ٻنهي به عيد ٿيندي
حاصل ٿيڻ سان ڪي دلير جي داد ٿيندي.

نوٽ:-

خالجهادر امام بخش خان جتوئي بابت معلومات جناب
مخدوم طاب الودايع - جن کان حاصل آهي، آئون انهن لاءِ
سندن نهايت ئي گورائو آهيان.

جناب ممتاز علي خان ڀٽو

اڳوڻو وزير اعليٰ سنڌ

جناب ممتاز علي خان ڀٽو ولد نواب نبي بخش خان
ڀٽو صاحب جن ۱۹۲۴ع ۾ ڳوٺ سردار مير بخش خان ڀٽو ۾
پيدا ٿيا. پاڻ الهيءَ خاندان سان تعلق رکن ٿا جنهن خاندان
کي قدردان پي پناه صلاحيتون عطا ڪيون آهن. جوشن نه
ممتاز علي خان ڀٽي جي شخصيت کي لکيل شخصيت
مڪالهي، سندن سماجي ڪم: بابت سنڌ جو هر لکيو وڌو

جاڻ رکي ٿو، پاڻ عوامي حڪومت طرفان سنڌ جا ٻارن
وزير اعليٰ ٿيا، سندن وزارت دوران پاڻ خلوص دل، ان لڪ
مھمت ۽ خداداد صلاحيتن سان پنهنجي منصب کي ڪم
خوبي سان ملهائيو.

پاڻ ابتدائي تعليم پنهنجي ڳوٺسان ۽ ٽيون بعد ٻاهر
پڙهڻ ويا، جناب ممتاز صاحب، جن آڪسفورڊ يونيورسٽي
مان ايم. اي (اٽرس) ڪيو ٿيون بعد قانون جي ڊگري
ولڻ کان پوءِ ۱۹۶۰ع کان ڪراچي هاءِ ڪورٽ جي وڪيل
جي حيثيت سان وڪالت ڪرڻ لڳا. اڻوسي آمريت خلاف
پاڻ ڪم ڪش ٿي بيٺا ۽ عوامي دور لاءِ سندن جد و جهد
ڪنهن کان ڳجهي ڪانهي.

شاگرد: سندن چوڻ آهي ته شاگرد کي گهرجي ته
پڙهڻ ۽ نظرو ضبط ٿي خاص توجه ڏيڻ جهڙو ڦلاڻي جو
دور هو، جنهن ۾ اسان پنهنجو زميني وقت ضايع ڪيو
آهي انهيءَ جي ازالو لاءِ اسان کي خلوص دل ۽ ان لڪ
مھمت رستي پنهنجي ٽري جي رفتار ٽن کان ٽن ٽي ڪرڻ
گهرجي ته جيئن اسان پنهنجي گم ٿيل راھ کي ٻيڙي وٺون
ته جيئن اسانجو ملڪ ۽ اسان سڀ خوشحال ٿيون. تعليم ٿي
سڄو ڏيان شاگرد جو مستقبل ٺاهيندو.

شاه پٽائي: بابڪ فرمان ٿا ته شاه سائين جو
ڪلر جامع آهي ۽ سندس ڪلر ۾ سور، مھمت، قرباني
سڀ موجود آهي.

هاري: پاڻ فرمان ٿا ته هاري کي گهرجي ته هو
مھمت ڪري ۽ ان اهاڻي ته جيئن اسانجو ملڪ اڄ ۾ خود
ڪم ٿئي، هاريءَ کي عوامي حڪومت جي رائج ڪم
ازمي سڌارن مان مڪمل فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي.

جناب ممتاز علي پتي صاحب جن عوامي چونڊن ۾
 سال ۱۹۷۰ع ۾ ٻهولن ٻارئي جي تڪرر تي قومي اسيمبلي
 جا ميمبر ٿيا ۽ پاڻ عوامي حڪومت طرفان سنڌ جا ٻهراڻ
 گورنر ۽ ٻه ٻهراڻ وزير اعليٰ ٿيا جنڪا منصب پاڻ ڪم
 ڪري سان ٺاهي ٿي ٿيا.

جناب عبدالحفیظ پیرزادو

جناب پیرزادو صاحب
اسان جي سنڌ جي هڪ
ذهمن شخصيت آهي،
سندس والد صاحب جناب
پيرزادو عبدالستار جن به
سنڌ جا وزير اعليٰ رهي
چڪا آهن، جناب قائد
عوام جي آواز آي لهرڪي
چونڊي حفیظ صاحب جن
عوامي خدمت، سماجي
ڪمن کي پنهنجو نصب
العين بڻايو، انهيءَ عوامي

خدمت و سماجي رهنمون جي ڪمن جي ڪري جناب حفیظ
صاحب ۱۹۷۰ع جي قومي اسمبلي جي چونڊن ۾ بهالپس
پارٽي جي ٽڪيٽ تي ڪامياب ٿيا، قائد عوام جي دور
رس ڏيکاري جناب حفیظ صاحب جي ذهانت کي پرکي
وڌو ۽ مرڪزي وزارت ۾ تعليم کاتو ڏنو، عوامي حڪومت
ملڪ کي آئین ڏيڻ جو واعدو ڪيو، اها آئين جو ڪم
اڌ ۾ رهيو ته ان وقت جي وزير قانون اهو چاڻي استعمال
ڏئي ته شايد آئين جو ڪم اڌ ۾ رهي ويٺو، مگر قائد
عوام قانون واري وزارت جو قلم دان جناب حفیظ صاحب
کي ڏنو ۽ اهو ئي هڪ لڙائي عوامي حڪومت جو ڪارنامو
آهي جو پاڪستان کي جمهوري آئين مقرر ملو.
جنهن ۾ جناب حفیظ صاحب جو وڏو حصو آهي.

وائيس چيترهن پاڪستان ڏيکارڻ ڌارڻي

جناب مخدوم محمد زمان "طالب الموليٰ"

سجاده نشين درگاه مخدوم نوح هالا

جناب مخدوم محمد زمان صاحب جن ٺاريءَ ۴ نومبر سنه ۱۹۱۹ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ هالا ۾ جنس ورتو، سندن والد صاحب مخدوم غلام محمد جن هڪ نهايت ئي درويش صفت، اولياءَ ۽ بزرگ هئا، مخدوم غلام محمد جن جو

شمار به سنڌ جي بلند پايه جي عالمن ۾ آهي. پاڻ مخدوم نوح جو اولاد آهن.

مخدوم صاحب قرآن شريف جي تعليم حافظ ولي محمد بهار درگاه سروري هالا، فارسي ۽ عربي ۾ مولوي محمد عالم ڊاڪٽري ۽ سنڌي تعليم حاجي عبدالغفور ۽ حاجي محمد الرحمان الهم هالا ئي کان ڏياري. ڪن فارسي جو بهارون درس سندن شفيق چاچي مخدوم غلام محمد جن ڏنو. تنهن بعد انگريزي جا چار درجا غلام رضا پٽ صاحب وٽ پڙهيا.

شعر ۽ شاعري:

شعر شاعري ڪن وڙهي ۾ مليل آهي. مخدوم صاحب جن جو شمار سنڌ جي اعليٰ پايه جي شاعرن ۽ موسيقارن ۾ آهي. سندن افضل طالب الموليٰ آهي. سندن تصنيفات هن ريت آهن، جن مان ڪي اڻ ڇپيل آهن.

چپيل تصنيفات:-

(۱) سنڌي ٻيٽن ۽ ڪاهن جو مجموعو (۴) ڇ-۵-۶-۷-۸
 ڇڙيون (۳) ياد رفتگان (۴) امام خزالي جا خطوط (۵) اسلامي
 نصوص (۶) ڪافي (جهڙو سنڌ ٻوليورسٽي طرفان ايم-اڇي-
 جي ڪورس تي رڪنل آهي) (۷) شيطان (۸) خود شعاسي
 (۹) بهار طالب (نظم جو مجموعو) (۱۰) رباعيات طالب (۱۱)
 شان سروري (نعتن جو مجموعو) (۱۲) ڪڇڪول جنهن ۾
 سنڌي، فارسي ۽ سرائيڪي ڪلام آهن.

ان چپيل تصنيفات

(۱) عجمي اللغات (سنڌي ادب جي لغت (۲) مصري
 جون لڙون (مختلف مصنف ۽ الهن جا هر قسم جي موضوع
 تي لقطا) (۳) چنهندڙيون (نظم) (۴) سنڌ جو شڪار (سنڌ
 جي شڪار بابت معلومات) (۵) دڙوان طالب الموليٰ (۶)
 مضامين طالب الموليٰ (۷) قطعات طالب الموليٰ (۸) لئون رنگ
 (ڪاهن ۽ ٻيٽن جو مجموعو (۹) سنڌي موسيقي (۱۰)
 ڪاهن جا گهاٽڻا.

مخدوم طالب الموليٰ جن جو موسيقي تي به دسترس
 حاصل آهي ڪنهن موسيقي جي تعليم مبرهوم استاد سمنڊي
 خان ڏني مخدوم صاحب جن اڪثر ڪري پنهنجي ڪلامن
 جون ڏٺون اڪثر ڪري پاڻ ترتيب ڏيندا آهن، مخدوم
 صاحب جي ڪلام ۾ بهار، ٻاڙو، محبت، انتظار، فراق
 سمايل آهي، پاڻ واحد ئي شاعر آهن جن پنهنجي ڪلام ۾
 ٻين جو به ذڪر ڪيو آهي، جهڙن نه فرمائين ٿا ته.

تو چمان پنهنجا ٻير، جهڙي تو رت وٺي آيا
 طالب الموليٰ سان ڪملا پلائي جا ٻير.

اوڀل ۽ سويل.

تن قديم ٿان قربان ٿيان.

سماجي ڪم:-

جهڙن نه مخدوم صاحب جن جو شمار سماجي ڪارڪنن

جي صف اول ۾ اٿي ٿو پاڻ سماج جي هر ٻيلو جي خدمت ۾ هميشه اڳتي رهيا آهن. رهنوي سبب آهي جو پاڻ جيڪو مشهور هستي آهن. سندن حڪمراني سماجي ڪم لاءِ آهن جيڪڏهن انهن جو بيان ڪيو وڃي ٿو ته هوند بعض ڀرجي وڃن.

شاگرد:-

سندن چوڻ آهي ته تعليم سان گڏوگڏ شاگردن جي تربيت به ضروري آهي. تربيت کان سواءِ تعليم اڃائي آهي، شاگرد کي گهرجي ته تعليم ۽ تربيت تي پنهنجو توجہ ڏئي ۽ ڪم ٿئي، تهڪه مڪمل تعليم ڏي وڃڻ گهرجي، ادب سندس لاءِ ضروري آهي، وڌڻ جو، استاد جو، ماءُ پيءُ جو، ڪم سنڌو سڌارو نه پر ذاتي حمايت نسي هاس لاءِ گهرجي. ڪم پنهنجي ديس ۽ ديس ۾ رهي پنهنجي ملڪ جي رسمن ۽ رواجن کي اڃا ڪرڻ گهرجي، اسلاميات کان چڱي طرح واقفيت، وابستگي ۽ علم هئڻ گهرجي، تعليم کي اڌرو نه ڇڏڻ گهرجي ۽ موجوده عوامي حڪومت جي رائج مڪمل تعليمي اصلاحات مان فائدو وٺڻ گهرجي. سندن مآلن جي صحبت به سندس لاءِ ضروري آهي.

ڀڃائي:-

مخدوم صاحب جي چوڻ موجب ته شاه صاحب هڪ لائالي شاعر آهي. ڀڃائي جي ايت گزريل سوڙي موجوده شاعر سان ڪري ٿئي سگهجي سندن ڪلام جو بهاد صديق ۽ صحبت تي رڪم آهي شاه جو شعر راندي جي هر ٻيلو تي لهندي اچي ٿو، ڪم هي شعر پسند آهي.

هيو هڪ صديق ڪٿي بهڪان پاڻ پري
وڃو وجودان اڪري، ڪڙڪڙڪان ڪري
پڇو اهر پري ته ڪو لڙو هڪ صديق جو

هاري:

مخدوم صاحب جن جو چوڻ آهي ته اسانجي هاري
۽ زميندار ٻنهي کي گهرجي ته پنهنجا ڳوٺاڻا ۽ ماڻگا
اصول ڪنهن به قيمت تي هٿان نه وڃائون ڪنهن اصول
ضرورتن کان گرنز ڪرڻ گهرجي ۽ عوامي حڪومت جي
راج ڪم اڃا وڌيڪ اصلاحات مان فائدو وٺڻ گهرجي ته
ان ئي ملڪ ترقي ڪندو.

مخدوم صاحب جن کي سنڌي ڊپسي شاعري پسند
آهي، جنهن ۾ ڪافي وائي اچي وڃي ٿي، ڪنهن ڳالهن ۾
مالي پاڳي جو آواز پسند آهي.

سنڌن شاگردن ۾ مخدوم محمد آهڻ ”دهم“ مخدوم
طالب الموليٰ صاحب جن جو وڏو فرزند، محمد بچل
”محبوب سروري“، حسن بخش ”خادم“ قابل ذڪر آهن
طالب الموليٰ جن جي ڪلام ۾ جهڪو سوڙو گذار آهي سو
ڪنهن اڻي شاعر جي ڪلام ۾ ڪونهي، سندس شعر دل
۽ الهي ڪشمڪ جي صحيح ترجماني ڪري ٿو.

جناب پير غلام رسول شاه جيلاني

پير غلام رسول شاه صاحب جن جي شخصيت ڪونه نه تعارف جي محتاج نه آهي سندن اخلاق ۽ انسان دوستي خاص کان هر ڪو اهر توڙي غريب مستفيض آهي.

سندن جنم ۱۹۱۸ع واقع ٿلڻي بولا خان ۾ ٿيو. سندن والد صاحب پير جهان شاه

جملائي جن سندن جي مشهور سيد جملائي خاندان جا نامور بزرگ. هئا. پير غلام رسول شاه صاحب جن ۱۵ ورهين جي ڄمار ۾ ميرپور خاص آيا ۽ درگاه پير تاج ٿلڻي بادشاهه جملائي جا سجاده نشين ٿيا. تنهن کان سواءِ پير عنايت الله نصرپوري ۽ اعليٰ حضرت پير قاسم شاه جملائي به جن جي درگاه جا به سجاده نشين آهن.

سماجي ڪم : جڏهن ته پير صاحب جن هڪ طبع آزمائي جا مالڪ آهن تنهن کان سواءِ سماجي ڪمن ۾ به هڪ اهمهه اڳرو رهيا آهن. اهڙي سمب آهي جو سندن شخصيت سماجي حلقن ۾ ڪافي مقبول آهي تعليم لاءِ ته سندن سڄي ضلع ۾ ڪافي ڪوشش وڌايل آهي. ٿر جي علائقي ۾ مٺي ڪاليج ۽ عمر ڪوٽ جو ڪاليج سندن ڪوششن جو نتيجو آهن ۽ ميرپور جو گرلز ڪاليج جي ڪولالڻ ۾ سندن وڏو هڪ هو.

شاگرد : ٻار شاگردن کي مخاطب ٿيڻدي فرماين ٿا ته شاگردن کي گهرجي ته ٻه ٻه سورهو ڏيان انهن ڏانهن

ڏي. ڪن لوڪ اهو لاءِ تعليم سان چاهه رکڻ گهرجي ڇاڪاڻ
 جو هي دور سائنسي دور آهي. ڪن گهرجي ته هو عوامي
 حڪومت جي تعليمي اصلاحات مان پورو فائدو وٺن. استاد
 مائٽن ۽ وٽن جي ادب سان ئي سندن مستقبل ٺهندو.
 شاهه: ٻڌائي پٺاري هي ڪلام بابت فرمائين ٿا ته
 شاه جي ڪلام جو بهار بلند آهي ۽ سندن ڪلام جو
 چهره ئي ڪونهي. شاه صاحب بن القوامي شاعر آهي. ڪن
 شاه صاحب جا هي بيت وڌيڪ پسند آهن.

الله ڏاهي مر ٿان	ڏاهيون ڏک، ڏس
مون سمن مون ٿران	پورائي ريل ڪما
ٽهريو نه ڏسي	پر چيو نه ٻڌ ڀري
جنگ جگري ڪي	بدي چڱاڻون ڇڏ ڇڏ

هاري:

اسان جي هاري ٻڌ ڪي فرمائين ٿا ته
 هاري ڪي گهرجي ته محنت ڪري پنهنجي ٻڌي ڪي
 سڌاري، الهه ۽ ئي سندس، سندس ڀڄن ۽ ملڪ جي
 ترقي جو راز سمجهي آهي. عوامي حڪومت جي زرعي اصلاحات
 مان فائدو وٺن، ۽ پنهنجي ڀڄن جي تعليم ئي ڏيڻ ڏهن.

پهر ڪلام رسول شاهه صاحب جن ڪي راڳ چنن ۽
 ڪاهيون ڪن مصري شاهه جون پسند آهن سندن چوڻ ته
 مصري شاهه جي ڪاهن ۽ سوز آهي. تنهن کان سواءِ
 ڪاهن ۽ وري ڪن ٻيري جو سر پسند آهي، پاڻ راڳ
 جا سٺا ڄاڻو آهن.

سياحت:

پاڻ سڄي يورپ منزل است، ۽ به دنيا حج ڪري
 آيا آهن. ۱۹۵۳ع ۾ پاڻ صوبائي اسمبلي جا ميمبر ٿيا، تنهن
 کان پوءِ ۱۹۶۲ ۽ ۱۹۷۰ع جي چونڊن ۾ ترقي اسمبلي جا
 ميمبر ٿيندا هئا رهيا آهن ڪن ڪاشتڪاري سان نامور گهڻو

شوق آهي، اهوئي سبب آهي جو پاڻ جديد زراعت جي
 اصولن کي ورتائيندي پنهنجي زمين ۾ فروت ڌارم لڳايا
 آهن جهڪي سنڌ ۾ ڪافي مقبول آهن.

(۱) مهرپورخاص ۾ جهلي فروت ڌارم

(۲) ٺٽ ۾ جهلي فروت ڌارم.

پاڻ ڪهترن ئي طرح ڇاڪرڻ جون هروقت مڌون
 ڪندا رهن ٿا، پنهنجي دعا آهي ته الله امارڪ اهلي ڪهن
 عمر دراز عطا فرمائي ته پاڻ ڏکي السالمت جي خدمت ڪندارهن.

آمين.

جناب سيد قائم علي شاه صاحب

جناب سيد قائم علي

شاه جي شخصيت کان سنڌ
سر نديرو وڏو واقف آهي،
صدقيت و سادگي سندن
شعور آهي پاڻ ۱۳ سيپٽمبر
۱۹۳۳ع ۾ ڄميو ۾ نواند ٿيا
سندن والد صاحب جن هڪ
وڏا بزرگ، عطا.

سيد قائم علي شاه

صاحب جن پرائمري تعليم
پنهجي ڳوٺان تان بعد

مئٽرڪ تاز هائي اسڪول ۾ پور مان ڪئي. بي. اي. - ايس. ايم
ڪاليج ڪراچي مان ۽ ايل. ايل. بي ڪراچي يونيورسٽي
مان ڪئي.

تعليم ختم ڪرڻ کان پوءِ پاڻ سال ۱۹۵۷ع کان
ڄميو ۾ وڪالت ڪرڻ لڳا. سندن شمار سنڌ جي برڪ
وڪيلن ۾ ٿئي ٿو.

سماجي خدمت:

سال ۱۹۵۷ع ۾ خدمت خلق نالي هڪ انيس برها
ڪئي. جنهن ۾ سيد قائم علي شاه جن هڪ امام سنا
سماجي ڪارڪن آهن ۽ عوام جي خدمت ڪندا رهي رهيا
آهن. هڪو ادارو قائم ڪيائون انهيءَ اداري جو مقصد
السلامت جي خدمت ۽ عوام جي فلاح و بهبود لاءِ ڪم
ڪرڻ. پاڻ انهيءَ اداري خدمت خلق جا صدر آهن انهيءَ

اداري نصف ڪمپوز جي عوام جي خدمت، ٽرينن جي مالي مدد ۽ شهر جي صفائي لاءِ ڪم ڪيو ويندو هو.

۱۹۵۸ع ۾ ڪمپوز ۾ پنهنجي ڪوشش ۽ دوستن جي مدد سان هڪ ڪلب ”پائيمز ڪلب“ قائم ڪيو جنهن جو مقصد ٽرينن جي خدمت ۽ سندن مسئلا حل ڪرڻ هو. جنهن مان عوام کي ڪميٽي وٺي فائدا پهتو، ٽرينن ۾ وڌيڪ سائمن قائم علي شاه جن کي وڌيڪ ۾ ملايل آهي. پاڻ هر وقت ٽرينن جي جائز مدد لاءِ تيار هوندا آهن. سيد قائم علي شاه صاحب جن ڪمپوز جي عوام توڙي سنڌ ۾ ڪا به مقبول آهي پاڻ هر وقت سماجي خدمت ۾ رڻل آهن. اهوئي سبب آهي جو ۱۹۷۰ع جي اليڪشن ۾ کين عوام قومي اسمبلي جي ميمبري لاءِ چونڊيو ۽ کين عوامي پارٽي پيمپلز پارٽي گورنمينٽ ڏنو، پاڻ هن عوامي حڪومت جي عهد حڪومت ۾ سنڌ جي وزارت ۾ سينيئر وزير هئا، ۽ پنهنجو عهد وزارت ايمانداري ديانداري سان هلايو.

پاڻ هينئر پيمپلز پارٽي سنڌ جا چيئرمين آهن. سائمن قائم علي شاه بابت انهن چوڻ مناسب ٿيندو ته پاڻ پيمپلز پارٽي جي اي لوڪ ڪارڪنن مان هڪ آهن.

جناب مخدوم محمد امين "فهير"۔

جناب مخدوم محمد امين
نومر چن (ڏاڏا سالن) چن
مذهبي سڀني سالن مخدوم
محمد زمان طالب الموليٰ چن
جاوڏا فرزند ارجمند آهن سندن
جنم ۴۔ آگسٽ ۱۹۳۹ع ۾
هالا شهر ۾ ٿيو، پاڻ ابتدائي
تعليم هالا مان ۽ قرآن شريف

جي تعليم آخوند رب ڏني ۽ آخوند محمد قاسم کان حاصل
ڪئي ۽ سنڌي جي تعليم استاد عبداللطيف موهڻ رت
پڙهيا ۽ مئٽرڪ جو امتحان سال ۱۹۵۷ع ۾ گورنمينٽ هائي
اسڪول مدرسو مخدوم غلام حيدر سان ڪئي ۽ ۱۹۶۱ع ۾
ايم. اي. سروري اسلام، ڪاليج هالا مان ڪئي. تڏهن کان
سواءِ ايل. ايل. بي ۽ ايم. اي به سنڌ يونيورسٽي جا آهن.
سندن شخصيت من موهندڙ ۽ جاذب نظر آهي جنهن ۾
هما ۽ لغت جا دريا وهن ٿا.

سماجي ڪم:

جنهن نه سماجي ڪم ڏاڏا سالن چن کي وڙهي ۾
مامل آهن، جنهن نه پاڻ نوجوان آهن نه سماجي ڪمن ۾
پاڻ هميشه هميش رهيا آهن، پاڻ مختلف شاگردن کي
اسڪالرشپون ڪتابن لاءِ ڪافي پئسا ۽ ڪافي مدد پنهنجي
طرفان ڪندا رهن ٿا. پاڻ هڪ ادبي سوسائٽي "نور امين"
ٺاهي جنهن جا پاڻ سرپرست هئا، تڏهن کان سواءِ پاڻ نرم
سروري جا چارل سوڪريٽري ٿي رهيا آهن.

شاگرد:

پهر سائمن جن فرماين ٿا ته اسان کي گهرجي ته
تعليم تي توجه وٺڻ ۽ بزرگن جو ادب، استاد ۽ مائٽ جي
عزت ۽ احترام ٿيڻ کان سواءِ وقت جو قدر ڪرڻ لازمي
آهي، اهوئي وقت آهي جنهن سان دنيا جي چرهي جو
دارو مدار آهي.

شاه عبداللطيف ڀٽائي:

شاه سائمن پاٽ مان فرماين ٿا ته ڀٽائي ٻارو لالائي
شاعر ۽ به مثال آهي، شاه صاحب جي شعر جو ڪنهن سان
نه مقابلو ٿيو ڪري سگهجي. ڪن شاه سائمن جو هي شعر
وڌيڪ پسند آهي.

اکين ۾ ٿي ويهه - واري ۾ چر ڏيکھان،
تو کي ڏسي نه ڏيهر - آرون نه ڏسان ڀرو ڪي.

(شاه)

هاري

سائمن امين پهر جن فرماين ٿا ته هن وقت هاري کي
ڪافي سهوليتون مليل آهن ڪن پنهنجون ذميواريون
محسوس ڪندي وڌيڪ محنت ڪرڻ گهرجي، جنهن سان
اسان جي ملڪ جي پيداوار ۾ اضافو ايندو. هاڻي اديبن
جو ڪم آهي ته پنهنجي قلم سان ۽ شاعرن جو ڪم آهي
ته پنهنجي شعر سان هاري جي تربيت ڪن.

شعر شاعري

مخدوم امين پهر جن هڪ سٺا شاعر به آهن. پهر
سندن شخص آهي سندن ڪلام وقت بوقت رڳو
پاڪستان کان نهر نهدو رهي ٿو، ڪن شعر چوڻ جو
شوق هڪ ادبي ڪانفرنس کان پوءِ جاڳو جنهن ۾ علامه
آءِ آءِ قاضي ۽ ڊاڪٽر نبي بخش جن موجود هئا، تنهن
کان پوءِ پنهنجو ڪلام وقت بوقت پنهنجي بھاري بزرگوار
والد صاحب مخدوم طالب الهادي جن کي اصلاح ڏيڻي لاءِ

ڏيکاريندا هئا. اهڙي طرح سان سندن والد صاحب جن سندن
استاد به آهن اهڙي طرح جناب طالب الموليٰ جن جي مشفق
استاد واري رهبري جي ڪري ئي جناب امين بههر جن جو
شمار سنڌ جي وڏن شاعرن ۾ آهي سندن شعر ڪافي مقبول
آهي. سنه ۱۹۶۲ ۾ راجپوت پاڪستان طرفان سنڌ جي شاعرن
کي گهرايو ويو، جتي امين بههر جن به ۱۹۶۲ ۽ ۱۹۶۳ جو
ڪلام (ٻرائو) پڙهائون جنهن ۾ ڪن بهريون انعام ۵۰۰ روپيا
مليو اهو ٻرائو هن وقت هرو.

اي وطن ميهنجا وطن منڙا وطن ٻهرا وطن.

ان کان سواءِ سندن ڪيتريون ئي ڪاهيون، غزل، نظم
۽ بيت لکيل آهن. پاڻ بهادر مارئي طرفان ضلعي نئي مان
قومي اسمبلي جا ميمبر چونڊيل آهن ۽ پاڻ عوامي
حڪومت ۾ سنڌ جي گورنر جا ميمبر پراڻا اليڪشنل
ٿيا.

سير و سياحت

پاڻ دنيا جي اڪثر ملڪن جو دورو ڪيو اٿس جن ۾
هرستان، مصر، افغانستان، سئوڊين، فرانس، آمريڪا، جاپان،
انگلينڊ، هالينڊ ڪالنگ ٽين کان سواءِ ۱۹۶۴ ۾ مصر و
ڪيو اٿس.

نوٽ

مون ئي جناب امين ساڻن جي شخصيت ايتري ته آهي
آهي جو دل ئي چوي ته سندن قرباني ڪجهه ٻڌندو
رهان ۽ هڪ ٻل به کائڻ ڇڏا نه ٿيان.

وئيس غلام مجتبيٰ خان جتوئي

ميمبر قومي اسيمبلي

جملي خان جتوئي اڄ
کان ۳۸ سال پھراڻن نوڊو
جي ميمبري ۾ ويس حاجي
غلام رسول خان جتوئي جي
ڪهر ۾ پيدا ٿيا.

ابتدائي تعليم:-

ياڻ پرائمري تعليم سوان
جتوئي ٽن کان پوءِ ڪراچي

جي ڪرامر اسڪول ۾ آخر ۱۹۵۲ع ۾ نواب شاه ٽي سي
هائ اسڪول مان مئٽرڪ پاس ڪئي ۱۹۵۶ع ۾ بي اي ڪئي
۽ ۱۹۵۷ع ۾ لا جو پهريون سال پاس ڪيو.

سماجي ڪردار:-

تعليم کاتو وياڻ پھنجي زمينداري ذاتي جي لڳي
ويا هڪ روشن جمال آبادگار هجڻ سان گڏوگڏ ياڻ ڪمڻ
سما جي ڪمن ۾ بهرو وٺڻ ٿا اهي ۽ ٻيو جتوئي هاءِ اسڪول
جي سرپرستي ٽن کانسواءِ جڏهن ياڻ ڊسٽرڪٽ ڪائونسل
جا چئرمين هئا ته ياڻ هڪ گران اسڪول هڪ لائبرري هڪا
روڊ ۾ لهرائيا سندن چون آهي ته سندن خدمتن ۾ ڪنهن
لو حاضر آهن ڳوٺ مان ڇوڙن وٺڻ جي پھنجي اتر اصول
سان پاڻ پتي ڇڏي اٿن ۽ ڇوڙن جي شڪايت سندن ٿر
بلڪل ڪانهي.

شاگرد:-

شاگرد کي گهرجي ته هو محنت ڪري پڙهي ۽ پڙهڻ
سان گڏ ادب ڪري کيس هجي ۽ نه هڪدم ڪل تعليم ٿي

خوږ ډيځ گهرجي کهن غلط ځايون کان پاسو ڪرڻ گهرجي.
هتاري:-

اڄ جي هاري ٻاءُ کي گهرجي ته حڪومت جي رائج
ڪم ڀڙعي سڌارن سان فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي. سندن
اهو مرض آهي ته وٽن جهڪا ڀڙن آهي آيا اها سندن آهي
يا هاري کي آهي کيس الهيءَ کي محبت ڪرڻ گهرجي
ڇو ته محبت کي سندن ۽ سندن ٻين جو مستقبل ٺاهيندي
ڏين گهرجي ته پنهنجي ملڪ لاءِ محبت ڪن محبت ڪانهاري
جي ڪڍي آهي جهڪڻ هاري خوشحال آهي ته ملڪ
به خوشحال آهي.

شاه پٺاڻي:-

شاه صاحب جي شعر ۾ ڀڙن جي هر ڪنهن ٻهلو
کي روشني وڌل آهي کهن بادشاه پٺاڻي جو هي بهت وڌيڪ
پسند آهي.

ٻڙهو کي ٻڙهن- ڪڙهن ڪنن ڦلوب سمن
ڊهترا ورتن ورتن- ڏوه چڙهن اولترا.

جهڻ کي جتوئي صاحب ۱۹۷۰ع وارين چونڊن ۾
صوبائي اسيمبلي جا ميمبر هئا، مگر اها سميت پنهنجي وڏي
ٻاءُ جناب غلام مصطفيٰ خان جتوئي کي ڏني ۽ هان تائين
وري جناب غلام مصطفيٰ خان واري قومي اسيمبلي واري
سمت کي قومي اسيمبلي جا ميمبر آهن.

مير اعجاز علي خان ٽالپر

ايم - ايم - ايم

مير اعجاز علي خان ولد
مير غلام علي خان ٽالپر سڌ
جي مشهور ٽالپر خاندان سان
تعلق ٿا رکن، مير سندن
لقب آهي.

ياڻ ۱۰ نومبر ۱۹۳۳ع
۾ ٽنڊي محمد خان شهر ۾
تولد ٿيا، پرائمري تعليم
پنهنجي ڳوٺ مان، تهن بعد
نور محمد شاه اسڪول ۾
۱۹۵۱ع ۾ سمنر ڪمپوزنگ ۾
تهن ڪاليج ۾ ڪمپوزنگ
۽ پاورسٽي ۾ انگريزي ۾
ڊپلوما ڪيو تهن بعد راس
وطن وريا.

۱۹۵۵-۱۹۵۶ع ۾ ڊسٽرڪٽ لوڪل بورڊ جا ميمبر
ٿيا. ۱۹۶۰-۱۹۶۲ع ۾ پي. ڊي. جا وائيس چيئرمين ۽ ۱۹۶۲-
۱۹۶۳ع ۾ قومي اسمبلي جا ميمبر پاڻي اوڪين ٿيا جڏهن
سندن ولد محترم جي صحت هئي.

۱۹۶۴ ڪالوني واپسي همد تائين ياڻ سراسر قومي
اسمبلي جا ميمبر ٿيندا رهايا. ۶۴-۱۹۶۵ع ۾ ياڻ مغربي
پاڪستان مسلم ليگ جا وائيس پريزيڊنٽ ۽ پارلياماني
سيڪريٽري به هئا.

سماجي ڪم

ياڻ ۱۹۵۶ع ۾ ٽنڊي محمد خان جي شاه اسڪول ۾

ڪاليج لاءِ ۲۵ ايڪڙ شهر جي پنهنجي زميني زمين وقف ڪئي. پاڻ ۱۶- ايڪڙ زمين تعلقي محمد خان جي اسپتال لاءِ وقف ڪيائون. پاڻ ڪيترن قريبن شاگردن کي هر وقت مدد ڪندا رهن ٿا ۽ سندن والده صاحب جي وقت ڪالوئي جاري ڪمل ۱-ڪالرشپون ۽ امدادون اڃا تائين جاري رکيو اچن.

پاڻ ممتاز پتو وزارت ۾ وزير آبپاشي ۽ بجلي لاءِ سندن چوڻ موجب نوجي شگر مل تعلقي محمد خان ڪمٽي اڏيا پراڻي سسٽم ٽن ڇهن - ان ۱۸ - ۵-زار ايڪڙ زمين کي فائڊر ڏنو. سندن چوڻ موجب اها رڪارڊ جي ڳالهه آهي ته سندن وزارت ۾ ۱۴۰ ڳوٺن کي بجلي ملي ۽ گذريل ۲۴ سالن ۾ فقط ۱۴۰ ڳوٺن کي بجلي ملي ۽ آبادگارن کي واھ جي دستي پاڻي جون سهولتون مليون.

سفر و سياحت

پاڻ دنيا جي اڪثر ملڪن جو سفر ڪيو اٿن ۱۹۶۴ ۾ پاڻ پاڪستان جي وفد سان گڏ ڇهن جي آزادي واري ڏينهن تي سرڪس ڪئي جنهن ۾ اسانجو محبوب رهندا قائد عوام جناب نوالهه علي پٽو به ساڻن گڏ هو. پاڻ ٿورو حج به ڪري آيا آهن.

شاگرد

سندن چوڻ آهي ته اڄ جي شاگردن کي پنهنجو سمورو ڏيان تعليم تي ڏيڻ گهرجي ۽ اسانجي شاگردن کي گهرجي ته هو پاڻ کي تعليم ۾ پڙ ڪري ۽ مٿس ملڪ ڏيک ڪري.

شاهه

سندن چوڻ آهي ته پٺاڻي ٻلاري جي شعر ۾ مڙس، قريش، خلوص ۽ اخوت آهي. ڪن سنڌي ڪاهيون تمام گهڻيون پسند آهن ۽ پٺاڻي جو هي شعر به:

”عالم آتون سان، ڀرو ٿو ڀير ڪري،
 پاڻ نه آهي ڄاڻ، مانديءَ مٿي پڪڙيو.“

آبادگار

سندن چوڻ آهي ته اسانجي آبادگار کي گهرجي ته
 هو پنهنجي ڀتين ۾ محنت سان ڪم ڪن ڇاڪاڻ جو
 اسانجي ملڪ جو دارومدار زراعت تي آهي جهڙڏهن آبادگار
 محنت ڪندو ته هي ملڪ زرعي ميدان ۾ ترقي ڪندو
 جنهن ۾ سندن به ملڪ جو ڀلو آهي. حڪومت طرفان
 ڪيل زرعي سڌارن جو هيرمڻ ڪندي سندن چوڻ آهي
 ته اهي آبادگارن لاءِ تمام سٺا اصلاحات آهن ۽ آبادگار کي
 حڪومت جي ڏنل سهولتن مان فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي.

جناب حاجي مولا بخش سومرو

جناب مولا بخش خان سومرو ولد خان صاحب محمد
عمر سومرو جن سال ۱۹۰۵ع ۾ پنهجي آبائي ڳوٺ شڪارپور
۾ پيدا ٿيا، ابتدائي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ انگريزي
تعليم حاصل ڪيائون.

سندن چوڻ آهي ته جهڙن ماڻهو پاڻي نه ڪامياب
زندگي بسر ڪرڻ نه ڪم اعتماد، انڪسار، انذار ۽ استقلال
کان ڪم وٺڻ گهرجي ڇاڪاڻ جو ڪاميابي جو راز مٿين
چئن ڳالهين ۾ لڪل آهي.
شاگرد:

سومرو صاحب جن شاگرد کي مخاطب ٿيندي فرمائين
ٿا ته اسان جو شاگرد محنت ڪري ٿو مگر ڪم وڌيڪ
محنت ڪرڻ گهرجي، پنهجي مستقبل کي ٺاهڻ جهڙو
ڪم ڪم ايندو نه ڪي ٿلها مطالبا ڇڏي.

شاگرد کي گهرجي ته هو استاد ۽ مائٽ جو رڳو
ادب ڪري ڪم گهرجي ته پٺاڻي ڀلائي جي رستي کي
ٻڙهي ۽ ان جا پورو ٿيڻ، ڪم محسوس ڪرڻ گهرجي ته
هو آئيندي جا معيار ۽ ابا آهن، ۽ ڪم ئي مستقبل ۾ ملڪ
جي ڀلائي لاءِ ڪم ڪرڻو آهي.

شاهه ڀڳائي:

شاهه صاحب بابو سومري صاحب جن جو چوڻ آهي
ته شاهه سائين جي مقابلي جو دنيا جو ڪوبه شاعر ڪونهي،

شاه سائين لاکهڻي لعل جي شاعري ۾ ۵۵ جز، ليار، ۽ لاهڻي آهي. سندس شعر ۾ خدا جي ذات ۾ يقين آهي. سومري صاحب جو چوڻ آهي ته جهڪڙهن ڪنهن ماڻهو کي ڪو تڪليف ده مسئلو درپيش آهي ته هو شاه سائين جي ڪلام کي پڙهي ۽ ترجمي ۽ کيس درپيش آيل مسئلو آسان ٿي ويندو ڪنهن هي ريت وڌيڪ پسند آهي.

ست اها نه. سارڻهن؟ - الف جنهن جي اڳ ۾.

سابق ورق ورائين - ٻيا ٻيا ٻين لشي.

هاري:

سو مري صاحب جن هاري کي مخاطب ٿيندي چون ٿا ته هاري کي گهرجي ته پنهنجي زمين تي وڌي وڌي مھنت ڪري اسان وٽ هارين جي اٺ آهي پنهنجي هاري کي مھنت ڪرڻ گهرجي.

سومري صاحب جن سال ۱۹۷۰ع جي اليڪشن ۾ قومي اسمبلي جا ميمبر ٿيا. ۱۹۵۶ع ۾ ڪاليج پروفيسر اسمبلي جا ميمبر ۵۸-۱۹۵۶ع ۾ پارليامينٽ جا ميمبر ۵۸-۱۹۵۷ع ۾ مرڪزي وزير ٿي رهيا آهن. ٻين ڪسان سواءِ شڪارپور مونسپلٽي جا ڪيترا سال پراڙيدار ٿي رهيا آهن ۽ پنهنجي عمر ۾ ڪيترائي سماجي ڪم ڪيا آهن. پاڻ ڪيترن ئي شاگردن کي پنهنجي هٿان اسڪالرشپون ڏيندا آهن، ۽ هر جي ڪمن ۾ وڏي چڙهي حصو وٺن ٿا.

جناب پير عبدالقادر شاه صاحب جيلاني

پير عبدالقادر شاه صاحب جن جو جنم ۱۷ جولاءِ سال ۱۹۳۳ع ۾ ٻيٽجي آبائي ڳوٺ درگاه رائي پور ۾ ٿيو. سندن والد صاحب جناب پير حضرت احمد شاه جيلاني جن هڪ وڏا خدا ترست بزرگ، لي گذريا آهن.

حضرت پيران پير دستگير سيد عبدالقادر شاه جيلاني جي اولاد مان آهن، پير عبدالقادر شاه صاحب رائي پور جن جو ڏاڏو سيد حضرت محبوب سيدي جن اولياءِ الله ۽ سيد محمد صالح شاه جيلاني هڪ وڏا شاعر، بزرگ، اولياءِ الله ۽ ڪرامت جا ڏيکي هئا. درگاه رائي پور سڌ جي وڏين درگاهن مان هڪ آهي، جتي ڪيترائي سائل اچن ٿا ۽ دل جون مرادون ماڻهو وٺن ٿا. پاڻ سنڌي اردو ۽ فارسي ٻنهي کان سواءِ ديني تعليم جي به ڪمن سٺي ڄاڻ آهي.

سماجي خدمت

جناب پير صاحب جن سماجي خدمت ۾ به ڪنهن کان پوئتي نه آهن پاڻ سندن نعمتي انهن عظيم طور ڏيکي

ان ۾ هڪ ٻراڻي اسڪول ٺهرايو آهي، سندن چوڻ آهي ته کين الله تعاليٰ شريب عوام جي تڪليفن دور ڪرڻ لاءِ ٻوڏا ڪيو آهي ته کين علم ۽ ادب سان ڪافي دلچسپي آهي ۽ ديني اصولن تي ڪار بند آهن.

شاھ پڏڱي

شاھ سائين بابت سندن چوڻ آهي ته شاھ پٽالي صاحب جن اعليٰ درجہ جي هستي آهي ۽ اها هستي عظيم آهي.

هاري

هاري بابت سندن چوڻ آهي ته کين گهرجي ته پنهنجي ايمالداري - ان ڪم ڪن، ملڪ جي آبادي وڌائين جنهن سان ملڪ ترقي ڪندو.

پاڻ سال ۱۹۷۰ع جي جولاءِ ۾ نومي اسمبلي جا ميمبر ٿيا.

ملڪ سڪندر خان

انج. - ايم. - اي

ملڪ سڪندر خان ولد

ملڪ سردار خان جي شخصيت

سند ۾ ڪنهن به تعارف جي

محتاج ناهي، پاڻ پهرين مارچ

سن ۱۹۲۷ ۾ پنهنجي آبائي

ڳوٺ ۾ ابتدا ٿي. پاڻ پرائمري

تعليم پنهنجي ڳوٺ ۾ ٿي

بعد پرائمريءَ طرح سان پڙهيا

ملڪ صاحب جن رڳو ملڪ انسان آهن ۽ سندن چوڻ موجب

تہ پاڻ هميشه پنهنجي ذاتي مقصدن کان پري رهي قوم

جي مقصدن جي لاءِ ڪم ڪيو اٿس سندن ذهن ۾ هڪا

ڪم پنهنجي وطن کان ورتي ۾ مليل هئي ٿي ڪنهن کي چاهيو

تہ ٻلي عوام جي ڪتب آڻي.

سماجي ڪم

(۱) ملڪ صاحب سندن زمين تي گهٽ ۾ گهٽ ۱۲ سو

ماڻهن کي رهڻ لاءِ ڪالوني ڏني.

(۲) سندن زمين کي پاڻ استعديدار لاءِ وقف ڪيائون جيڪا

وري گورنمينٽ ڪوٽڙي هسپتال ٿي ڏني.

(۳) هينئر تائين حاصل ٿيل ۱۰ ايڪڙ زمين ڪوٽڙي

۾ وقف ڪئي اٿس.

(۴) امتارو ڪمڊت ڪاليج جي زمين ملڪ صاحب جن جي

آهي جنهن ۾ هي ڪاليج قائم ٿيو ۽ پاڻ ڪوبه معارضو

ڪونه ورتو.

(۵) سنڌ ۾ رومورستي جون جهنگي عمارتون ٺهڻون ٺهن ۾
ملڪ صاحب جي زمين به هتي مگر پاڻ الهندي ۾ وجهي،
نه ورتو.

۹- ٺاڙ، ٻولا خان هاء اسڪول ۾ هاسٽل ۽ هيٺر سهر هاء
وي کان ٺاڙ احمد خان ٺاڙ جهنگو رستو آهي سو
سندن ڪوششن جو نتيجو آهي، ٺاڙ احمد خان ۽ ٻولا
خان ۾ روشنيءَ جو بندوبست به سندن ڪوششن جو
نتيجو آهي، ڪوٽڙي ۽ سيوهڻ ۾ به پاڻ ڪميٽرائي
پڪا رستا ٺهرايا آهن، رورل ايمپني گريشن سوئچر جي
تحت به جهنگي آفيسون آهن سي - هتي سنڌ ۾ سندن
ڪوششن سان ٻنهي ٺهاري وٺڻ آهن، سندن ڪوششن
سان ۴۰۰ ميل پڪا رستا ۽ ۵۰۰ هيٺر سهر ماڻهن ۾
ورهايا ويا آهن، پاڻ هڪ رڪ حڪومت کي ڏئي اٿن
جنهن تحت محال ڪوستان ۽ سيوهڻ جو پاڻ ۾
لاڳاپو ٺهندو. ٺهن کان سواءِ ڪوٽڙي کي هتي گئس
۽ ڪراچي سان ٺهڻون جو سنڌو سرشتو به سندن
ڪوششن جو نتيجو آهي. سندن چورس موجب نه هتي
صاحب (وزير اعظم) جي مهربانن سان هڪ اي سئي
گئس اسڪيم آهي جهڪا لاڙڪاڻي ۽ دادو کان سڌي
ٺهندي ڪراچي وڃي پهچندي جنهن سان ضلع دادو
کي ٺاهڻو رهندو. پاڻ هڪ اسڪيم حڪومت کي ٺهرايو
ڪئي اٿن، جنهن موجب ڪوستان ۽ ملاڻي ۾ شڪار
گاه، ٻيلا ٺهڻ وٺڻ، رسائي پاڻي کي موڙي اتي جن
زمينن کي آبادي لائق بڻائڻ ۽ ٺهن کان سواءِ هتي
ڪم ٿر جبل جي جهڪا چوٽي آهي اتي هل اسٽيشن
ٺاهي وڃي ٺهن کان سواءِ هڪ ٻي به اسڪيم آهي،
جنهن تحت هتي ٺهيل پٺاڙڪ ٺاهڻو ويندو ۽ هتي
جائون جا فارم قائم ٺهندا جنهن تحت هتي جي مال

۱. ڏيڻ، گهٽ، سره، ۽ هر ٿيڻ جي به ٻاڻا ڪئي ويندي،
 سندن ڪوشش سان ڪوھستان ڏيولھميت اٿارٽي ۽
 موجب هتي اڀرڪن جو جوڳو بندوبست ٿيندو ۽ ٻيون
 ۳۔ اسڪيمون به سندن ڪوشش جو نتيجو آھن،
 سندن ڪوشش سان شاھ صدر لکي ٻيڻگ آتمين،
 چچر، بخدور صاحب، ۽ مالجھند ٻيڻگ آتمينون به
 سندن ڪوشش جو نتيجو آھن، هڪ اسڪيم هيءَ به
 آھي جنھن تحت گرد آتمين جهڪا ڪوٽڙي تعلقي
 کي بجلي ڏيندي سا هاڻي وري الڊس هاءِ وي کان
 سوڍڻ کي به بجلي ملندي۔

سنڌ جي هاري پاءَ ڏي پيغام:

سندن چوڻ آھي تہ زرعي اصلاحات هاري جي زندگي
 کي بلند ڪن ٿا، ۽ کين مليل زمين تي محنت ڪرڻ گهرجي
 ۽ جيڪي به سرڪار طرفان کين سھولتون مليل آھن تن کي
 پرڻي ڪار آڻيندي پنھنجي زمين سان ٻار ڪسن جنھن
 جي نتيجي ۾ هو خوش ۽ شاد ٿيندا جيڪڏھن ملڪ جو
 هاري شاد آھي تہ ملڪ به آباد آھي.

پٺاڻي بابت:

سندن چوڻ مطابق تہ پٺاڻي اسلامي سنڌ جو روح آھي
 سندن پيغام ديني آھي ۽ سندن شعر جو سنڌ جي ڏھن
 تي ٻڌو آھي. شاھ پٺاڻي جي بچڻ ۾ روحاني راز ۽ وڏي
 معنيٰ رکيل آھي.

شاگرد پاءَ کي عرض

اڄ جي شاگرد برادري کي سندن صلاح آھي تہ سڀ
 کان پھرين هو تعليم تي ڌيان ڏين، پاڻ سماجي سرگرمين ۾
 به ڀلي حصو وٺن مگر انتها پسندي کان پاسو ڪن. هو
 مستقبل جا معمار آھن کين حقيقت پسندانہ رویو اختيار

ڪرڻ گهرجي، جيئن ته تعليم و انسان کي دنيا سان مقابلو
 ڪرڻو آهي تنهن ڪري ڪنهن گهرجي ته اهو ڪم ڪيل،
 ٿئي، تعليم تي زبان ڏيون ڪنهن گهرجي ته هو تعليمي اصلاحات
 مان فائدو وٺي.

جناب علي حسن خان منگي

جناب علي حسن خان منگي ولد محمد ابراهيم خان منگي
سال ۱۹۱۸ع ۾ ڳوٺ خيرو ديرو تعلقو وٽو ديرو ضلع لاڙڪاڻي
۾ جنم ورتو ابتدائي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ هاءِ علي
ڳڙه مان گريجوئيشن ڪئي. تنهن بعد سال ۱۹۵۰ع ۾ لاڙڪاڻي
کان سکر ۾ ڪاروبار جي ڪري لڏي آيا.

سماجي ڪم:-

جڏهن کان هاءِ لاڙڪاڻي کان لڏي آيا ته سکر ۾ هڪ
پبلڪ هڪٽر آفيس جو بنياد وڌو جن ۾ - هتي ماڻهن جي
خدمت ڪندا هئا. جن ۾ لاوارث ڇوڪرا، خريب و بهار
وغیره اها آفيس ۱۹۶۸ع لاهين رهي. هاءِ به ڪراچي ۾ وٺن

روزانه ڪمٽرائي ماڻهو اچن ٿا ۽ اها آفيس سنڌ جي غريب ۽ بيروزگار شاگردن جي مدد ڪري ٿي. ڪاروبار جي مصروفين جي باوجود به ملڪي صاحب باقائده پنهنجي آفيس ۾ ويهي ماڻهن، جون ٺڪيلون پاڻ پڙهن ٿا، پاڻ چون ٿا ته ڪن حقوقي خوشي تڏهن حاصل ٿي ٿئي تڏهن پاڻ ڪنهن جو نمڪي جو ڪم ڪن ٿا. ۽ سندن چوڻ ته ضرورت سندن لاءِ سندن دروازا ۲۴ ڪلاڪ کليل آهن. ملڪي صاحب جن جي شخصيت متاثر ڪندڙ شخصيت آهي، سندن قول ۽ فعل ۾ ڪوبه فرق نه آهي. سندن چوڻ آهي ته پاڻ خدا کي حاضر ناظر ڄاڻي اهو عهد ڪيو اٿن ته سڄي جملي غريب عوام جي خدمت ڪندا رهندا.

شاگرد

شاگرد کي مخاطب ٿيندي فرمائون ٿا ته شاگردن کي گهرجي ته هو سمورو ٿي سگهي اڪيلم پراڻن، وڏن وڏن ٽيڪسيڪل ادارن، ڊاڪٽري ۽ انجنيئرنگ ڪاليجن ۽ رجمن، چاڪاڻ جو اسان کي ڊاڪٽرن، انجنيئرن جي ضرورت آهي.

پٺاڻي؛

شاھ پٺاڻي بابو سندن راءِ آهي ته شاھ عبداللطيف پٺاڻي صاحب جن دنيا جي وڏي ۽ وڏن شاعرن مان هڪ آهن.

هاري

اسان جي هاري سان مخاطب ٿيندي ملڪي صاحب جو چوڻ آهي ته اسان جي هاري کي گهرجي ته هو سائنسي طريقي سان آبادي ڪري اسان جي هاري کي وڏن وڏن خدمت ڪرڻ گهرجي. اسان جو هاري خاص ڪري دارمڻ ۽ ٽمار پٺتي ٻيل آهي ٽپيڪري ڪن گهرجي ته هو آبادي وڌائون هن ۾ هاري جو ۽ اسان جي ملڪ جو ٻارو آهي.

مئڪي صاحب جي ۱۹۵۳ع ۾ صوبائي اسمبلي جا
 ميمبر ٿيا ۱۹۶۳ ۽ ۱۹۶۵ع جي اليڪشن ۾ حصو وٺي نه
 سگهيا ۱۹۷۰ جي اليڪشن ۾ آزاد ميمبر مڪر مان ڪا،واب
 ٿيا ۽ هاڻي قومي اسمبلي جا ميمبر آهن .

جناب مير علي بخش خان ڏالپر

مير علي بخش خان ولد مير الهداد خان جن ۱۹۲۶ع ۾ پندرجي آبائي ڳوٺ مير جي لائڊي ۾ پيدا ٿيا ابتدائي تعليم لائڊي، تيون بعد ڪراچي ۾ سال ۱۹۶۶ع ۾ نورمحمد هائي اسڪول ۽ مدرآباد مان ميٽرڪ جو امتحان پاس ڪيو ۽ سال ۱۹۴۸ع ۾ بي اي پاس ڪئي.

سماجي ڪم:

جنهن لاءِ لائڊي وارا مير ڪافي مشهور آهن سندن ڪتاب شروعات کان وٺي هميشه عوامي خدمت ڪندا رهيا آهن، مير الهداد خان ميرپور ۾ هڪ سراءِ لهرائي ۽ پاڻ هڪ ننڍو ڦاٽر ڪيو. جنهن تحت ڪريپ شاگردن کي ڪتاب ۽ اسڪالرشپ ڏني وڃي ٿي. شاگرد.

مير صاحب شاگردن کي مقابلي ۾ آمدي فرمائين ٿا ته شاگردن کي گهرجي ته هو چاهه سان پڙهن ۽ پندجو سمورو وقت تعليم پرائڻ ۾ صرف ڪن، ڪن ملڪ جي مسئلن جي جان هٽڻ ضروري آهي. ڇاڪاڻ جو اڳتي هلي شاگرد جي ڪلهي تي ملڪ جو بار ايندو. شاهه.

شاهه پٽائي بابت مير صاحب هن فرمائين ٿا ته شاهه ساڻهن جي ماءُ ٿار شاعري آهي، شاهه صاحب جي شاعري ۾ ڪنهن به قسم جي خوشامد ڪانهي ڪن شاهه صاحب

جو هي بوند وڌيڪ پسند آهن.
 ڪاٺ، آڻي گڏي ٻنهي کي
 چيو ڪر ڪاٺ، مٺي.
 ڪڏهن ڪاٺ سٺين
 ڪاٺي گڏي سٺين مٺي

حاکم علي خان زرداري

جناب حاکم علي خان ولد حاجي محمد حسن خان
زرداري جن سنه ۱۹۲۹ ۾ ڳوٺ فتوح زرداري تعلقه سجاول
ضلع نوابشاه ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم پنهجي آبائي ڳوٺ
مان مئٽرڪ نورمحمد هائي اسڪول هيدرآباد مان ڪئي.
تعليم کان پوءِ پاڻ پنهجي آبائي بمبئي زمينداري کي لڳي
ويا ۽ نوابشاه ۾ رهڻ لڳا. پاڻ پنهجي زرداري قبيلي جا
ليٽ سردار آهن سندن چوڻ آهي ته راج هي چڱي مڙس
جو ڪم آهي ته هو اوکي ويل ڪم آهي.
سماجي ڪم:

زرداري صاحب جن سماجي ميدان ۾ اڀرندڙ شخصيت
آهن. پاڻ زرداري قبيلن کي گڏي هڪ نظام وجود ۾
آندڙ ڇهن چوٿو آل سنڌ زرداري ايسوسيئيشن آهي.
پاڻ ان جماعت جا صدر آهن. هن نظام ۾ شامل
زرداري سال ۾ ٻه دفعا گڏ ٿيندا آهن ۽ زرداري ذات جي
سماجي مسئلن ۽ قومي مسئلن تي غور وڃي ڪم وڃي
ٿو. حاکم علي خان جي اها دلي تمنا آهي ته سنڌ جي
پوئتي اهل قبيلن کي سماجي ۽ معاشي طرح اڳڪم وڃي.
شاگرد:

زرداري صاحب جو چوڻ آهي ته اڄ جي شاگرد کي
جهڙو ڪم ڪا نوڪري ٿئي ملي ته هو وڃي ڪم ڪري
۽ تعليم پاتو هجڻ جي صورت ۾ هو تجربن سان ٻئي سٺي
طرح ڪاهيندو ۽ ليٽ نوان تجربا ڪندو ۽ هڪ اڻڀريل

کان وڌيڪ ڀني ۽ ڏهن ۾-ي خدمت ڪندو رهنما ڪو هو
مصرف ڪري.

هاري؛

اسان جي هاري کي مخاطب ٿيندي زرداري صاحب
جو چوڻ آهي ته اسان جي هاري کي وڌيڪ مصرف ڪرڻ
گهرجي ڪم ڏيڻ، ۽ اهڙا به ٻيا گهرجي، سماجي نگران
کان پاسو ڪري ڪم ڏيڻ جو اصلي مقصد ۽ مقصد گهرجي،
پنهنجي ڀني، مل، سان چاهت اولاد ۾-ي تعليم ٿي تان
ڏي ڪم ڏيڻ وڌيڪ ٿاڻي ٿي ڏيڻ گهرجي.

سياحت؛

زرداري صاحب جن هڪ ڏيڻ ۽ ۳ عمر ڪما آهن.
تڏهن کان سواءِ سڄي نروپ ۾-و سفر به ڪيو آهي. ڏاڍ
هو اهي حڪومت (پهلي ڀيري) جي لکيت ٿي ۱۹۷۰ واري
المڪن ٿي ڏيڻ اسانجي جا مهم ٿاڻ.

جناب نور محمد خان لنڊ

جناب نور محمد خان لنڊ بلوچ واک سردار دادن خان لنڊ
جن سنه ۱۹۳۳ ۾ بنههجي ڳوٺ نور آباد تعلقه مهرپور مائيلو
ضلع سکر ۾ ڄاوا. پاڻ پرائمري تعليم ڳوٺان ۽ مهرپور مائيلو
مان انگريزي تعليم حاصل ڪئي. تنهن بعد بنههجي آبائي
بنههجي ايمداري کي لڳي ويا.

سماجي ڪم

لنڊ صاحب جن جو چوڻ آهي ته ڇروار شهر جهڙو
مهرپور مائيلو ۾ آهي اتي تمام فٽن اڪيڊمي ڪاليج هئي
پاڻ ڪوشش ڪري اها بحال ڪرائي. ڳوٺاڻي ترقياتي
پروگرام همت پاڻ ڪوشش وي درويش ٽائيج ٽيمون رستو
ڇروار هائي اسڪول ۽ پارو لنڊ، گروهه وارو رستو به هن

عوامي دور ۾ ٺهيو ۽ لنڊ صاحب الهيءَ ۾ ڪوشش ورتي
 پاڻ قريش شاگرد کي اسڪالرشپون ڏيڻ لڳا ۽ سندن ڳوٺ
 ۾ سندن قائم ڪيل هڪ مدرسو آهي جنهن ۾ ۴۰ چوڪرا
 قرآن شريف جي تعليم حاصل ڪن ٿا.

شاگرد

اسان جي شاگردن کي مخاطب ٿيندي لنڊ صاحب جو
 چوڻ آهي ته شاگردن کي گهرجي ته سياست کان پاسو ڪن
 ۽ صحيح اصولي سان تعليم پرائڻ کيس محنت ڪري
 تعليم پرائڻ گهرجي هو محنت سان ئي سولهيل جوابداريون
 پوزيٽو ڪندا.

شاه پٺاڻي :

پٺاڻي گهٽ بابت سندن چوڻ آهي ته شاه ساهن
 کان وڌيڪ سندن نظر ۾ ڪوبه شاعر ڪونهي. شاه بزرگ
 هستي آهي پٺاڻي جي شعر ۾ الله جي راه ڏسڻ آهي.
 ڪن هي شعر وڌيڪ پسند آهي.

سچڻ هجي سان - پلي ڏيهه ڏنگارون ڪري.

هاري:

هاري کي مخاطب ٿيندي سندن چوڻ آهي ته هاري
 جي محنت سان ملڪ کي فائدو رسندو. ڪن گهرجي ته
 عوامي حڪومت جي رائج ڪيل زرعي اصلاحات سان وڌ
 ۾ وڌ فائدو حاصل ڪن. ڪن پنهنجي جوابداري محسوس
 ڪندي پنهنجي ماڻه پنهنجي ڪٽنب هي تعليم ۽ تربيت
 لاءِ وڌيڪ محنت ڪرڻ گهرجي.

لنڊ صاحب جن ۱۹۶۷ع ۾ حج ڪيو آهي ۽ ٻارامالي
 وٽ سان گڏ اُرتي جو به دور ڪيو اٿن. سال ۱۹۷۰ع جي
 چونڊن ۾ قومي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا.

جناب عطا محمد خان مري

جناب عطا محمد خان مري ولد جناب علي محمد خان مري صاحب جن ۲۵ جون ۱۹۳۷ع ۾ ٻنهي آباڻي ڳوٺ بهرائي ۾ پيدا ٿيو. ابتدائي تعليم بهرائي سان ۽ تڏهن بهد مئٽرڪ ۱۹۵۸ع ۾ سنڌ يونيورسٽي مان ڪئي. انٽر ۽ تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ پاڻ ٻنهي آباڻي ۽ ٻنهي رسيدداري ۾ اڳي ويا.

سماجي ڪم:

جڏهن بهرائي هئي اڪول ٺهيو ته پاڻ ان لاءِ ٻه ايڪڙ زمين ۽ ۴۰۰۰۰ روپيا چندو ڏنو سندن ڳوٺ بهرائي ۾ هڪ مسافر خانو سندن وڏن جو ٺهرايل آهي. جنهن ۾ مسافر اوسن ٿا. جڏهن بهرائي ۾ واٽر ٽيمڪ ٺهي ته پاڻ ان ايڪڙ زمين ڏني ۽ عيڊگاهه لاءِ ۲ ايڪڙ زمين

ٻانڀ اڃا تائين ڪمڙن ڦرڻب شاگردن کي اسڪالرشپون
ڏيندا رهن ٿا. ٻانڀ سال ۱۹۶۵ع ۾ آر. ٽي. اي ڄا ميمبر
هئا ته ٻانڀ رستن جي سروي لاءِ ڪافي ڪم ڪيو سندن ئي
ڪوششن سان سندن ڳوٺ ۾ بجلي آئي.
شاگردن

مري صاحب جن شاگردن کي مخاطب ٿيندي چوڻ ٿا
ته شاگردن کي گهرجي ته هو پنهنجو سمورو وقت پڙهائي ۾
صرف ڪري ۽ ڪمن پنهنجي زندگي جو معيار بلند ڪرڻ
گهرجي ۽ ڪن ڊيگري سهولتون ملڻ آهن تن مان پورو
پورو فائدو حاصل ڪن شاگردن کي پارٽي پاليمڪس ۾ حصو
نه وٺڻ گهرجي سماعت جي ڄاڻ پلي هون مگر مڪمل
ڪرڻ کان پوءِ پلي عملي حصو وٺڻ. شاگردن کي گهرجي ته
هو غلط هئڻ ۾ نه ڪمڙن، استاد، مائٽ جو ادب ڪرڻ
سندن فرض آهي ۽ ڪمن گهرجي ته قانونن کي پنهنجي هٿ
۾ نه وٺڻ.

شاهه پٺاڻي

شاه صاحب بابڪ سندن چوڻ آهي ته شاه سائين جو
شعر هر دور جي مطابق آهي سندن شاعري ۾ هر وقت
خوف خدا ۽ خدا جي بندگي لاءِ چيو ويو آهي قرآن پاڪ
۽ حديث کان پوءِ شاه جو رسالو مقدس ڪتاب آهي.
هون ته شاه سائين جو ڪلام سچو ڀارڻ آهي مگر
ڪن هي نص وڌيڪ، سنڌ آهي.

واجبائي وطن کسي جي آئون هٿ مٿاس.
ته گور منهنجي سورا ڪڇج پنهنجاري پاس.
مٿاسي جهاس جي وڃي مڙه ملهر ڏي.
(شاهه)

هاري

هاري بابڪ سندن چوڻ آهي ته هاري کي گهرجي
ته وڌيڪ محنت ڪري ۽ ڇهڙي محنت وڌيڪ ڪندو

اوترو گهس ۽ ملڪ کي ڦاڻڻو ۽ سنڌو ۽ اسانجو ملڪ خود
 ڪافي ملندو، اسان خوشحال ٿينداسين، جوڪڏهن آبادي
 وڌائيندا ته اسان وري ٻاهرين ملڪن مان نوان زرعي اوزار
 ۽ سٺا ٻج گهرائي سگهينداسين.

پاڻ ۱۹۷۰ع الڪيڪن ۾ قومي اسيمبلي جا ۱۰۰۰ ٿيا.

جناب مير دريا خان کوسه

جناب مير دريا خان کوسه جن سال ۱۹۲۵ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ دهن نور تعلقه ٿل ضلع جهڪب آباد ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم پنهنجي ڳوٺان ۽ ۱۹۴۳ع ۾ معترڪ پاس ڪئي. تهن بعد پنهنجي آبائي زميني زمينداري کي لڳي ويا. سماجي ڪم:

مير صاحب جن رڳو رڳو شخصيت آهن، تهن کان سواءِ پاڻ ڪيترائي سماجي ڪم ڪيا آهن، جن ۾ پنهنجي ڳوٺ جو هاءِ اسڪول، الترمذ دوست ڪاليج پنهنجي ٻنهن سان ۽ پنهنجي ضلع جي ڪيترن ئي ادارن جي مدد ڪندا رهن ٿا.

کوسه تنظيم

جنهن جو وجود ۱۹۶۲ع ۾ وڌائون ۽ سال ۱۹۷۰ع ۾ سنڌ لئول ٿي ان تنظيم کي وڌايو ويو جنهن جا پاڻ صدر آهن کوسه برادري لاءِ سندن چوڻ آهي ته کوسه برادريءَ کي گهرجي ته هو تهن روشني ۽ اڳتي وڌڻ ۽ تعليم کي حاصل ڪن، ٿان ته هو معاشري ۾ صحيح مقام حاصل ڪري سگهن. پاڻ ۾ قومي اتحاد خدا ڪن سندن جهڳڙا پاڙائي لئولي سان ٺهين، جناب مير صاحب جو خيال آهي ته جيڪي به مستحق ملهه آهن تن جي مدد ۾ ڪئي وڃي.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي کوسه صاحب جن فرمائين

ڏا ٿو هو سياسي بهداري ۾ شعور کان ڪم وٺن، منجهس
قومي جزو هئڻ لڙي آهي. شاگرد کي وڌيڪ محنت ۽
اسڪول جي تعليم تي ٻورو ڏيان ڏيڻ ڪهرجي سندن هر
ڪو ڪم تعمير ۾ آهي ۽ نڪرڻي نه هجي.
شاه پڙاڻي:

شاه صاحب ٻارن کوسي صاحب جن جو چوڻ آهي
نه سنڌي جو بهاد شاه صاحب جو شعر آهي، شاه سالهن
جي شعر ۾ روحانيت ۽ قوميت جو بهاد آهي.
کوسي صاحب جن ۱۹۷۰ع جي ڇوڙن ۾ قومي اسمبلي
جا ميمبر ٿيا.

سيد قربان علي شاه

سڌ

سيد قربان علي شاه ولد قلم نبي شاه ۲۰ دسمبر ۱۹۳۹
۾ مهرپور خاص ۾ ڄاوا. ابتدائي تعليم ڳوٺسان تڏهن بعد
اٺن جي وي اسڪول ڪراچي ۽ ۱۹۶۲ ۾ مئٽرڪ مهرپور
خاص مان ڪئي ۽ ۱۹۶۸ ۾ گريجوئيشن ٿي. تڏهن کان پوءِ
والد صاحب جي وفات ڪرڻ ڪري وڏيڪ تعليم جاري
رکي نه سگهيا.

سماجي ڪم:

سيد قربان علي شاه صاحب جن جي هڪ سٺا سماجي
ورڪر آهن. ٿورو ٻوڏ دوران ڪان سٽيلن لاءِ ۵۰,۰۰۰ هزار
روپيا جمع ڪري جهڪي ان وقت جي وزير اعليٰ جناب
ممتاز علي خان ڀٽي کي ڏنا تڏهن بعد ۱۰۰۰ روپيا ٻيا به
جمع ڪري سيد قلم علي شاه جن کي ڏنا ۽ اهي پئسا
ٻوڏ جي سٽيلن جي امداد لاءِ هئا. تڏهن کان سواءِ شهرين

مان ڪيترائي گاڏي جا بارسل جمع ڪري پوڻ جي مٽاپلن
 ۾ تقسيم ڪيا ويا. جهڙن نه سندن والد سيد قلام نبي شاه
 هن جو سماجي ڪمن ۾ تمام گهڻو بهرو ورتل هو سو
 بهرپور خاص جو دسترڪم ڪائونسل هال سندن نالي سان
 سڏجي ٿو. سيد قربان علي شاه بهرپور خاص ڪلب جا
 صدر آهن. سندن چوڻ ته بهرپور خاص ۾ لڏي پياڻي جي
 فئزر پلاننگ لڳائڻ ۾ سندن ڪافي هٿ هو ۽ الهی ۽ ڪر
 ۾ سم ڏرناج بهش بهش هو هن

ٿڌو پاڻي پيئن ٿا.

شاگرد

شاگرد کي مخاطب نموني قربان علي شاه جن جو چوڻ
 آهي ته جهڪڙهن شاگرد واهي نه سندن مسئلن ڇهڪي
 نه ڪم تعليم تي توجهه، محنت ڪرڻ جو جذبو ۽ استاد
 مائيت جي عزت ڪرڻ گهرجي تعليم جهڪا هو پرائم ٿا
 سا عملي هجي جهڪا اڳتي هلي ڪم اچي. شاگرد کي
 زرعي ڄاڻ هئڻ لازمي آهي ڇاڪاڻ جو اسان جو هاري
 اڻپڙهيل آهي، جهڪڙهن شاگرد کي زراعت ۾ ڄاڻ آهي ته
 اڳتي هلي هو ملڪ جي زراعت وڌائڻ ۾ وڏو مددگار ٿي
 سگهي ٿو.

شاه پڙائي

سيد قربان علي شاه جو چوڻ آهي ته شاه شاه پڙائي
 هڪ اعليٰ پاءُ جا شاعر ٿي گذريا آهن، شاه جي ڪلام کي
 دلها جي هنن ٻولن ۾ ترجمو ڪري دلها کي روشناس
 ڪرايو وڃي ته دلها کي به شاه ساڻن بابت ڄاڻ ٿي ۽
 پروا هجي. ڪن شاه ساڻن جو هي ڪلام وڌيڪ
 پسند آهي.

ستا ائي جاڳت ندي نه ڪهي ايتري،

سلطاني سهاڳ ندين ڪندي نه ملي.

(شاه)

هاري:

اسان جي ملڪ جو دارو مدار زراعت تي آهي ماضي ۾
 زراعت جي بچاءِ صنعت تي ڏيان ڏنو ويو. نتيجو اهو نڪتو
 جو ملڪ جي زراعت هڪائي پنهنجي پنهنجي ويهي ان سان
 گڏوگڏ هاري کي محنت ڪرڻ ڪپي. هن وقت دنيا جي
 طاقت اناج ۾ آهي. اسان جي ملڪ جو دارو مدار زراعت تي
 آهي تنهن ڪري عوامي حڪومت جي ڏنل زرعي فائدين
 مان پورو پورو فائدو حاصل ڪن.

سيد قربان علي شاه جن سميت جا ميمبر آهن ۽ سيد
 مان چونڊيل آهن.

خانصاحب غلام رسول کيهر

موجودہ اسپیکر سندھ اسمبلی

خانصاحب غلام رسول خان کيهر صاحب جن کا زید ۱۰ جولاء ۱۸۹۹ء ۾ کيهر ۾ ڳوٺ ضلع لاڙڪاڻو ۾ پيدا ٿيو۔ ابتدائي تعليم پنهنجي ڳوٺان ۾ ئي تهن بعد مدرسته السلام ڪراچي ۽ ميٽرڪ ڪر هاء اسڪول مان پاس ڪئي۔ بي۔ اي آرٽس ۱۹۲۴ ۾ بمبئي يونيورسٽي مان پاس ڪئي ۽ ۱۹۲۵ ۾ مختيارڪار ٿيا۔ تهن بعد سندن خدمتون رياست ڪيهر ۾ جي حوالي ڪيون ويون جتي نائب وزير ۽ دفتردار ڪيهر رياست جي عهدي تي ۱۹۳۵ کان فائز رهيا۔ تهن بعد ڪن ڪيهر مان گهراڻي ڪوٺي ۾ ڪليڪٽر مقرر ڪيو ويو۔ تهن کان پوء ۱۹۴۴ ۾ ڪليڪٽر ڪر ٿيا تهن کان پوء پاڻ ھنن عهدن تي فائز رهيا۔ اسپيشل سڪريٽري، سڪريٽري ايگريڪلچر، اسٽريٽز لوڪل اوف گورنمينٽ، تعليم ۽ هيلٿ ٿي رهيا آهن۔

۱۹۵۳ ۾ پاڻ رٽائر ٿيا ۽ تهن کان پوء صوبائي اسمبلي جا ميمبر ٿيا۔ ۱ ۽ ۲ ۽ ايگريڪلچر جا وزير ٿيا۔ ۱۹۵۶ء ۾ مرڪزي حڪومت طرفان ميمبر پاڪستان لوڪ سروس ڪميٽي ٿيا ۽ ۱۹۶۴ ۾ پاڪستان پلاننگ ڪميٽي جا چيئرمين ٿيا تهن دوران ڪن ستاره قائد اعظم مليو ۱۹۷۰ جي جولدن ۾ پاڻ پيپلس پارٽي جي ٽڪيٽ تي صوبائي اسمبلي جا ميمبر ٿيا ۽ ۲ مئي ۱۹۷۶ تي ڪين ڪراچي صوبائي اسمبلي سندھ جو اسپيڪر منتخب ڪيو ويو۔

سماجي ڪم

ڪمڀر صاحب جن ۱۰ سال عمر ۾ ڪوآپريٽو سوسائٽي جا چيئرمين رهيا آهن ۽ عمر ۾ جن جي صلاح ۽ بهبود لاءِ ڪيترو ئي ڪم ڪيو اٿن ۽ سنڌ مدرسو ڪراچي جي بورڊ جي ميمبرنگ ڪميٽي ۾ به سندن ڪانسلي هئڻ آهي. کان سواءِ سر عبدالڪلام هارون پتھر خاڻ، ڪاليجن، اسڪولن اسپتال ۽ ميٽرني هوم لاءِ به پاڻ لاڳاپي ڪم ڪيو اٿن. هينئر پاڻ پنهنجي منصب کي سهڻي نموني سان هلائي رهيا آهن.

جناب عبداللہ خان رند بلوچ

جناب عبداللہ بلوچ ولد رئیس محبت خان رند بلوچ جن
سال ۱۹۳۴ع ۾ ھالائي تعلقہ ڪنڊياري ۾ پيدا ٿيا.
ابتدائي تعليم ھالائي ۾ مئٽرڪ ۱۹۶۱ع ۾ نوابشاھ مان
ڪئي تنھن بعد ڪراچي مان بي۔ اي ۽ ايم۔ اي ڪئي.
سماجي ڪم

جناب بلوچ صاحب شروعات کان وٺي سماجي ڪمن
۾ دلچسپي سان پورو ٿيندا رھي رھيا آھن، پاڻ عوامي دور
۾ دسترڪٽ ڪو آرڊينمن ڪميٽي جا چيئرمين ھئا، ۽
سندن ايامڪاري ۾ ڪيترن ئي ڳوٺن کي بجلي، پاڻي جون
سھولتون ملھون تنھن کان سواءِ ڪيترا ماڊل ٽمار ٿيا آھن
اھو ئي سندن ڪارشن جو نتيجو آھي۔ تنھن کانسواءِ پاڻ

هڪي - ڏي - اي بي گذر ٿيڻ جا ۱۹۵۵ ۽ ۱۹۵۶ جي صدارت ۾ پاڻ هميشه سماجي ڪمن ۾ گروچوشي سان بهرو وٺندا رهيا هئا آهن - ۽ پاڻ هميشه عهدن تي ڏيڻ رهيا آهن.

شهر مهن ڪو آرٽو سوسائٽي جا ڊائريڪٽر - جتي پاڻ شهر مهن جي صلاح و بهرون لاءِ ڪافي ڪم ڪيو آهي ۽ سوسائٽي کي ترقي وڌائي. تمام ڏورن ڪمپلٽ ڪميٽي جا ميمبر هئا.

دود ۽ ڪلچر جي ڪميٽي جا چيئرمين هئا. انهن کان سواءِ ٻيون به صلاح و بهرون جون اڪل ۱۴ ڪاميٽيون آهن جن سان سندن گهرو تعلق آهي.

بلوچ صاحب، جن ۱۹۷۰ع جي چونڊن ۾ سنڌ صوبائي اسمبلي جا ميمبر ٿيا ۽ جيتوڻي صاحب جي ڪارند ۾ وزير محنت، ارقاڻ ۽ سماجي بهرون آهن ۽ پاڻ رات ڏينهن مشغول رهن ٿا.

بلوچ صاحب جن پيملس پارٽي جي بي لوٽ ڪارڪنن مان هڪ آهن.

شاگرد

شاگردن کي مخاطب ٿيندي بلوچ صاحب جن جو چوڻ آهي ته شاگردن کي تعليمي اصلاحات مان وڌ کان وڌ فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي، ۽ ڪي عناصر اهڙا آهن جهڪي چاهين ٿا ته شاگردن ۾ بي چيني ٿيڻ ۽ شاگردن کي پنهنجو اصلي سچو سمجهڻ گهرجي ۽ اهي عناصر ٿي چاهين ته ڪو شاگرد اڳتي هلي ترقي ڪن.

شاه پٺاڻي

شاه سائين بابو بلوچ صاحب جن جو چوڻ آهي ته پٺاڻي جي ڪار جو جواب ناهي ۽ لائني آهي، شاه صاحب هميشه هين جي مدد ٿي ڪئي آهي سندن رسالو

جامع آهي جهڪڏهن اسان انکي صحيح پڙهون ته اسان
کي حديث وارن سڀ حقيقتون اتان ملنديون شاه جو
سڄو رسالو ماڻڪ سوئي آهي مگر ڪن هي شعر وڌيڪ
پسند آهي.

جي تو بهت پالما. سي آيتون آهن
نور من لاهن. پريان سنڌي پار ڏي
(شاه)

هاري

هاري کي مطالب ٿيندي بارچ صاحب جو چوڻ آهي
ته هاري کي پنهنجي زمين تي ڏيان گهرجي ۽ حڪومت
طرفان ڏنل سهولت من فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي ۽ هاري
کي هاڻي گهرجي ته هو وڌيڪ محنت ڪري اسان جي
ملڪ جي معيشت جو بنياد آبادي تي آهي. محنت سان
هاري به خوشحال رهندو ۽ ملڪ جي معيشت به مضبوط
ٿيندي تنهنڪري هاڻي سندن فرض آهي ته هو محنت
ڪن ۽ ملڪ کي خود ڪافي بنائڻ لاءِ هڪ وڻجڻ آهن.

اوقاف

بلوچ صاحب جن جو چوڻ آهي ته جنهن وقت ڪنهن
اوقاف جو درامو ملو هو تنهن وقت هن کالي ۾ ڪهترائون
ٽي خانن هنون سي ختم ٿيون هن کالي کي ايندڙ
مهرن ۾ اهڙو ڪم وٺندو جو هي کالو ڪنهن جو محتاج
نه ٿئي. ۽ ناجائز آمدني ۽ خرچ جو خاتمو ڪيو ويو آهي
تنهن کان سواءِ اوقاف جي جائداد جو ناجائز استعمال ٿيڻ
نه ڏٺو ويندو.

سماجي بهبود

بلوچ صاحب جو چوڻ آهي ته ضرورت محسوس ڪئي
وڃي ته سماجي بهبود کي محنت کائي سان ملڻو وڃي
انهي ڪري ڳوڙاڻن کي هن نالي سان روشناس ڪرايو وڃي

۹. عالمي ڳولائڻ کي دسترمل هومس - دارالامان، ۹
 ان - ماضي پلائي وارين نظامن مان ڏاڏو رسندڙ.
 هن کان سواءِ سوشل سڪيورٽي تحت مزدورن کي
 علاج جون سهولتون به ڏنل آهن لڳ ڀڳ اصلاحات جي
 مل مالڪ مزدور جي ٻار جي پڙهائي لاءِ پئسا ڀريندا.
 ۱۰ طرح مالڪ جي مزدور عالمي جي مالي حالت
 ڪم ٿيندي.

ڄام صادق علي خان

ڄام صاحب جن جو جنم ۱۹۳۵ع ڌاري پنهنجي آبائي ڳوٺ
ڄام نواز علي ۾ ٿيو. سندن والد صاحب ڄام ڪالھو خان ۾
شمار سنڌ جي مشهور و معروف هستون ۾ نجي ٿيو. ڄا
صادق علي خان ابتدائي تعليم هتان حاصل ڪرڻ کان پوءِ
جي. ايس. سي ايگريڪلچر ۾ ڪئي. تعليم ختم ڪرڻ کان
پوءِ پنهنجي آبائي زميني زمينداري کي لڳي ويا ۽ سندس
شمار سنڌ جي روشن خيال زميندارن ۾ نجي ٿيو. پاڻ اعليٰ
تعليم پالڻ ۽ بهترين ذهاليت جا مالڪ آهن.

سماجي ڪم

جنهن ته ڄام گهراڻو سماجي ڪمن ۾ ڪنهن ڪار-

ٿي پيل نه آهي هن گهراڻي هميشه سماجي ڪمن ۾
 ٻي ڇڙهي حصو ورتو آه. اهو ئي سبب آه جو هي
 نڌان سنڌ ۾ ڪنهن به تعارف جو محتاج نه آه. هن خاندان
 ۾ ان جي عوام جون سٺيون خدمتون ڪيون آهن.
 اب شاه هاء اسڪول جي بلڊنگ جناب چار صادق علي
 ۽ چاچي مرحوم باط نهرائي آه ۽ اتي ئي آئندڙ آرڊو
 ٿيندڙ سينئر نهرائو. چار صادق علي خان چوڻن نه خدا ترس
 علم دوست ماڻهو آهن، تنهن ڪري باط ڪيمبرن ٿي
 پ ۽ مهنتي شاگردن جي هر وقت مدد ڪندا رهن ٿا.
اگر:

شاگردن کي مخاطب ٿيندي چار صاحب هن فرمان
 نه شاگردن کي گهرجي نه هوڙهي ۽ هر ڪنهن ٿيڪه
 مع ۽ اسٽيڊنٽس ڪرڻ گهرجس ۽ عوامي حڪومت
 ، رائج ڪيل تعليمي اصلاحات مان ڪمن پورو پورو
 عمل ڪرڻ گهرجي. ڪمن استاد ۽ مائٽن جي وڌ ۾ وڌ
 ۾ ڪرڻ گهرجي جهڪا اسلام ۾ به جائز آهي.
۽ پٽائي:

لاڳو ٿي لطيف جي شعر ۽ رسالي بابت چار صاحب
 چوڻ آه نه شاه جو رسالو اسلام جي اصولن پٽالڊر آهي.
 ۲ سائين جو ڪلر بي بها ۽ جامع آهي هوشن نه سچو
 ٿام سون آهي ۽ منهنون شعر چار صاحب کي وڌيڪه
 نه آهي.

جي تو بهت بالغيا سي آيتون آهن،
 نهو من لائين ۽ مان سنڌي ٻار ٿي.

ٻي،

هاري کي مخاطب ٿيندي چار صاحب جو چوڻ آه
 هاري کي پنهنجي آبادي وڌائڻ لاء وڌيڪه مهنت ڪرڻ
 جي ۽ عوامي حڪومت جي رائج ڪيل زرعي اصلاحات

مان وڌ ۾ وڌ فائيدو حاصل ڪرڻ گهرجي. گيس سسٽم
ڪاهي کان نفرت ۽ شين گهرجي.

چار صاحب جن جو متن ته زراعت کان سٺي طرح و
آهن ۽ پاڻ ئي دنيا سرڪاري رند جي قائد جي حيث
سان جرمني وٺا جتي زراعت وڌندي آهي جي سڀ
۾ شرڪت ڪئي. پاڻ ۱۹۶۲ع ۾ سالڪوڙ مان قومي اس
جا ميمبر چونڊيا ۽ پارليامينٽري سڪريٽري براه وڌندي
اقتصاد جي امور تي رهيا آهن. ۱۹۷۰ع جي عام چونڊ
صوبائي اسمبليءَ جا ميمبر ٿيا آهن ۽ جناب ممتاز
خان پٽ. اڳوڻي وزير اعليٰ سنڌ جي وقت ۾ صوبائي
آبڪاري محصول ۽ لوڪل گورنمينٽ مقرر ٿيا ۽ هو
وزير اعليٰ جناب گلار، صاعلي خان جتوئي جي ڪابو
صوبائي وزير آهي، ٻياري، وڌندي ۽ لوڪل گورنمينٽ
جي عهدي تي ڪم ڪري رهيا آهن.

آغا صد رالدين د راني

آغا صدرالدين ولد آغا شمس الدين جي شخصيت کان
عارف جي مهتاج نه آهي هاڻ ۳ دسمبر ۱۹۲۰ ۾ سکر ضلع
جي ٿرڪ ٽوڙي ياسين ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم ٽوڙي
ياسين جي ورنهڪمور اسڪول مان تهن کان پوءِ سميت
پهرڪس هاءِ اسڪول مان سال ۱۹۴۰ ۾ (سيئڙ ڪيمريج)
۽ سال ۱۹۴۲ ۾ بي. اي. سنڌ ڪاليج مان انٽر ڪيو،
تهن بعد پاڪستان نوي ۾ گمن ڪميون ملي. سال ۱۹۴۴
۾ پو. مگي مان فزيڪل ٽريننگ ۾ ڊپلوما حاصل ڪيو،
۱۹۴۶ ۾ رائل ڪاليج پو. مگي مان لوهڪمڪل انجنيئرنگ
مان ڊپلوما ڪيو ۽ سال ۱۹۵۳ ۾ مڪينهڪل انجنيئرنگ
۾ آمريڪا مان ڊپلوما ڪيو. سال ۱۹۵۶ ۾ سر يزبيلٽ
مونسپالٽي ٽوڙي ياسين ۱۹۶۰ ۾ سمر ضلع ڪائونسل
سکر ۱۹۶۵ ۾ اولھ. پاڪستان اسمبلي جا سمبر ۽ ۱۹۷۶
۾ دارالحڪومتري سيڪريٽري زرعو چيئرمين ضلع رابطوڪميوني

ضلع سکر ٽنهن کان سواءِ ڇهينهن ٻيلڪا اڪاڙولت ڪمٽي
۽ ميمبر ايگريڪلچر - هلال بورڊ نه آهن.

آغا صاحب ٽمار - بنا اسپورٽس ميمبر آهن ۽ اسڪول
واري وقت کان وٺي والدین ۾ ڏاڍي دلچسپي ۽ سان بهرو
پئي ورتو اٿن ۽ انهن والدین مان ڪرڪيٽ، هاکي،
والي بال، باڪسيگ، ٻاهران ملڪن ۾ به والدین ۾ ڄاڻندي
ڪئي اٿن.

باغ سب کان بهر ٻانهن جديد طريقن سان يوگول فارم
کان پنهنجي ضلع کي روشناس ڪرايو جنهن فارم جو نالو
آهي ”جنت البارڪ“ ۽ ٽنهن تجرب ڪري زراعت جي جديد
لوزارن کان به ماڻهن کي روشناس ڪرايو اٿن سندن فارم
۲ سو ايڪڙن ۾ پکڙيل آهي.

ساجي خدمتون

باغ پنهنجي ٽن ۾ ڪمٽيون ٿي اسپتالون، دستا ۽
ٺهرايا اٿن، سندن چوڻ آهي ته جن هارين جا ٻار پڙهڻ ٿا
تن کي هو خاص رعائتون ۽ مددون ڏين ٿا. هاءِ اسڪول
ڳڙهي لاءِ پنهنجي رهن به ڏني ۽ رهڻي، پانر اسڪول لاءِ
به سندن ڪوششون هيون.

شاگردن

سندن چوڻ آهي ته اڄ جي شاگرد کي گهرجي نه هو
پنهنجو سهرو وقت پڙهائي ۾ صرف ڪري جهڪڻ
سهرو وقت نه ته به پنهنجو گهڻو وقت پڙهائي ۾ ڏئي. هو
محنت ڪري ۽ پنهنجو مستقبل ٺاهي.

شاھ پٺاڻي

شاھ سائين بابت سندن چوڻ آهي ته شاھ جهڙو بهترين
شاعر نه ٿو نه وري ٿيندو. سندن ڪلام ۾ روحانيت آهي
شاھ دنيا جي ڄاڻل - ڄاڻل هستي آهي ۽ شاھ جو هر ڪم

عمر مولي آهي ڪنهن هي شعر وڌيڪ پسند آهي.
 ٿئي ٿڌي ڪاه ٺاهي ويل ويهڻ جي
 مٿان ٿمڻي اولاد ٻي نه پسن پهل جو
 (شاه)

هاري

اڄ جي هاري ٻاه کي مخاطب ٿلندي چون ٿا ته هاري
 کي گهرجي ته هو پشادوار وڌائي ۽ محنت ڪري جنهن
 ان ڪم واندو آهي زراعت جي جديد طريقن کان ڪم
 واقفيت هئڻ گهرجي.

ڪن گهرجي ته وڌ ۾ وڌ آبادي وڌائين ۽ گهڻي ۾
 گهڻو اڃا اهاڪن، اسان جي عوامي حڪومت جي جاري
 ڪيل زرعي سڌارن مان ڪم واندو حاصل ڪرڻ گهرجي.
 ۽ نون معيائين طريقن سان پنهنجي زمين سان گهڻي
 پشادوار حاصل ڪريون ته جهڙن اسان ٻاهرين ملڪن مان ڪم
 ملڪي ڏاڍو ڪمائون.

جهڙن ته آغا صاحب جن جا والد آف شمس الدين پنهنجي
 وقت جي مشهور هستي هئا ۽ امير، ايل، اي هئا. تنهن کان
 سواءِ سندن ٻار آف بدرالدين به سڌو اسانجي جا اسانجي هئا.

جناب سيد قمرالزمان شاه

سينيٽر سينيٽ

جناب سيد قمرالزمان شاه ولد جناب محمد قاسم شاه جن سال ۱۹۳۳ع جي ۱۲ نومبر پنهجي آسائي ڳوٺ ٽڪڙ تعلقه ٽنڊو محمد خان ۾ پيدا ٿيا ۽ پاڻ ٽڪڙائي سيد مشهور آهن سيدن خاندان سيد ۾ تعارف جو محتاج نه آهي، ڇاڪاڻ جو سيدن مڪمل خدمتن جو احساس ماڻهن جي دلمن ۾ مشرط آهي.

سيد قمرالزمان شاه جن جي تربيت الحاج سيد ميران محمد شاه صاحب جن جي هٿ هون ٿي ۽ اهو ئي ”ڏور“ جنهن اڳتي هلي پنهجو صحيح مقام ڏيکاريو ۽ قمرالزمان شاه جي ٺاهي سان مشهور ٿيو. جناب سيد ميران محمد صاحب جن جناب قمرالزمان شاه جي صلاحيتن کي پرکندي ڪن اها نه تربيت ٿي جنهن جي سيد قمرالزمان شاه ڪر هرج هئي.

الحاج ميران محمد شاه جن سنڌ لومينٽو اسيمبلي جا
اسيمبليڪر سنڌ گورنمينٽ ۾ وزير ۽ پاڪستان طرفان اسيمبلي
۾ ٻه سفر رهي چڪا هئا تنهن کان سواءِ سنڌ ميران محمد
شاه جن هڪ نهايت ئي ذهين، سٺي ۽ همدرد انسان ئي
گذريا آهن. سندن ڪم ڪارنامو هميشه يادگار رهندو،
تنهن کان سواءِ اعليٰ پايه جا شاعر به ٿي گذريا آهن.

جناب ميرالزمان شاه جن ابتدائي تعليم حاصل ڪرڻ کان
پوءِ بي. اي (آرس) ۱۹۵۷ ۽ ايل. ايل. بي جي ڊگري ۱۹۵۹
۾ ڊگري حاصل ڪئي. جنهن نه شاه صاحب جن جو شمار
ذهن شاگردن ۾ ٿيندو هو تنهن ڪري تعليم دوران پاڻ
وقت بوقت تعليمي ادارن سان منسلق ٿي رهيا جن مان
۱۹۵۳ ۾ گورنمينٽ ڪاليج هيدرآباد اسٽوڊنٽس يونين جا
چيئرل مين ۱۹۵۷-۵۸ ۾ چيئرل مين ڪريٽريڪ سنڌ
لاڪاليج ٽنهن کان سواءِ اترين لائين ڪريٽريڪ سنڌ
يونيورسٽي اتر ڪاليج ٻاڏي، پاڪستان لائين يونٽ
ڪائونسل جا ميمبر، ورلڊ يونيورسٽي لائين ڪميٽي پراڻو
پاڪستان ڄامشوري يونائيٽيڊ لائين اسٽوڊنٽس ايسوسيئيشن
آف پاڪستان ٻا وائس پريزيڊنٽ ورلڊ يونيورسٽي سروس
آف پاڪستان جا ڪريٽريڪ ۽ چيئرل مين ڪريٽريڪ ٿي
رهيا آهن.

سماجي ڪم

جنهن نه شاه صاحب جن هڪ سٺو سماجي ورڪر آهن،
سندن ڪم ڪيترا ئي سماجي ڪم يادگار رهندا، پاڻ
جڏهن هيدرآباد شهر جا چيئرمين هئا ته پاڻ هميشه پنهنجي
يونين ڪميٽي کي ڪافي ترقي وٺائي، تنهن کان سواءِ
شاه صاحب جو هر سماجي ڪم ۾ وڏي ڇوڙهي پهرو
ورلڊ آهي.

شاگرد

اڄ جي شاگرد کي مخاطب ٿيندي شاه صاحب جو چوڻ آهي ته شاگرد کي گهرجي ته هو محنت سان تعليم حاصل ڪن ۽ تعليمي ميدان ۾ مقابلي لاءِ تيار رهن، سندن چوڻ آهي ته آئيندي جون آمدون شاگردن سان وابسته آهن ۽ شاگردن تي ڪن وڏو ڀروسو آهي ڇاڪاڻ جو خدا نه ڪري ته ڪا ڏکي واپس پھچي ٻياري وطن تي اچي ته شاگرد پھچي وطن لاءِ سر ڏيڻ کان ڪن ڪمباله نڌا ۽ اڻ-ڙي ڦرپالي لاءِ ڪن هميشه تيار رهڻ گهرجي.

شاه پنڌاڻي:

قمرالزمان شاه صاحب جو چوڻ آهي ته شاه پنڌاڻي ۽ و ڪلڻ هر سنڌي جي خون ۾ سمايل آهي ۽ سنڌ جي ماءُ پھچي ٻار کي پھچي لولي سندن ذهن ۽ دماغ اولي ئي جنهن لولي ۾ نه شاه جو ڪلڻ هوندو آهي. پنڌاڻي گهوت هميشه سکن تي ڏکڻ کي وڌيڪ ترجيح ڏئي. سر مارئي ۾ حب الوطني جو شعار ڏنل آهي. ڪن شاه پنڌاڻي جو هي بيت وڌيڪ پسند آهي.

سڀا اٿي جاڳ- ٿيندڙ نه ڪڇي ايتري
 سلطاني سهاڳ- ٿيندڙ ڪندي نه ملي
 (شاه)

جيئن ته قمرالزمان شاه صاحب جن جو شمار سنڌ جي برڪت وڪيلن ۾ ٿئي ٿو ۽ پاڻ سميت سنڌ طرفان ۱۹۷۳-۷۷ آھن ٽن کان سواءِ پاڻ ڪيترن ئي اهم مذاڪرات ۾ شرڪت ڪئي ان جن ۾ شمال لاءِ چالما جو دورو (الهن ٻنهي دورن ۾ پاڻ قائد عوام سان گڏ اسهام) ٽن کان سواءِ ڪيترن ئي بحولي ملڪن ۾ باڪستاني قوتن سان ويڌا رهيا آهن

جناب پيار علي الان صاحب

جناب پيار علي الان ولد جناب جي الان جن ۱۳ جنوري ۱۹۴۰ع ۾ ڪراچي ۾ پيدا ٿيا. سندن والد صاحب اعليٰ پاءُ جو شاعر ليکڪ ۽ مفڪر آهي. سندن وڏا اصل لس ٻولي ۽ ان ٻولي ۾ ۽ پوءِ اچي ڳوڙهڪن ۾ آباد ٿيا. سندن والده صاحبہ بہ هڪ روشن ذمال خاتون آهي ۽ ڪنهن وقت ۾ سنڌ جي پهرين مسلمان ام - ايل - اي هئي ۽ سندن تعلق صدرآباد سان آهي.

جناب پيار علي صاحب جن ابتدائي تعليم سميت ميٽرڪس ڪرول ڪراچي مان ڪئي تنهن بعد اڳتي تعليم لاءِ آمريڪا روانه ٿيا. جناب پيار علي صاحب جن هڪ ذهين

نوجوان آهن، پاڻ ڪمترن ئي وٺڻ سان گڏ يورپ ۾ ويا آهن، جيڪي پاڪستان جي طرفان دوري ئي وٺندا نٿي رهيا آهن.

شاگرد

الاه صاحب جو چوڻ آهي ته شاگردن جو فرض آهي ته حڪومت جي رائج ڪمل تعليمي پاليسي سان وڌ ۾ وڌ فائدو حاصل ڪن. تعليم جو بھت گذريل وقت کان هاڻي تمام گھڻو آهي ۽ ڪم تعليم دوران عملي سماعت کان گھڻو ٿيڻ لڳو آهي. ڪم گھرجي، ڪم گھرجي ته انتظام ۾ داخل نه ٿيڻ مائٽن کي گھرجي ته شاگردن جي پڙهائي ۾ چاهه وٺڻ ۽ پوءِ پڙهڻ ۽ ڪاليج شاگردن جي فلاح لاءِ آهن ۽ نه ڪي تھريب لاءِ آهن.

شاه پڏائي

پڏائي ٻلاڙي بابو الاه صاحب جو چوڻ آهي ته جيڪڏهن شاه صاحب دنيا جي ڪنهن به ملڪ يعني انگلنڊ، جرمني ۽ فرانس ۾ پڏا نٿي ها ته شاه سائين ڊگهه، مشهور نٿي ها ته شاه سائين دنيا جو عظيم شاعر آهي ۽ موجود آهي. ڇاڪاڻ جو شاه سائين ڊاڳهه، ايجاد ڪيو. شاه سائين جي مقابلي ۾ دنيا جو ڪوبه شاعر ڪونهي.

هاري

هاري لاءِ الاه صاحب جو چوڻ آهي ته هاري جي شخصيت جو بنياد محنت ئي آهي، هاري اسانجي معاشي جو اهم فرد آهي سندس مقام اوچو آهي، هو هر هلائي ٿو ۽ ڏرتي جو سمنو چاڪ ٿو ڪري، اناج اهاڻي ٿو، جيڪڏهن هو ٿوري وڌيڪ محنت ڪري ۽ زرعي اصولن تي هلي ته سندس محنت اڃا به وڌيڪ ڇمڪي ڪم گھرجي ته عوامي حڪومت جي رائج ڪمل زرعي اصلاحات مان فائدو وٺي جنهن ۾ ڪم سڀ سهولتون مليل آهن.

جناب سيد بشير احمد شاه

جناب سيد بشير احمد شاه صاحب جن سال ۱۹۱۴ع ۾
جالمندر (هندستان) ۾ پيدا ٿيا. پاڻ ۱۹۳۶ع ۾ هتي آيا ۽
ريج ناريسٽر ٿيا، ڪجهه عرصي کان پوءِ نوڪري کي الوداع
ڪيو ۽ لڏي ۾ مستقل رهائش حاصل ڪئي.
سماجي ڪم ۾

جيئن ته بشير احمد شاه جن يونين ڪائونسل سولڊيا
(لڏي جا) جا چيئرمين ٿي رهيا آهن ۽ سندن اباڻڪاري ۾
ڪيترائي سماجي ٻلائي وارا ڪم ٿيا آهن. سندن چوڻ
موجب ته يونين ڪائونسل سولڊيا هڪ غريب يونين ڪائونسل
هئي ۽ پاڻ سماجي ڙان خرچ ڪري هتي جي ترقياتي
ڪمن کي پاڻ لڪمڻ ٿي پهچايو. پاڻ هميشه کان ڪيترن

ٿي سماجي ڀلائي وارن ادارن جا سرپرست ٿي رهيا آهن، ۽
ڪيترن ئي غريب ۽ مستحق شاگردن جون مدد جون ڪندا رهيا
آهن، سال ۱۹۷۰ع جي اليڪشن ۾ پيملس پارٽي جي ٽڪيٽ
ٿي ٿئي مان ڪامياب ٿيا ۽ جناب جتوئي صاحب جي
ڪابيه ۾ وزير خوراڪ ۽ امداد باهمي جي عهدي تي
ڦاٿل آهن.

شاگرد

شاگردن کي مخاطب ٿيندي شاھ صاحب جو چوڻ آهي
تہ شاگردن کي گهرجي تہ پنهنجو سمورو ڏيان پنهنجي تعليم
ٿي ڏئي. تعليم ڪل ۽ ندي تعليم وڌ ۾ وڌ پراڻو گهرجي
وڌن ماڻهن ۽ استادن جو احترام مٿن لازم آهي. ۽ ادب ٿي
ٿي تعليم جو دارو مدار آهي.

شاه پٽائي

شاه سالهن پايه پهر احمد شاه جن جو چوڻ آهي
تہ شاه پٽائي جو بهادر انسان ذات لاءِ محبت سمجاري ٿو
شاه سالهن سنڌ جو تہ پري پوري پاڪستان ۽ دنيا جو
شاعر آهي.

سندن شعر ۾ اڪرم ۽ پاڻمڃاري جو بهادر آهي -

هاري

هاري کي مخاطب ٿيندي سندن چوڻ آهي تہ هاري
جهڙڪڙهن محنت ڪندو تہ سندس حالت ۽ ملڪ جي
معيت مضبوط ٿيندي خاص ڪري ضلعي ٿئي جي هارين
جي حالت زار آهي الهي ڪري جو سمجھ آهي سندن
چوڻ آهي جهڙو هر اولاد ٿر سو ٿيون وانگر ڪن گهرجي
تہ محنت ڪن ۽ حڪومت جي زرعي اصلاحات مان فائدو
ولن، ڪن حڪومت طرفان مليل زمين تي محنت ڪرڻ
گهرجي ۽ پوري ٽيڪس ٿي فصل پوکڻ گهرجي جهڙن تہ
اسانجو ملڪ پاڪستان هڪ زرعي ملڪ آهي ۽ هي جديد
دور آهي تهوڪرڻ جديد زرعي طريقن سان پوک ڪرڻ
گهرجي.

جناب مير هزار خان بجاراڻي

جناب مير هزار خان بجاراڻي ولد سردار مير نور محمد
خان بجاراڻي سنڌ جي مشهور و معروف بجاراڻي ٽيملي سان
تعلق رکن ٿا. سندن جنم ۱۵ جولاءِ سال ۱۹۴۶ع ۾ ۱۴ھ جي
آبائي ڳوٺ ڪر، ڇوڙ ۾ تعلقه ڪنڌ ڪوٽ ضلع جهڙڪب آباد
۾ ٿيو. ابتدائي تعليم سميت پرائمري گرامر اسڪول ڪوٽه
هي. اي ٽيمپل ڪاليج ڪراچي، ايم. اي. ايل. ايل. جي
ڪراچي يونيورسٽي مان.
سماجي ڪم:

عوامي حڪومت جي طرفان ڳوٺاڻي ترقياتي واري
ڪاميٽي ۾ ٽل جا چيئرمين ٿيا ۽ انهيءَ دوران ٻار ڪيترن ئي
ڳوٺن کي ترقياتي پروگرام تحت سڌارو انهن ۾ ڪچا رستا

ٻڪا ٿا، ٻامون ٺهون. ٻيڻ جي ٻاڻي جي سهوليت لاءِ
۱۰۰۰ ٺل ورهايا ويا. جن تي ۸ لک رپيا حڪومت طرفان
خرچ ٿيو. ٻاڻ ڪمڙن تي قريب شاگردن کي اسڪالرشپون
۽ ڪمڙن تي تعليمي ادارن جي مرمت ڪرائي اٿن تڏهن
کان سواءِ مستحق ماڻهن جي جائز مدد ڪندا رهن ٿا. ٻاڻ
نوجوان خوش اخلاق ۽ مستعار آهن.
شاگرد:

شاگردن کي مخاطب ٿيندي فرمائين ٿا ته شاگردن کي
گهرجي ته تعليم دوران عملي سياست کان دور رهن. جيڪڏهن
هو تعليم چاهه سان پرائيندا ته اڳتي هلي قوم ۽ ملڪ جي
سلي خدمت ڪري سگهندا. هن ملڪ ۾ ملي ۽ زرعي
تعليم جي ضرورت آهي ته پڻ ڪري شاگردن کي گهرجي ته
ملي ۽ زرعي تعليم ۾ گهڻي ۽ گهڻو حصو وٺن.
شاه پٺاڻي:

شاه پٺاڻي بابت سندن چوڻ آهي ته پٺاڻي جو ڪلام
فلسفي سان ڀريل آهي. دلها جا شاعر هڪ پاسي ۽ پٺاڻي
جو ڪلام ٻئي پاسي ته ته پٺاڻي جي ڪلام جو هاءِ ڳرو
آهي ڪنهن شاه جو هي بابت وڌيڪ پسند آهي.

اکين ۾ ٿي وڃي - واري چهر ڏيکاري،
تو کي ڏسي نه ڏيڻ - آئون نه ڏسان ٻيو ڪي.

(شاه)

هاري:

هاري کي مخاطب ٿيندي سندن چوڻ آهي ته اسان
جو هاري محنتي آهي ۽ ٻڙهيل طبقي کي گهرجي ته هو
هاري جي حوصلو اهڙائي ڪري، ماضي ۾ ڪم ڪهت
سهولتون مليل هيون ۽ موجوده حڪومت ڪم ۾ زرعي
سڌارن لاءِ ڪمڙن تي - سهولتون ڏيون آهن. هاري لاءِ
تعليم نهايت ضروري آهي، جنهن لاءِ ملڪ خود ڪافي
سندن ملڪ سڏندي.

بھارائي قبيلہ جي تلظير:

سندن چوڻ آهي بھارائي ۳۶ قلمد هي آهن هنن
 قلمن جي نالھ ۽ بھرون لھ ڪائي ڪجهه ڪم آهي. مير
 هزار خان جا والد صاحب پنهنجي قلمن جا سردار آهن ۽
 مير هزار خان سندن ڀاءُ جي ڪوششن سان جهڳڙا ختم
 ڪرايا ۽ بھارائي قلمن کي ڪي نامت فارم تي آندو جنهن نه
 مير هزار خان سميت وزير اعليٰ جناب گلار مصطفيٰ خان
 جتوئي جي ڪابينه ۾ وزير ترانسپورٽ عوامي رابطو جا وزير
 آهن. جنهن نه سندن والد مير نور محمد خان صوبائي اسمبلي
 جا ميمبر هئا ۽ بناڻ پنهنجي سميت مير هزار خان کي ڏني
 ۽ هاڻي مير هزار خان صوبائي اسمبلي جا ميمبر آهن.

الحاج مير رسول بخش خان ڏاڳير

الحاج مير رسول بخش ڏاڳير جي عوامي ۽ هر دلچسپ شخصيت سنڌ ۾ ڪنهن تعارف جي محتاج ناهي. هـ سـپـٽـمبر ۱۹۲۰ع ۾ ٽنڊي مير محمود (هيدرآباد) ۾ پيدا ٿي. سنڌ جي اڳوڻي حڪمران خاندان سان تعلق هجڻ جـ باوجود، مير صاحب شروع ڪالوني عوامي مسئلن ۾ گهر ۽ دلچسپي وٺندو رهيو آهي. هيدرآباد جي ثقافتي ۽ سماج سرگرمين، مزدورن جي همب افزائي ۽ عوامي خدمت سان خاص مڃتا پئي رهيا آهن. مير صاحب سنڌ ۾ ترين پوڄي جي فلسفي جو داعي ۽ روح روان رهيو آهي. عوام جـ ڏک سک ۽ سانس ٽپڻ سمجهان ڪمتر دماغ استبدادي د ۾ ٿوڌ ڪيو ويو پر اهو سندس فريب مـروزي ۽ ان ذات جي خدمت واري جذبي تي ڪو اثر نه پيو.

۲۱ سالن جي عمر ۾، مير رسول بخش ڏاڳير هيدرآباد مولسوالٽي جو ڪائونسلر چونڊيو ويو. ان ڪالوري، هـ ۱۹۶۵ع تائين ۱۰ ورهين ڪميٽي نمبر ۱۶ (هيدرآباد) چيئرمين هو.

جڏهن جهاد ذوالفقار علي ڀٽي، عوام جي خدمت ملڪ جي عظمت ۽ قومي ملاح ۽ بهرون جي مقصد پاڪستان پهچڻ پازي ۽ جو پروگرام بنايو ته ان سلسلي ۾ ميران اهر ٿرڻو هيدرآباد ۾ مير صاحب جي پنکائي ڪشي هٿان، جنهن ملڪ ۾ آمريت جي محل کي مٽي ڪري ڇڏيو هو.

مير صاحب بهادر ٻارئي جي بهادريءَ جي ۱۹۶۸ع ۾ کيس سنڌ يون جو چيئرمين قرار ڪيو ويو.

۲۰ ڊسمبر ۱۹۷۰ع جي چونڊن ۾ مير صاحب کي حيدرآباد مان صوبائي اسمبليءَ لاءِ ميمبر چونڊيو ويو.

۲۰ ڊسمبر ۱۹۷۱ع تي، جڏهن جناب ذوالفقار علي ڀٽو پاڪستان جو صدر ٿيو تڏهن ماڻڪ ۾ جمهوريت بحال ڪرڻ لاءِ عملي قدم ڪيا ويا. جلد ئي مرڪز ۽ صوبي ۾ صلاحڪار مقرر ڪيا ويا. مير صاحب کي ۳ فيبروري ۱۹۷۲ع تي سنڌ جي گورنر جو مکيه صلاحڪار مقرر ڪيو ويو.

۲۱ اپريل تي صوري آئين هڪم، جناب ذوالفقار علي ڀٽي، صدر پاڪستان جو حلف ڪيو ۽ انڪاليف صوبن ۾ به گورنر ۽ وزراء اعليٰ مقرر ڪيا ويا ۽ وزارتون بڻايون ويون. مير رسول بخش خان ٽالپر سنڌ جي گورنر جي حتميت سان رهي چڪا آهن.

مير ممتاز علي ٽالپر

ايم. بي. اي

مير ممتاز علي ٽالپر ولد غلام علي خان ٽالپر ٽنڊو محمد خان مير ممتاز علي خان ٽالپر سنڌ معزز گهراڻي ٽالپر جو چهر و چراغ آهي. پاڻ ۲۰ آڪٽوبر ۱۹۳۹ ۾ ٽنڊو محمد خان ۾ ڄائو.

۱۹۵۱ ٽائمن اين - جي. وي هاء اسڪول ڪراچي ۾ ايم تعليم ڏي. انهن بعد سينيئر ڪمپوزر ۱۹۵۲ ۽ پوز ۾ ۱۹۶۳ ٽائمن ڏها، جتان ٽوڪسٽائيل ڊرائين ۾ ڊپلوما ۽ لنڊن ۾ ايم. بي. اي ڪمائون ۱۹۶۷ لوڪل بورڊ ڊسٽرڪٽ ڪائونسل جا ميمبر ۽ پوءِ وائس چيئرمين حيدرآباد ڏها.

سندن اها ڪاري ۱۰۴ ميل پڪا رستا ۽ ڪمٽرائي ڪها رستا ٺها. انهن کان پوءِ هينئر چونڊين ۾ بهادر پارلي جي ٽڪيٽ تي سنڌ اسيمبلي جا ميمبر ٺها.

سماجي ڪم

ٻڌڻ معيشتي، سماجي ورڪر آهن، سندن ڪوشش سان
ڪمترائي مڊل اسڪول هاءِ اسڪول ٿيا. جن ۾ علي محمد
ڪالمار، مڊل اسڪول ڪرر نظاماڻي ۽ ٻيا ڪم ڪندڙ هاءِ
اسڪول آهن.

سندن مالي مدد ۾ ۱۰ فرسٽ، شاگردن کي اسڪالرشپ
ڏيڻ لاءِ.
شاگردن

سندن چوڻ موجب اڄ جي شاگردن کي گهرجي ته هو
پنهنجي تعليم پرائڻ تي پورو پورو توجهه ڏين. سندن
سياست پڙهائي دوران ڪاليجن ٽائون محدود رهندي، تعليم
جي جنهن به شهر جي ۾ آڻڻ، تنهن شهر جي ۾ ڇاهه سان
محنت ڪن ته جيئن اڳتي هلي هو ان شعبي ۾ ماهران
ملاهيون رکن.

پٽائي بابت

ٻار جون ٿا ته شاه جو شعر اڪمل، عظيم ۽ جامع آهي
جنهن لاءِ اسان کي گهرجي ته انهيءَ جامعيت کي پروان
ڪم شاه ساڻس جو هي بيمت پسند آهي.

الله ڏاهمي ۾ ٿي. ڏاهپون ڏک، ڏس
مون سمن مون پرين پورائي ۾ پال ڪما،
(شاه)

هاري

سندن چوڻ آهي ته مان ٻار به آزادگار آهيان. جيڪڏهن
اسان ڄاهيون ته اسان جون زمينون اسان کي پوري آبادي
ڏيڻ نه اٿن کي زمين تي محنت ڪرڻ گهرجي، جيڪڏهن

اسين زمين کي ٺاهينداسون ته زمين اسان کي ٺاهيندي اسان
 کي ممڪنايمز طريقن سان زمين آباد ڪرڻ گهرجي ۽ سوڙ
 ممتاز علي خان باق پنهجي زمين کي ٿرڪيتر هلائي ٿو.
 ڪوئي سرسوتي جي اصولن جا ڌاڙل آهن.

جناب عبدالڪريم پلي

عبدالڪريم پلي ولد خالص صاحب عطا محمد پلي سال ۱۹۴۰ ۲۷ جنوري جي پنهنجي آبائي ڳوٺ عطا محمد پلي ضلع ٿرپارڪر تعلقي عمر ڪرڻ ۾ نالڪا ٿيا. ابتدائي تعليم پنهنجي آبائي ڳوٺ مان تنهن بعد ادبيات علم ۽ ۱۰ مئٽرڪ پرائمري طرح سان سنڌ لورنٽل ڪاليج هيدرآباد مان پاس ڪئي. سندن والد صاحب جي وفات جي ڪري ڪنهن پنهنجي تعليم اڳتي هڏي نٿي.

جنهن ٿي پلي صاحب هڪ خالندان گهراڻي (پلي) ۾ پيدا ٿيا آهن، مگر اڏهن به سندن طبيعت ۾ ڪابه وڌائي وڌهره ناهي. پاڻ ڪيترن ئي خوبين جا مالڪ آهن، سندن عمارت سنڌ جي نوجوان شاعرن ۾ ٿئي ٿو، سندن شعر ۾ جا نيم ۽ الفاظن جي ادائگي دل تي ڏاڍو اثر انداز ٿئي ٿي سندن ڪيترائي ڪلام مختلف ڪتابن، رسالن ۽ رڳو پاڪستان هيدرآباد کان نهر ٿيندڙ رهن ٿا. پاڻ مالڪي ۽ ساهيل طبيعت جا مالڪ آهن.

سماجي خدمتون:

پاڻ سال ۱۹۶۳ع ۾ (سي. ڊي) ميمبر ۽ ۱۹۶۶ع ۾
 صلا محمد پلي لارن ڪاميٽي جا چيئرمين ٿيا، تنهن دوران
 پاڻ ڪيترائي سماجي ڪم ڪيائون جن ۾ رستا، لاشا ۽
 اسڪول اچي رهن ٿا، هتي پلي اسڪول جي بلڊنگ ۾
 ديني مدرسو جن جي اها ٽائون پاڻ فعال ڪندا آهن ٿا.
 تنهن کان سواءِ عالم پلي ۾ هڪ ديني مدرسو جنهن جو
 نالو دارالعلوم آهي تنهن سان گڏ بورڊنگ هائوس جنهن
 ۾ شاگردن کي ڪاڌو ڪپڙو ۽ ديني تعليم ملڻ لڳي،
 سو به سندن ئي خرچ سان هلي ٿو، ۽ هاجي محمد عالم پلي
 ۾ هڪ اورينٽل ڪاليج جو به پاڻ بنياد رکيو اٿس. عمر ڪوت
 جي ٿاڻن ڪميٽي جي اسپتال جنهن کي هينئر گورنمينٽ
 هائي رهي آهي سندن اها ڪوشش آهي ته انهيءَ اسپتال
 ۾ هڪ ميٽر ٽي هوم ۽ اسپتال کي وڌايو وڃي، سندن
 ڪوشش سان ساماري کان عمر ڪوت رستو، صوفي قلم
 کان چوڻ، رابا ڀرڙو ٻيلي لاءِ ڪوشش جاري آهي ۽
 اها اسڪيم به منظور ٿي چڪي آهي، پاڻ نومي جذبي
 نصف عمر چا اٿن ۽ پاڻ سنڌي ادب جي واڌاري ۽ تهذيب
 سان دلچسپي رکن ٿا.

شاگرد:

اڄ جي شاگرد برداري کي مخاطب ٿيندي چوڻ ٿا
 ته هو محنت ڪري ڪم ڪري رهيا آهن پر ڏيکاري ۽ ماحول
 کي ڏسي، هو پنهنجي ذهني ڌاڻن ٽوڙ ڏئي، ماضي ۾
 هڪڙن کي ڪافي استعمال ڪيو ويو آهي، ۽ ٻارن جي
 اختلافن جي ڪري شاگردن کي برباد ڪيو ويو آهي، مگر
 هاڻي ڪم ڪري رهيا آهن ته هو پنهنجون جوابداريون محسوس
 ڪندي تعليم ڏانهن توجه ڏيڻ تعليم جي ڀلي رستي سان
 پاڻ کي سهائي ٿو.

شاه پٽائي:

سندن چوڻ آهي ته شاه جو ڪلام آدائي ڪلام آه. شاه جو ڪلام سڄي دنيا لاءِ اهم ڄاڻي، امن جو بهار ۽ گڏجي رهڻ جو بهار آه. سندن پسند جو هي شعر آهي. پڙندي ٻوڙن کي - ڪي هاڻڪ هٽ وڃون.

آبادگار

سندن چوڻ آهي ته هي دور هاري ۽ آبادگار جو آهي ڪم ڪهڙي ته هو حڪومت جي زرعي اصلاحات مان فائدو حاصل ڪن، اهو ضروري نه آهي ته هو مشڪلاتن طريقو استعمال ڪري مگر هو انهن کي ڀرائڻ طريقن سان محنت ڪري ته هو خوشحال زندگي ماڻهندڙ ۽ جنهن سان اسان ۽ اسان جي بهاري سنڌي آباد ۽ ڏاڍا رهندي.

سيد امير علي شاه جاموت

سيد امير علي شاه ولد سيد حاجي محمد نور جاموت شاه ۱۸ جنوري ۱۹۴۰ع ۾ ضلع ھيدرآباد جي مٽاري شهر ۾ پيدا ٿيا. ٻار سنڌ جي معزز سيد خاندان سان تعلق رکڻ لاءِ سندن والد صاحب ۽ سندن گهراڻو سنڌ ۾ ڪڏهن به تعارف جو محتاج ڪونهي.

ٻار ابتدائي تعليم لاهور ۽ پوءِ ۱۹۵۷ع ۾ سمنڊ ٻولا ويجهڙ هاءِ اسڪول مان ميٽرڪ ڪئي. پوءِ کان پوءِ سال ۱۹۶۳ع تي - اي ۽ سال ۱۹۶۵ع ۾ ايل - ايل - بي پاس ڪئي. سماجي ڪم:

جاموت خاندان ڪڏهن به سماجي ڪمن ۾ ڪڏهن کان بلڪي پهل نه آهي، جيستائين سندن خاندان جي سماجي ڪمن ۾ حصي جو تعلق آهي، تڏهن لاءِ اهو فرض آهي ته ٻار وقت به وقت عوام جون سماجي خدمتون ڪندا رهي رهيا آهن، انهن روائتن کي برقرار رکندي.

امير علي شاه صاحب جيئن ته هينئر هڪ اڀرندڙ سماجي ڪارڪنن مان آهي. مگر تڏهن هوندي به ٻار سٺا سماجي ڪم ڪيا آهن، جيئن ته مٽاري ڪاليج جي معظوري ڳوٺ جي غريب شاگردن جون مالي طرح بندون، تڏهن کان سواءِ ڏهه مدرسن جي مالي طرح - ان مدد ۽ سهڻا ڪندا رهن لاءِ سندن چرچ آهي ته ڪنهن سائنس ۾ اچڻ جو ڪوبه خيال ڪونه هو، مگر سندن وڏي ڀاءُ مرحوم سيد امداد علي شاه جي ناگهاني وفات کان پوءِ ٻه ڀائر ٻارتي جي آڪسفورڊ تي پڌا مقابلي صوبائي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا.

شاگرد:

شاگرد لاء سندن بھڃاء آهي ته هو عوامي حڪومت جي
ڏنل - بهولتن مان پورو پورو فائدو حاصل ڪن، شاگردن
کي گهرجي ته پنهنجن ادارن جي - ٻئي سماجي ڪمن ۾
پورو وڻڻ ۽ اعليٰ دوران سياست ۾ عملي حصو نه مگر ملڪ
جي سياست کان واقفيت لازمي آهي.

شاھ پٺاڻي:

جاموٽ صاحب جو چوڻ آهي ته شاھ پٺاڻي جي
شعر ۾ ديني سان ڪڏ ڏنڊي معنيٰ رکيل آهي، شاھ جو
رسالو اسان لاءِ ديني مشعل آهي. شاھ پٺاڻي خود پنهنجي
ڪلام ۾ فرمايو آهي ته:

جي تو بهت پاما سي آيتون آهن
نور من لاهن - پريان سنڌي پيار ڏي

هاري:

جاموٽ صاحب جو چوڻ آهي ته اسانجي هاري پاڻ
کي گهرجي ته هو عوامي حڪومت جي رائج ڪم ۾ رزعي
اصلاحات سان پورو پورو ڏنڊو حاصل ڪري. ڇوڪڙهن
اسانجو هاري پاڻ چاهي ته هو خوشحال ٿي ته کيس مهنت
ڪرڻ گهرجي ڇوڪڙا سندس ضرورتن مثال ٻين جي تعليم،
سنو گذران، کي - ٻئي طرح سان مدھن ڏيندي. هو اهڙن
مناصرن کان دور رهي ڇوڪڙي کيس ناچار طور استعمال
ڪن، اسان جي: هاري تي سڄي قوم جي جوابداري
آهي جنهن کي ٺاهڻ لاءِ کيس مهنت ۽ صرف محنت
ڪرڻ گهرجي.

الحاج غلام حيدر خان نڙماڻي

۵۵۵۵ سنڌ اسيمبلي

الحاج غلام حيدر خان نڙماڻي ۱۲ دسمبر ۱۹۲۸ع
۾ پنهجي آبائي ڳوٺ لعل خان نڙماڻي ۾ پيدا ٿيو. سندن
والد صاحب جو حاجي نڙماڻي صاحب خان نڙماڻي صومر و
صلوات جا پابند هئا. هئا جهنگري نڙماڻي سندن درالدين
کي به صومر و صلات لاءِ ٺاهيند ڪندا رهندا هئا ۽ ديني
تعليم ڏانهن به نڙماڻي نڙماڻي قرآن شريف جهڙن ۾ سندن استاد
فقير محمد بروهي، فارسي، عربي ۽ سنڌي جي تعليم به
پرائي. تعليم کان پوءِ پنهجي آبائي پنهجي زمينداري کي
لڳي ويا. تنهن کان سواءِ ديني ڪمن ڏي به سندن
لاڙو ۽ رهيو آهي.

سماجي ڪم:

زمينداري دوران سندن دل ۾ هميشه سماجي ڪمن
۾ وڏي چڙهي حصو وٺڻ جو شوق هو تنهنڪري ملان

اسڪول جهڙو سندن ڳوٺ ۾ هو ان کي ترقي وٺائي
۽ وڌايو.

۱۹۶۰ع ۾ پاڻ ڊسٽرڪٽ ڪائونسل جا چيئرمين آيا
۽ چيئرميني دوران پاڻ ڊسٽرڪٽ ڪائونسل مالي اسپتال
ٺهرائي، موجوده مالي هائي اسڪول کي هائي اسڪول
بڻايو ۽ ترقي وٺائڻ لاءِ پاڻ ڪوشاڻ رهيا ۽ مالي
انڊيوڪسٽيل سوسائٽي جا ميمبر رهيا ۽ هينئر اهي هائي
اسڪول جي عمارت ۾ سال ۷۵-۱۹۷۴ع کان انٽرميڊيٽ
ڪاليج کوليو هو جي جنهن ۾ به سندن وڏو حصو آهي
۽ مالي هائي اسڪول جي عمارت لاءِ به سندن گهرائي
۽ انهن ڏني سندن چيئرميني داري وقت ۾ مالي کي سڌاريو
۽ ٻيو گهڙيون ويجهه ٻڪرون ڪرائيون ويئون سندن ڪوششن
سان مالي گرلز مڊل اسڪول ٺهيو ۽ هائي اهو مڊل اسڪول
۽ هاءِ اسڪول ٿي ڪم ڪري رهيو آهي هڪ مسجد جهڙا
مولوي حاجي عبداللہ جي نالي سان پهريون آهي تنهن کي
تنهن سر اڏائڻ ۾ به پاڻ گهڻو حصو ورتو اٿن پاڻ ڪيترن
ئي شاگردن کي اسڪالرشپون ڏين لڳا جهڙي مڊيڪل ۽
الو پيٽرننگ ٻڌڻ ٿا.

تنهن کان سواءِ ڦليلي جهڙا ٽنهي مهڻن کان
آمندي مالي کان اچي ٿي تنهن ئي هڪ فرود ۽ ٻراڻي
ال هئي انهي تي تنهن ال به سندن ڪوششن سان لاهي
وئي. ۽ هينئر مالي ٽيڪسٽ بڪ ڪوارٽر اسپتال ٺهي پئي.
سندن چوڻ آهي ته ٽائون ڪاميٽي لاءِ مارڪيٽ مائلي ۾
ڪال هئي جهڙا سندن ڪوششن سان ٺهي راس ٿي. پاڻ
به حج به ڪما اٿن ۽ ڪيترن ئي ماڻهن جو دورو ٿيلو
جماعتن سان ڪري آيا آهن، جن ۾، راه وٺڻ، سعودي عرب،
پڪلا ديش جا نالا قبل ذڪر آهن.

شاگرد:

سندن چوڻ آهي ته اڄ ڪلهه اسان اڻهي دور ۾

رهون ٻيا نه ڪري اڄ جي شاگرد کي گهرجي ته هو اڄ
ڪلھ جي پڙهائي جي قدرن مان فائدو حاصل ڪري هو
تعليمي ميدان ۾ پڙ ۽ مڙهي جوڳو هجي ڪهس ندي تعليم
ڏي ڏيان ڏيڻ گهرجي.

شاهه ڀڳائي:

ٻار چون ٿا ته شاه جو ڪلام دين جي ٿيلو آهي.
۽ شاه صاحب جو ڪلام مان ظاهر ٿئي ٿو ته شاه صاحب
بديهي - جي عمر دين جي ٿيلو ۾ وٺڻ ڪئي ۽ شاه
جو رسالو هڪ ماڻهڪ دٻيادار آهي. ڪهن شاه سالمن جو
هي بيمت پسند آهي.

تتي ٿڌي ڪاهه - ٺاهي دٻل ويوڻ جي
مٿان ٿيئي اولداهه - ٺهر ته پسماندو جو.

هاري

اسان جي هاري پاڻ کي محنت ڪرڻ کڻي ۽ جديد
زرعي طريقن سان پوک ڪرڻ گهرجي ته ڇهين اسان جي
ملڪ جي معيشت تي اثر نه پوي ۽ اسان جو ملڪ زراعت
۾ اڳرو ٿئي.

جناب سيد فذر شاه

جناب سيد فذر شاه ولد سيد خير شاه جنم سال
۱۹۲۴ع جي ۵ نومبر مهيني ۾ ڪوئٽا ۾ پيدا ٿيا. سيدن
وڏا اڄ کان اٽڪل ڏيڍ سئو سال پهرين اچي سنڌ ۾ آيا. ٿيا.
هاڻ ابعداڻي تعليم لوابشاهه سڪندري تعليم لوابشاهه
مان مئٽرڪ سال ۱۹۴۱ع ۾ پاس ڪئي. تعليم کان پوءِ
مسئداري ۾ لڳي ويا.

سماجي ڪم:

شاه صاحب هڪ سٺا سماجي ڪارڪن آهن لوابشاهه
جي سول اسپتال جو سڌارو ۽ واڌارو ڏيندي ۽ دوستن جي
جي خرچ سان ڪم، جڏهن هاڻ لوڪلورڊ لوابشاهه جا
چيئرمين هئا ته به سيدن وقت ۾ ڪمترائي سڌاري جا
ڪم ٿيا. هاڻ هميشه شاگردن جي خدمت ڪندا رهيا آهن.
شاگرد:

شاه صاحب جن شاگردن کي مخاطب ٿيندي چوڻ ٿا

نه جهڙن نه هو بهرڀاڻن علم جو طالب آهي، تنهنڪري
 ڪنهن به ڀاڱن تعليم ذرائع گهرجي، ۽ دوران تعليم بهتڻو
 سمورو وقت پنهنجي تعليم ۾ صرف ڪن.

شاه پڌاڻي:

شاه پڌاڻي بابت سيد نظر شاه جو چوڻ آهي ته شاه
 پڌاڻي جو ڪلام نصيحت آهي سندس ڪلام عبادت آهي،
 اسين شاه صاحب جي ڪلام تي عمل ڪريون ته شاه
 پڌاڻي جو سڄو ڪلام سون آهي.
 هاري

هاري بابت سيدن چوڻ آهي ته عوامي حڪومت
 کان اڳ، هارين سان ڪافي ڀاڱيلون ٿيون هيون ۽ عوامي
 حڪومت هارين کي ڪافي سهولتون ڏنيون آهن. ڪنهن
 هاڻي گهرجي ته هو محنت ڪن جيئن ۾ نور، ملڪ جو
 ڀلو آهي ۽ سيدن ڀلو آهي.

سيد نظر شاه ۱۹۷۰ع جي چونڊن ۾ صوبائي اسيمبلي

جا ميمبر ٿيا.

جناب علي نواز خان انٽر

جناب علي نواز خان ولد رئیس ولي محمد خان جن
سال ۱۹۳۲ع ۾ پندھجي آبائي ڳوٺ قاضي احمد ۾ پيدا ٿيا.
ابتدائي تعليم قاضي احمد مان حاصل ڪئي تڏهن بعد پندھجي
آبائي امهي سمنداري کي لڳي ويا.
انٽر صاحب جن جو شمار سنڌ جي نامور روشن مهال
وزاعت ۽ باغباني جي ماهرن ۾ آهي. ڪن وزاعت باغباني،
زمين بابت ڪافي ڄاڻ آهي. ۽ اهڙي سبب آهي جو

جڏهن به ٻاهرين ملڪن ۾ انگريڪلچر جي باري ۾ سمجهڻ
وڃي ته ان صاحب جن به انهن ۾ شريڪت ڪن ٿا.

سماجي ڪم

اڻ صاحب زراعت جي ماهر هئڻ سان گڏوگڏ سماجي
ڪمن ۾ به وڏي چڙهي هڪ وڏن ٿا سندن چاهه وڌي دوران
ڪافي سماجي بهود وارا ڪم ٿيا آهن جهڙي هڪ ياد رهندا
روزل هيلٿ سينٽر قاضي احمد، قاضي احمد ۾ هاءِ اسڪول بنگلي،
نورٿمٿ ريسٽ هائوس، هڪ لڳي هٿ ريسٽ آفيس
۽ ٻيا ڪم ٿيا آهن سندن ڪوششن جو نتيجو آهن سندن
ٺهرايل ٺار باغ جنهن کي سنڌ جو شالار باغ چيو وڃي ٿو
ڪافي مشهور آهي. تنهن کان سواءِ قاضي احمد ۾ هڪ
انگريڪلچر ريسرچ اسٽيشن قائم ٿيل آهي جتي زراعت جا
نيت نوان تجربا ڪيا وڃن ٿا. اڻ صاحب جو چوڻ آهي ته
سندن گروپ ۾ آمريڪا جا ماهر آيا آهن جن سندن زراعت
جي جديد تجربن کي ڪافي ساراهيو آهي. تنهن کان سواءِ
ڪيترن قريبن شاگردن کي اسڪالرشپون، ڪتاب وغيره به
پنهنجي خرچ سان وڏي ٿا ڏين علي نواز هاءِ اسڪول ۽
هيلٿ سينٽر لاءِ پاڻ زمين ڏني اٿن. ڪيترن قريبن ٻاهرين
کي قرض معاف ڪري ڇڏيو اٿن.

شاگرد

اڻ صاحب کي تعليم جي ڏهه ٽي ٽي ٽي ٽي ٽي ٽي ٽي ٽي
آهي ۽ سندن چوڻ آهي ته شاگرد جو اولهن قرض اهو آهي
ته هو علم پرائڻ تي پورو ڏيان ڏين ته بعد پنهنجي ذهانت،
طاقت ۽ قوت جو صحيح استعمال ڪن. هو پنهنجي والدين
استاد جا فرائض ڏين ٿي رهن پنهنجي ڪردار ۽ اخلاق تي
ڏيان ڏين ڇاڪاڻ جو اڳتي هلي ڪنهن سندن اخلاق ۽ ڪردار
ڪم ايندو.

شاه پٽائي :

اڻ صاحب جو چوڻ آهي ته شاه پٽائي جو اسان جي
 دلين تي قبضو آهي سندن پيغام اسان وٽ محفوظ آهي.
 پٽائي صاحب هڪ فلاسفر، وڏا شاعر ۽ وڏي الله هئا. شاه
 جي ڪلر جو زندگي جي هر شعبي تي اثر آهي. ڪن
 شاه ساڻن جو هي بهت وڌيڪ پسند آهي.

سائين - سائين - ڪرڻ مٿي سنڌ سڪار،

دوست منا دالدار - عالم سڀ آباد ڪرڻ.

(شاه)

هاري :

اڻ صاحب جو چوڻ آهي ته اسان جي آبادگار جو
 اولين فرض آهي ته هو پنهنجي واٽرن ۽ پاڻي تي ڌيان ڏين،
 جهڪڻ هو آبادي وڌائڻ ٿا چاهن ته زمين جي صحيح
 لمول ڪن. انهيءَ لاءِ ڪن مشورو وٺڻ گهرجي، جديد طريقن
 سان زمين آبادي وڌائي سگهون ٿا.

عوامي حڪومت آبادگارن کي ڪمٽيون ٿي - هورتون
 ڏيون آهن جن مان هو فائدو حاصل ڪري، ۽ پنهنجي
 زرعي آبادي وڌائي جهڪا سندس زندگي خوشحال بڻائيندي.
 اڻ صاحب ۱۹۷۰ع جي اليڪشن ۾ سنڌ صوبائي اسمبلي
 جا ميمبر ٿيا.

جناب واحد بخش خان بگهيو

جناب واحد بخش خان بگهيو ولد رانس ڏيئي بخش خان بگهيو جن پنهنجي آبائي ڳوٺ نعم ڳڙ تعلقي ڏوڪري ۾ ۱۹۴۰ع ۾ - ولد ٿيا. - راءِ مري معلم حاصل ڪرڻ بعد ۱۹۵۸ع ۾ لاڙڪاڻو سان متعلق ڊاس ڪفي. ان بعد گهرو حالتن جي ڪري اڳتي معلم کي الودا ڇڏي پنهنجي آبائي ڳوٺ ڀنڀارڙي کي لڳي ويا. سماجي ڪم:

بگهيو صاحب جن نوجوان سماجي ورڪر ۽ بهترين صلاحيتن جا مالڪ آهن. پاڻ پنهنجي ڳوٺ ۾ هڪ خالڪي اسڪول ڄمڻ ۾ اورنگ جو به بندوبست آهي قائم ڪيو آهي. هن ۾ ڪجهه شاگرد پڙهن ۽ رهن ٿا. تنهن کان سواءِ جهڙو جهڙو، مڱريا، ٺراڻي ڳڙ ۾ اسڪولن جو بنياد وڌو آهي. ان کان علاوه ڪيترن ئي ڳوٺن کي سندن ڪوشش

سان پڪا رستا ۽ بجلي ملي آهي. جن ۾ موئن جو دڙو،
 بادام باڪراڻي، ڏوڪري ۽ اگي جا دلا قابل ذڪر آهن.
 نهن کان سواءِ نهن گڏ ۾ هڪ ڏي-ٻي (ميٽريڪي هور)
 مرداني اسپتال، ويهڙ ۾ اسپتال، ويهڙ ۾ اسپتال ڏوڪري ۾
 اسپتال، باڪراڻي هاءِ اسڪول، ڳوٺو ۽ بادام ۾ هاءِ اسڪول،
 آريا ويهڙ ۽ موئن جي دڙي جا مڊل اسڪول به سندن
 ڪوشش جو نتيجو آهن.

جنهن نه پگهو خاندان ميان جي دور ۾ سنڌ ۾ آيو
 ۽ سماجي عوامي خدمت ڪري ڏاڍو مقبول ويو آهي هاڻ
 ڪيترن ئي شاگردن جي وقت به وقت ماني مدد ڪندا
 رهن ٿا.

شاگرد

شاگردن کي مطالب ٿيندي پگهو صاحب جو چورڻ
 آهي ته شاگردن کي گهرجي ته هو معلم دوران عملي سياست
 کان پاسو ڪن. معلم سان گڏ پنهنجي اخلاق ۽ ڪردار
 جي پاڪيزگي تي مڪمل ڌيان ڏين.

شاه پڙاڻي

شاه پڙاڻي بابت پگهو صاحب جن جو چورڻ آهي
 ته شاه عوامي شاعر آهي ڇاڪاڻ جو شاه سالن جو عمر،
 شهر ٺوڙي بهراڙي ۾ ڳايو رهي سو شاه صاحب ڊگهه
 مقبول شاعر آهن. نهن کان سواءِ سدا هماس.

پگهو صاحب جو چورڻ آهي شاه جو رسالو قرآني
 آئين جو ترجمو آهي. ڇاڪاڻ جو شاه صاحب خود فرمايو
 آهي ته

جي تو بيم پالما سي آيتون آهن
 نهن کان سواءِ پگهو صاحب کي سر لاهي ڇڏيس
 ۽ هي بيم وڌيڪ پسند آهي.

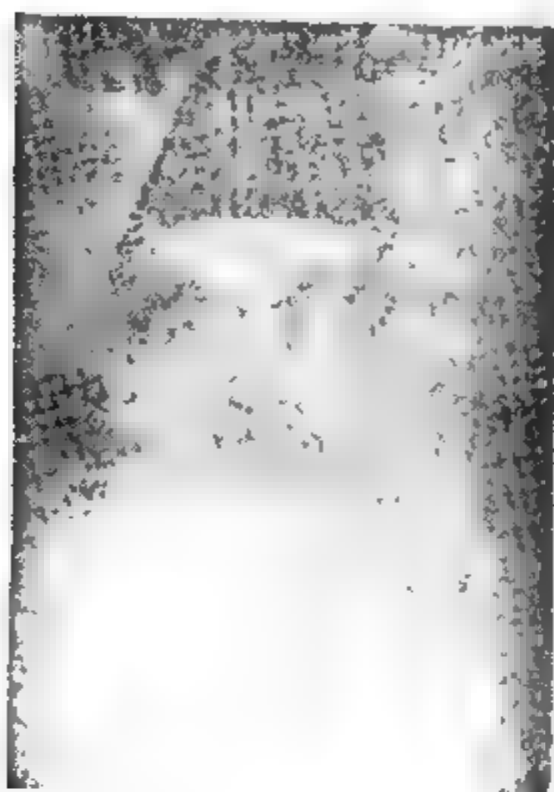
الله ڏاھڙي ۾ ٺھان، ڏاھيون ڏک، ڏسڻ
مون ۾ ٺھڻ، مون ٺھڻ، پورائي ۾ ٻال ڪما.

ھاري

پگھيو صاحب جو ڇوڪڙو آھي تہ اڄوڪو ھاري ھواري
حڪومت جي ڏاھي سڌارن ۾ ٺھڻ آھي. ھاري ڪم
گھر جي تہ ھڪ ڪم ۾ ڏاھت جي ڏاھڻ طريقن سان ڪڍ
ٺوان طريقا ورتائي ملڪ جي آبادي وڌائڻ ۾ ڪاڄ جو ملڪ
جي آبادي وڌائڻ ۾ ٺھڻ ٺھڻ ٺھڻ ٺھڻ ٺھڻ ٺھڻ ٺھڻ
خودڪفيل بنجي ويندو. ٺھڻ ٺھڻ ٺھڻ ٺھڻ ٺھڻ ٺھڻ ٺھڻ
ملڪ ۾ ھواري جو بہ ٺھڻ آھي.

پگھيو صاحب جن ۱۶۷۰ع جي ڇوڪڙن ۾ ٺھڻ ٺھڻ
جي لکھڻ تي سڌ ھواري ٺھڻ جي ٺھڻ ٺھڻ.

جناب در محمد اوسته

اوسته صاحب جن ۱۶ جولاء ۱۹۱۷ع ۾ ٻيهرجي آبادي
ڳوٺ ٻلي ڏند آباد ضلع جهنگ آباد ۾ جنم ورتو. ٻلي ڏند
جو ڳوٺ سندن ڏاڏي صاحب جي ڏلي سان آهي. سندن
والد صاحب جناب محمد حيات جن هڪ لوڪ لوڪ ۽
درويش صفت انسان هئا. اوسته قبلا اصل ۾ سومرا آهن ۽
اوسته سندن لقب آهي. جناب در محمد صاحب جن ابتدائي
تعليم ڳوٺ مان حاصل ڪئي ۽ مئٽرڪ شڪارپور جي ڇملا
سنگھ سمٽلا داس اڪيڊمي مان پاس ڪئي. اوسته صاحب
جن کي فارسي ۽ عربي مان سٺي ڄاڻ آهي ۽ اها تعليم
ٻال مولوي محمد ايوب مهر صاحب کان پراڻي.

اوسته صاحب جن جو چوڻ آهي. ته ٻال ۱۹۳۲ع ۾
ڳوٺان لڏي اچي جهنگ آباد ۾ رهيا.

شاه پڌاڻي:

شاه سائين بابڪ سندن چوڻ آهي ته شاه جو بهادر
 اخوت، محبت، حب الوطني ۽ اله. لوڪي سان ڀرپور آهي
 ۽ هدا تعاليٰ اسان کي توبه عطا فرماي ته ڏيو جي ملڪي
 ۽ صوفي شاعر جنهن جو درجہ اعليٰ آهي ان جي ڏيکاريل
 راه ۽ سندس بهترين ۽ سمارل ران تي عمل ڪريون ۽ پاڻ
 ۾ خاصيتون پيدا ڪريون، ڪمن هي سئون بسند آهن:

سائين سڌاڻن ڪريون مٿي سنڌ سڪار

دوست منا دلدار عالم سڀ آباد ڪريون

(شاه)

اوسته صاحب جن ۱۹۷۰ع جي چوڌين ۾ جهڪب آباد
 مان سنڌ صوبائي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا ۽ جناب ممتاز علي
 پٽ صاحب جي وزارت ۾ سنڌ جا وزير تعليم ٿيا.

راڻا چندر سنگھ صاحب

راڻا چندر سنگھ ولد راڻا ارجن سنگھ ۹ مارچ ۱۹۳۱ع
۾ ھم ڪوٽ ۾ پيدا ٿيا. سندن وڏن کي گهر ۾ جاگيرون
ملل ھيون ۽ اتي راڻا جاگير مشھور آھي. سندن تعلق
مشھور راجپوت قوم سوڍا سان آھي، راڻو سندن
لقب آھي.

اسان تاريخ جو مھاندو ڪنداسين تہ سوڍا ھڪ
بھادر راجپوت قوم آھي. انساني اعليٰ حاصل ڪرڻ کان
پوءِ پاڻ دنگون مان سمنڊ ڪميج ڪئي.

سماجي خدمتون:

جڏهن تہ راڻا صاحب جن پنھنجي لک ۾ ڪيترائي
سماجي ڪم ڪيا آهن. پاڻ ڪيترن ئي ھندو شاگردن جي

وقت وقت مدد ڪندا رهن ٿا. تنهن کانسواءِ ڪنهن جي
ڪنهن به سندن ڪا به ڇا به رهن آهي، پاڻ مراعتدل،
طبيعت جا مالڪ آهن.

سندن چوڻ آهي ته انسان هن دنيا ۾ ٻئي انسان جي
مدد لاءِ پيدا ٿيو آهي تنهنڪري انسان کي گهرجي ته ٻي
خوف تي انسانيت جي خدمت ڪريون.
جيئن ته پاڻ پنهنجي سڀني ٽپلي جا سردار آهن،
تنهنڪري انهيءَ حيثيت سان پاڻ هميشه پنهنجي ٽپلي
جي ڦرڻ جي هميشه دل کولي مدد ڪن ٿا.
شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي راتيا صاحب جو چوڻ
آهي ته شاگرد کي گهرجي ته هو محنت ڪن، جفاڪشي ۽
لامڪاريتي سان علم حاصل ڪن، جيئن ته هي تعليمي
مقابلي جو دور آهي هن دور ۾ جيڪو محنت ڪندو سو
ڪامياب ٿيندو. تعليمي اصلاحات جيڪي عوامي حڪومت
طرفان جاري ڪيل آهن ۽ تعليمي اصلاحات قريب شاگردن
لاءِ سهارو آهن ۽ هنن اصلاحات تي عمل ڪرڻ سان هو
پنهنجي منزل تي پهچي سگهن ٿا.

شاه پٺاڻي

راتيا صاحب جو چوڻ آهي ته شاه جو ڪلام انسان
جي دامن ۾ هميشه جهوليونڌڙ جهولو آهي، جيڪو هميشه
رندو رهندو، شاه جو ڪلام کي انسان لاءِ مفيد راه آهي.
هاري

هاري کي مخاطب ٿيندي راتيا صاحب جو چوڻ آهي
ته هاري کي سخت محنت ڪرڻ گهرجي ۽ ملڪ جي
پنڊاوار وڌائڻ لاءِ ڪم وڌي جوابداري سان محنت ڪرڻ
کپي، جيئن ته هو پاڻ خوشحال رهندو ۽ ملڪ ۾ آسودگي
جي راه ڏانهن گامزن رهندو.

جناب مير سندر خان سندراني

جناب مير صاحب سال ۱۹۲۶ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ
دڙي تعلو ڪمٽ ڪوٽ ۾ پيدا ٿيا. سندن والد صاحب سردار
مير زين الدين خان مشهور و معروف شخصيت هئا ۽ پنهنجي
قلم جي جا سردار هئا. سندراني بلندي بلوچ قلمي جي هڪ
شاخ آهي هي قائل ايران ۽ روس ۾ به آهن. سندراني
صاحب جا وڏا جن ۾ مير چاڪر خان جو نالو سر فهرست
آهي جيڪي اڇي سنڌ ۾ آباد ٿيا.

مير سندر خان پنهنجي ابتدائي تعليم سمنڊ پيٽرڪس
اسڪول ڪراچي مان حاصل ڪئي ۽ ۵-۶ سال علائق آءِ.
قاضي جن جي صحبت ۾ گذاريو ۽ جناب اڪي ڪي پرڙهي
صاحب کين پڙهائيندا هئا. ۽ اهوئي سبب آهي
جو مير صاحب کي علم، ادب ۽ تاريخ ۾ ڪافي ڄاڻ آهي.
سوانحي ڪم

جهڙن ته مير صاحب جن هڪ سٺا سوانحي ورڪر آهن

سندن ڪوتراڻي سماجي ٻلي لاءِ ڪم ڪمڻ آھن پاڻ جڏھن ۱۹۵۳ع ۾ دسترڪت ڪائونسل جيڪب آباد جا صدر هئا، تنھن دوران پاڻ دسترڪت ڪائونسل هال لھرايو، پاڻ ۱۹۶۵ع واري لڙاڻي ۾ اٽڪل ۶ لک روپءِ ڇنڊو ڪري حڪومت کي ڏنو.

۱۹۷۱ع واري جنگ دوران پاڻ تحصيل ڪمڏ ڪوٽ مان ۸ لک... روپءِ جمع ڪراڻي حڪومت کي ڏنا تنھن کان سواءِ مير صاحب جن جا ٻيا بہ ڪوتراڻي سماجي ڪم ڪمڻ آھن اڄ بہ وٽن هڪ هاسٽل آھي جيڪا ۱۹۴۸ع کان وٺي هلائيندا رھا اچن جنھن ۾ ۸-۱۰ چوڪرا رھن ٿا انهن جو ڪپڙو ماني ٽڪي مير صاحب جن جي طرفان بندوبست ٿيل آھي. تنھن کان سواءِ ڪيترن شاگردن کي اسڪالرشپون بہ ڏيندا رھن ٿا.

شاگرد :

شاگردن کي مخاطب ٿيندي سندر خان جن جو چوڻ آھي تہ شاگردن کي گھر جي تہ هروڙيڪ محنت ڪرڻ ۽ سياست ۾ تعليم ختم ڪرڻ کان پوءِ بهرو ٻلي وٺن مگر دوران تعليم، تعليم تي پورو توجه ڏيڻ.

شاه پٺاڻي :

شاه پٺاڻي ٻيٽ مير صاحب جن جو چوڻ آھي تہ اسان جو فرض آھي تہ شاه سائين جو ڪلام پڙهون ۽ ان کي پڙهون، شاه جو رسالو اسان لاءِ زھير آھي شاه جي ڏسڻ اصوان تي هلي پھچي زندگي ڪامياب بڻايون هون تہ ڪن سڄي رسالي سان بهار آھي مگر مير صاحب کي هي شعر وڙيڪ پسند آھي.

ستا اٿئي جاڳ... ننڊ نہ ڪوي ايتري

هاري :

هاري کي مخاطب ٿيندي مير صاحب جن جو چوڻ

آهي ته اسان جي ملڪ جو دارومدار زراعت تي آهي ۽ اسان جي ملڪ جي هاري کي زراعت وڌائڻ تي پنهنجو پورو وقت صرف ڪرڻ گهرجي ڇوڪڙهن اسان زراعت نه وڌائي ته پوءِ اسان اڳتي هلي خودڪشمل ٿي ڪونه سگهنداسين. هاري ۽ زميندار هڪ ٿاڻي جا نه ٿيڻا آهن ٿيندڙي سندن تعاون نهايت ضروري آهي.

پهر سمنڊ خان سال ۱۹۷۰ع جي اليڪشن ۾ صوبائي اسيمبلي سنڌ لاءِ پيپلس پارٽي جي ٽڪيٽ تي ميمبر چونڊيا ويا.

جناب عبدالحميد ميمڻ ولد حاجي صادق علي ميمڻ ڏٺو۔

جناب عبدالحميد ميمڻ صاحب ۱۹ جولاءِ سال ۱۹۴۶ع
۾ لڏي ۾ پيدا ٿيا. سندن خاندان سنڌ ۾ تعارف جي مهتاج
نه آهي. سندن والد صاحب مرحوم حاجي صادق علي ميمڻ
جن هڪ خدا ترس، بزرگ ٿي گذريا آهن، ۽ هميشه پاڻ
عوام جي ڀلي لاءِ ڪم ڪيو. جنهن لاءِ سڄي سنڌ کين پاڻ
ٿي ڪري. جناب عبدالحميد صاحب ڄمڻ پراڻي تعليم
پهچي ڳولڻ آخوند برادرات مدرسي مان پوءِ مئٽرڪ
۱۹۶۳ع گورنمينٽ هائي اسڪول ٺٽو ۱۹۶۶ع ۾ (بي۔ اي)
انس۔ ايم ڪاليج ڪراچي مان ڪئي. جنهن نه سندن والد
محترم جن جو انتقال سال ۱۹۷۱ ۾ ٿيو ۽ پاڻ پيمس ٻارڙي
طرفان ايم۔ بي۔ اي ٿيا آهن.

سماجي ڪم:

سندن چوڻ آهي ته اسان جو شمع گهڻو ٻڌو. اهل هو، هن ضلعي لاءِ اڃا ڪجهه ڪرڻو آهي.

سندن وڏن کان وٺي ڊگهي مدرسن ۽ تعليمي ادارن جي مدد جو سلسلو هلندو رهيو آهي ۽ پاڻ به انهيءَ سلسلي کي قائم رکيو. سندن چوڻ آهي ته جيئن همدئر سندن مٿان وڏي ذميواري آهي ۽ پاڻ بلڪه جي اڳيان جوابدار آهن پاڻ پنهنجي ضلعي جي سماجي ڪمن ۾ دلچسپي سان بهرو وٺي رهيا آهن.

شاگرد:

شاگردن کي مقابلي ۾ پڙهي سمجھڻ صاحب جن چوڻ ٿا ته شاگردن ۾ ڇوڪرا هجن يا ڇوڪريون ڪنهن دل لائي تعليم پرائڻ گهرجي. اسان جي ملڪ ۾ ڇوڪرين جي تعليم جي سخت ضرورت آهي. پنهنجي اسان کي ڇوڪرين جي تعليم ڏانهن وڌ ۾ وڌ ڌيان ڏيڻ گهرجي ته جيئن هنن مادرن زماني ۾ ڇوڪريون مردن سان اعلمي ميدان ۾ ڪلهو ڪلهي سان ملائي هلن ۽ ٻڌتي نه هجن.

شاه پٺاڻي:

شاه سائين جي ڪلام بابت سمجھڻ صاحب جن جو چوڻ آهي ته شاه جو ڪلام نصيحت، آهي ۽ سائين جو سچو رسالو زندگي جي سچي پهلوئن تي روشني وجهي ٿو. ڪنهن پٺاڻي ٻاري جو هي شعر وڌيڪ پسند آهي ڇاڪاڻ جو هن بيت ۾ سستي کي نه ڏيکيو ويو آهي.

ستا اٿي! جاڳ، - نند نه ڪجي ايتري،

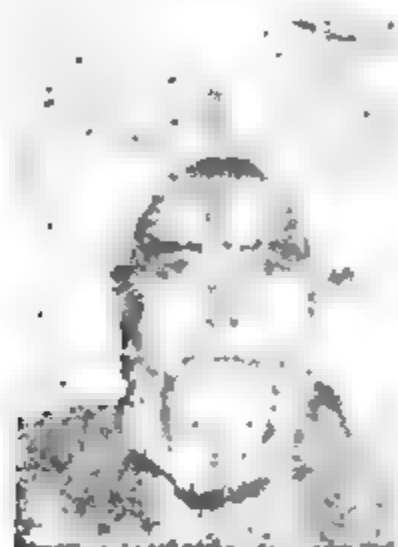
سلطاني سهڻاڳ، - ندين ڪندي نه ملي.

(شاه)

هاري

هاري کي مخاطب ٿيندي سندن چوڻ آهي ته اسان جو عوامي حڪومت جي زرعي سڌارن مان هاري ٻارن کي وڏو وڏو فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي ڇوڪن ته اسان جو ملڪ اڳتي هلي دنيا جي ملڪن سان آبادي، زراعت جي ميدان ۾ ڪلهو ڪلهي سان ملائي هلي.

الحاج امير بخش خان جوڻيجو

جناب امير بخش خان جوڻيجو ولد امير بخش خان جوڻيجو جن سال ۱۹۲۴ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ علي بخش خان جوڻيجو تعلق خيرپور ناٿن شاه ۾ پيدا ٿيا. سال ۱۹۳۹ع ۾ فائنل پاس ڪئي ۽ ۱۹۴۰ع ۾ آبادي پاس ڪئي ۽ ديني تعليم پنهنجي ڳوٺان حاصل ڪئي.

سماجي ڪم:

جوڻيجو صاحب جن پنهنجي محنت، صداقت ۽ ايمانداري جي ڪري مشهور آهن. پاڻ پنهنجي ڳوٺ ۾ مدرسو کولايو جنهن ۾ استادن جو پڪهار پاڻ پڻ پيدا آهن ان کانسواءِ پاڻ ۳۰ شاگردن لاءِ بورڊنگ هائوس جو بندوبست به ڪيو اٿن تنهن کانسواءِ قاضي برهان الدين خاٿور وارو ۽ شاه عنايت جي مقبري جي تعمير ۾ سندن ڪاهي حصو آهي. پاڻ سندن والد صاحب جي وفات کانپوءِ چوٽيهن ٽٽا ۽ سندن اٺا ڪري ۾ ڪيترائي صالح ڏهن پا ڪر ٿيا.

۽ ڪهه ترا اسڪول، ٻارون ٺهرون ۽ ٻهريون ٺاڻن شاه ۾
 ڪورنمينٽ ڪاليج ٺهرائڻ ۾ سندن وڏو حصو آهي ۽ سندن
 ڪوششن سان ٻهريون ٺاڻن شاه کان سميت ٺاڻ ۹ ميل پڪو
 رستو ٺهي رهيو آهي. پاڻ رڍول پروگرام ۾ ضلعي جا مهم
 آهن ۽ ڪوشش آهي ته هتي تعليمون لڳي.

شاگرد:

شاگردن کي مخاطب ٿيندي جوڻيجو صاحب جو چوڻ
 آهي ته شاگردن کي گهرجي ته تعليم تي توجه ڏين ۽ حڪومت
 جي ڏنل سهولتن مان فائدو حاصل ڪن، عملي سياست کان
 پرکي رهن ڪن والدین، استاد ۽ وڏن جي عزت ڪرڻ گهرجي.

ڀٽاڻي صاحب

شاه سالهن بابت جوڻيجو صاحب جن جو چوڻ آهي
 ته شاه صاحب جي شعر مان ۴ معنائون نڪرن ٿيون هڪ
 ڏيندي معنيٰ ٻيو دنوي معنيٰ. اسان جيڪڏهن شاه صاحب
 جي رسالي تي عمل ڪريون ته آخرت ۾ هي زمانو سنو
 گذرندو. هونءَ ته ڪن سڄي رسالي سان بهار آهي مگر ڪن
 هي شعر وڌيڪ پسند آهي.

سائينسر سڏائين ڪرڻ مٿي سنڌ سڪار

دوست منا دلدار عالم سڀ آباد ڪرڻ

(شاه)

هاري

هاري بابت جوڻيجو صاحب جن جو چوڻ آهي ته
 هاري کي اسانجي عوامي حڪومت جي ڏنل سهولتن مان
 وڌ ۾ وڌ فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي ڪن وڌيڪ محنت
 ڪرڻ گهرجي ان ۾ سندس ۽ اسان جي بهاري ملڪ جو
 فائدو آهي. انهن ڳالهين کي مدنظر رکندي ڪن گهرجي ته
 جهترو ٿي سگهي اوترو وڌيڪ محنت ڪن.

۱۹۷۰ع جي اليڪشن ۾ پاڻ پيملس نازلي جي طرفان
 سنڌ صوبائي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا، هن اليڪشن ۾ پاڻ
 -ڇي، عربي پاڪستان ۾ تمام گهڻا ووٽ گهٽيا ۽ وڏي
 اڪثريت سان هڪا جانب ٿيا.

سيد مراد علي شاه ڀرپا

سيد مراد علي شاه ولد سيد نور محمد شاه صاحب جن سنه ۱۸۳۸ع جولاءِ ۲۴ نسي ڳوٺ ڀرپا ۾ پيدا ٿيا. پاڻ ابتدائي تعليم ڀرپا شهر ۾ معترڪ لوڪل بورڊ هائي اسڪول لارو شاه مان سال ۱۹۵۶ع ۾ پاس ڪئي ۽ بي. اي سروري اسلامپور ڪاليج هالا مان سال ۱۹۶۰ع ۾ پاس ڪئي.

سماجي ڪم:

جنهن ته شاه صاحب جو تعلق هڪ معزز اهر سيد گهراڻي سان آهي، تنهن جي باوجود پاڻ هڪ بهترين سماجي ڪارڪن آهن ۽ پاڻ سماجي خدمتون ڪندا بي آيا آهن، جن ۾ پاڻ اڃا معترڪ جو امتحان ڏنو هڪون ۽ تنهن بعد پاڻ اسڪول (جتان معترڪ جو امتحان ڏنو) ۾ وڃي چوڪرن کي فارسي پڙهائيندا هئا، تنهن بعد جڏهن هائي اسڪول ڪاليج جي درجي کي پهتو ته شاه صاحب جن رضاڪاران طور ڪاليج ۾ اقتصاديات جا درجا وٺندا هئا.

جهڻ ته سندن والد سيد نور محمد شاه صاحب جن هڪ نهايت ئي اعليٰ قدر جا انسان هئا، تنهن وانگر سيد مراد علي شاه به سندن والد صاحب جي نقش قدم تي هلندو رهيو اچي. سندن والد صاحب جي وقت کان جن شاگردن لاءِ اسڪالرشپون ۽ جن بھوت عورتن لاءِ وظيفو قائم آھن سي مراد علي شاه صاحب برقرار رکھو اچن تنهن کان سواءِ سندن پٽائي صاحب ۽ قلندر شھباز سان خاص عقيدت آھي، پاڻ سٺا والد پڻ آھن، ۽ پريا جي شاگردن ۾ والد جو شوق عقيدت ۾ پاڻ ڏيکاريا ٿيون. جهڻ ته سيد مراد علي شاه پاڻ کي ماڻھن جي ڪمن لاءِ وقف ڪري ڇڏيو آھي. سندن چوڻ آھي ته آئون عوام جا ڪم بنا لالچ جي ڪريان ٿو جنهن جو اجر ڪمن الله تعاليٰ ڏيندو.

شاگرد

اڄ جي شاگردن کي بيمار ڏيندي سيد مراد علي شاه جن چون ٿا ته شاگردن کي گهرجي ته پڙهائي سان گڏوگڏ سماجي ٻلائي واري ڪمن ۾ وڌي چڙهي حصو وٺن ۽ ڪمن استاد، مائٽ جي عزت ۽ پنهنجي فرض (تعليم) جهڙو مٿن رکيل آهي تنهن تي ڪاروبار ٿيڻ سدس عزت ۽ مان وڌڻ جي عزت ڪرڻ سان آهي. تعليم دوران عملي سياست کان جهٽرو ٿي سگهي ٿو ڪن.

شاه پٽائي

شاه پٽائي صاحب جي شهر بابت سيد مراد علي شاه جن جو چوڻ آهي ته شاه پٽائي کي ڪيترا ماڻهو فقط شاعر ڪيو ٿا سمجهن مگر پٽائي صاحب هڪ قانون دان ۽ فلاسفر به آهي، شاه صاحب جو ڪلام سمجھڻ آهي جنهن جا فقط چند اطرا اسان سمجهي سگهيا آهيون. جهڙوڪ اسان شاه سائين جي بابت ٿي عمل ڪريون ته اسان انهن سان به ست ڪجهه پراڻي سکيون ٿا.

کهن هي بهت وڌيڪ پسند آهي.

انسف وڌيڪس جڏهن ڪن ڏهون
 ٿڌهن ٿي ڪمور وڃن وٽ ڏهون سمن
 هاري پاڻ کي بهتار ڏيندي شاه صاحب جو چوڻ
 آهي ته جهڪڻ هاري چاهي ته هو ڪامياب ٿي گذاري
 ته ڪوس ان ڏانهن ئي عمل ڪرڻ گهرجي. (۱) مهنت (۲)
 ايمانداري. تنهن سان گڏ بهتاري اولاد کي تعليم ڏانهن رجوع
 ڪن ڪن وٽي تعليم ڏانهن به توجہ ڏيڻ گهرجي ڇاڪاڻ
 جو هڪ سٺي شوري بدوڻ لاءِ تربيت ضروري آهي جهڪا
 ڪوس والدین کان ملي ٿي.

ماءُ جو ڪردار ٻار لاءِ وڏي اهميت وارو آهي. تنهن
 ڪري وٽي تعليم کان به هاري کي غافل نه ٿيڻ گهرجي
 ۽ اسان جي هاري جي اولاد کي گهرجي ته هو تعليم سان
 گڏوگڏ بهتاري پڻ جي ڪم ۾ به ڄاڻ رکي. تنهن کان
 سواءِ هاري کي جهترو ٿي سگهي مهنت ڪري، اها مهنت
 سندس ذات لاءِ، سندس ٻچن لاءِ منڙي ملڪ لاءِ ڪري.

جناب حاجي محمد بخش خان جمالي

جناب حاجي محمد بخش خان جمالي ٻنڊ رئيس ڏاڻل خان جمالي جن سال ۱۹۳۶ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ ڏاڻل ۾ پيدا ٿيا. سندن تعلق مشهور جمالي بلوچ قبيلي سان آهي. جڏهن ته جمالي صاحب جن جا والد صاحب من ۽ جمالي قوم جا سردار هئا. ۽ سندن وفات کان پوءِ حاجي محمد بخش خان کي جمالي قوم جو سردار تسليم ڪيو ويو. جمالي صاحب جن عابد ۽ متخلص آهن. پاڻ تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ تعليمداري جو ڪورس ڪيو ۽ پوءِ پنهنجي آبائي ٻنهي زمينداري ۾ لڳي ويا.

سماجي خدمت:

جڏهن ته حاجي صاحب پڻ ٻيا ٻولن ڪاڻوسل بهاول پور جا چيئرمين چونڊيا ويا ۽ پنهنجي ابا ۽ ڪاري ۾ ڪيترائي سماجي ڪم ڪيا آهن ۽ ڪيترائي اسڪول ۽ مدرسو ٺهرايائون. پاڻ هميشه فريون ۽ مستحق ماڻهن جي مدد ڪندا رهن ٿا.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي حاجي صاحب جن جو چوڻ آهي ته شاگرد کي گهرجي ته هو پنهنجي والد کي صحيح راه تي هلائين ۽ مڃين ارادي جي بھتڪي ۽ جي ڪم ڏين تعليم جي جان ضروري آهي ۽ پنهنجو سڄو ڏيان تعليم تي ڏين. تعليم جو مقصد سڄي دنيا ۽ انهيءَ مقصد کي حاصل ڪرڻ لاءِ مختلف ضروري آهي.

شاهم پڌاڻي:

هاڃي صاحب جن جو چوڻ آهي ته شاھ ساڻهن جو
 ڪلام بيمشڪ اولهيءَ معنيٰ رکي ٿو ۽ ان کي سڌو ڄاڻ لاءِ
 ضروري آهي ته علم وارو مظهر هجي ۽ سهڻو هٿدار هجي.
 هاري:

هاڃي صاحب جو چوڻ آهي ته هاري هجي يا
 زميندار ڪنهن پاڻ پر پڌي ڪرڻ گهرجي ۽ خدمت ڪرڻ گهرجي.
 هاڃي محمد بخش خان جن سال ۱۹۷۰ع جي اليڪشن
 ۾ ٽوئلس ٻارڙي جي آڪيومٽ ٽي صوبائي اسيمبلي جا
 ميمبر ٿيا.

جناب ولي محمد چاموٽ

جناب ولي محمد چاموٽ صاحب جن ۱۹۱۹ ۾ ڪراچي جي ابراهيم حمڙي ڳوٺ ۾ پيدا ٿيا ابتدائي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ ۱۹۳۳ ۾ سنڌ مدرسو السلام مان مئٽرڪ ڪئي. سندن اڳتي تعليم حاصل ڪرڻ جو خيال هو مگر ڪن مهينن سبب اڳتي تعليم حاصل ڪري ڪيو نه سگهيا. سندن چوڻ آهي ته پاڻ مورڙي جي خاندان سان تعلق ناهي ۽ مورڙي ۾ مڇ جو ذڪر شاه جي رسالي ۾ آهي، ڪراچي جو اصل نالو ڪلاچي هو ۽ مائي ڪلاچي هئي. هڪ ڀيري عورت ماهڪر خاندان ۾ ئي گذري آهي ۽ وقت بدلائڻ کان پوءِ ڪلاچي مان ٿري ڪراچي نالو ٿيو.

سماجي ڪم

پاڻ ۱۹۴۵ ۾ ڪراچي-ي شهرين سوسائٽي قائم ڪئي ۽ ان جا وائيس چيئرمين ٿيا. انهي سوسائٽي جو شمار ماهڪرن جي فلاح و بهبود لاءِ آهي ۽ هن سوسائٽي تحت ماهڪرن

کي ڪمٽيون ئي سهولتون مليل آهن، هيءَ سوسائٽي پاڪستان جي وڏي ۽ وڏي سوسائٽي آهي. ڄاموٽ (ڇڱو ۽ ڙس) جي هميشه سان واپسي محمد صاحب پنهنجي قوم جي فلاح و بهبود لاءِ ڪافي ڪجهه ڪيو. اهو ئي سبب آهي جو اڄ ماڻهون جي ٻارن کي اسڪول ۽ ڪاليجن ۾ تعليم جاري رکڻ لاءِ وڌيڪا ڏنا وڃن ٿا ۽ پنهنجي ماڻهون ڪمٽي کي ترقي ڏيارڻ لاءِ سندن ڪوششن کي ساراهيو وڃي ٿو. شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي ڄاموٽ صاحب جو چوڻ آهي ته شاگردن جو فرض آهي ته هو تعليم سان چاهه رکن ۽ دل لائي پڙهن. عملي سياست کان پري هٽي سڄو ڏيان علم پراڻو ڏانهن ڏين ڇاڪاڻ جو اڳتي هلي ڪنهن علم ڪم ايندو ۽ موجوده عوامي حڪومت جي تعليمي اصلاحات مان وڌ ۾ وڌ فائدو حاصل ڪن.

شاهه پڌاڻي

شاهه سائين بابڪ واپسي محمد صاحب جو چوڻ آهي ته شاهه جي شعر کي ڄاڻي ۽ ڳواڻي اٿي اهي ٿو، سندن شعر ۾ دانا جي هر بهار تي روشني وڌل آهي ڪنهن شاهه سائين جو هي شعر وڌيڪ پسند آهي.

جي پائش ۾ جوڳي ٿمان - نه رلي ڪڍي ۾ دل
آهين سان امله - ڇو ڏهن بهار ڪسان
(شاهه)

۱۹۷۰ جي الڪي ۾ ڄاموٽ صاحب پاڪستان پيپلس پارٽي جي ٽڪي تي ڪامياب ٿيا ۽ سندن صوبائي اسيمبلي جا ميمبر آهن.

جناب پير غلام مكي الدين جيلاني

پير آف راڻي پور -

سجانه نشين درگاه شريف راڻي پور -

جناب پير غلام مكي الدين جيلاني جن سن ۱۳۵۰ع
هيري ۾ درگاه راڻي پور ۾ تولد ٿيا، پاڻ حضرت پير احمد
شاه جيلاني جن جا وڏا فرزند ارجمند آهن. پاڻ هڪ روحاني
بزرگ آهن پاڻ حضرت محبوب سبھاني، حضرت عمران پير
دستگير سيد عبدالقادر جيلاني جي اولاد مان آهن سندن وڏا

اوله جي سلسلي ۾ بغداد کان سنڌ ۾ آيا ۽ پوءِ سنڌ ۾
سڪون پلار آيا سندن مريد، سنڌ، بلوچستان ۽ ٻين ڪيترن
علائقن ۾ آهن.

سماجي ڪم:

پير صاحب جن راڻي پور ۾ مسجد سان لڳو لڳت
هڪ مدرسو قائم ڪيو آهي ۽ هڪ استاد پڻ رکيو آهي
جوهڪو شاگردن کي ديني تعليم ڏيندو رهي ٿو. پاڻ ڪيترن
ئي شاگردن کي پنهنجي خرچ سان پڙهائين ٿا، راڻي پور
جي درگاه تي لنگر چالو آهي جتان هر ڪنهن غريب غريبي
کي مالي ٽڪي ۽ ٻاڙو به ڏنو وڃي ٿو.

پير آف راڻي پور جي شخصيت تمام متاثر ڪندڙ
آهي، ڪن نه ڪن نه وڏائي، پاڻ هميشه پت تي ويهن ٿا
۽ سندن فاضلا مشهور آهن، مون سندن هڪ فيصلو ڏٺو
جڏهن کي نوٽ ديني اصولن کي ورٽائيندي اچڻو ويو.

سيد ابو محمد صالح شاه راڻي پور جن تمام وڏا شاعر
۽ اولياءُ الله هئا سندن بابت هڪ شاعر هجڻ چيو آهي ته:
”راڻي پور جو رهبر آيو صالح شاه سنڌاڻي.“

سندن ڪلام عالم آشڪار آهي جهڪو سنڌي، فارسي،
اردو ۾ آهي. پتائي پلاري به هن گادي بابت پنهنجي ڪلام
۾ هيٺين ريت فرمايو آهي.

ميران شاه سندن ڪر - تون دانهن سڻي دادِي،
آهڻ محمدالطوف جو تون حسدي آڻ هادي.
بادشاه بهدادِي - ڪرڻ مسڙ مريد نسي.

شاه پتائي

پتائي پلاري بابت پاڻ فرمائين ٿا ته شاه جو ڪلام
تمام وسيع آهي ۽ پاڻ حد ڪمال جا شاعر، صوفي ۽ اولياءُ آهن.
جناب پير آف راڻي پور جن جا اٺ فرزند آهن. وڏو
پٽ جهڪو صاحب دستار آهي.

- (۱) سيد ابو محمد صالح شاه (۲) مير عبدالرزاق شاه
 (۳) مير غلام غوث شاه (۴) مير غلام ياسين شاه (۵) مير
 غلام افشار شاه (۶) مير نماز حسين شاه (۷) مير راز دستگير
 (۸) مير ناصر دستگير - جهنگي زير تعليم آهن.
 مشاغل:

شڪار سدين بسند جو مشغلو آهي، ۽ پاڻ سندن
 اول درجي جي شڪار ڪندڙن مان آهن. تڏهن کان سواءِ
 پاڻ اعليٰ قسم جا شهنشاهه وار به آهن.

سردار نور محمد خان بيجاراڻي

مير نور محمد خان بيجاراڻي ولد سردار مير ڪرم خان بيجاراڻي ۲۱ آگسٽ ۱۹۳۱ع ۾ پنهجي آباڻي ڳوٺ ڪرمپور ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ پنهنجي آباڻي ۾ بهتري زمينداري ڪي لڳي ويا اڃا تائين ۱۶ سالن جي عمر جا هئا ته کين سرداري جي ڀڳ پڙائي وئي بيجاراڻي قوم جيڪا ساڍا ۵ لک آهي ۽ سنڌ ۾ آباد آهي انهن سڄي قوم جا سردار آهن ۽ انهيءَ سڀني بيجاراڻي قومن جا موصلا تائين ڪندا آهن.

سماجي ڪم:

سردار مير نور محمد خان بيجاراڻي جن هڪ سردار هئڻ جي حيثيت سان ڪافي سماجي ڀلائي جا ڪم ڪيا آهن ۽ ڪندا رهن ٿا. ڪرمپور ميڊل اسڪول ۽ هاسٽل

سندن ڪوششن جو نتيجو آهي ۽ اتي رهندڙ شاگردن کي مالي ۽ ڪتاب وغيره مفت ۾ بهارائي صاحب جي طرفان ڏنا وڃن ٿا. انهن کان سواءِ بلوچ قوم جي سماجي بهبود وارين ڪمن ۾ خاص دلچسپي رکن ٿا. ڪيترن غريب شاگردن جي پڙهائي جو خرچ برداشت ڪيو اٿن ۽ انهن شاگردن مان ڪيترا انجنيئر ۽ ڊاڪٽر آهن.

شاگرد:

شاگردن کي مخاطب ٿيندي بهارائي صاحب جو چوڻ آهي ته شاگردن کي گذرجي ته پنهنجو پورو ڏيان تعليم تي صرف ڪري ۽ عملي سياستدار کان پري رهن، اهوئي سبب آهي ۽ هو عملي سياست ۾ دلچسپي نه ڏيڻ ڪري تعليمي ميدان ۾ بلندي پهچيو رهن.

شاه پڙائي:

بهارائي صاحب جو چوڻ آهي ته سنڌ جي خدمت جهڙي شاه صاحب ڪئي آهي اوترو ڪنهن بهي ڪالو ڪئي آهي، شاه صاحب جي رسالي تي هي - ايڇ. ڊي ڪرڻ گهرجي ۽ سندس ڪلام کي هر سنڌي پڙهي جنهن مان اسان کي ڪا به ڪجهه ملندو.

هاري:

سنڌ جي هاري کي مخاطب ٿيندي بهارائي صاحب جو چوڻ آهي ته عوامي حڪومت جي زرعي اصلاحات مان اسانجي هاري طبقي کي دائرو حاصل ڪرڻ گهرجي ۽ پنهنجي زرعي آبادي وڌائڻ جي هر ممڪن ڪوشش ڪن، خدمت ۾ سندن دائري جي ڳالهه آهي ۽ ملڪ و قوم جو نه پاڻو. سائنسي طريقن سان آبادي ڪري ملڪ جي پيداوار وڌائين.

جناب نور محمد خان بھارڻي صاحب جن ۱۹۷۰ع جي چونڊن ۾ صوبائي اسمبلي جا ميمبر منتخب ٿيا، مگر ۱۹۷۳ع ۾ اها سڌ صوبائي اسمبلي جي سميت پنهنجي فرزند مگر هزار خان بھارڻي کي ڏني وئي ۽ مگر هزار خان بھارڻي هاڻي سڌ صوبائي اسمبلي جا ميمبر آهن ۽ جناب قلندر مصطفيٰ خان چئوڻي وزير اعليٰ سڌ جي وزارت ۾ وزير مواصلات روينيو آهن.

منرا بيگم

(ليڊي سر غلام حسين هدايت الله).

بيگم صاحبہ جن سن ۱۹۰۶ع ۾ شڪارپور ۾ جنم ورتو
شروعاتي تعليم قرآن شريف پڙهڻجي گهر ۾ ٿي. سندس
خاندان احمد شاه ابدالي جي خاندان مان آهي ۽ پاڻ پوٽن
دريائي پٺاڻ آهي.

سماجي ڪم:

جهڻ ته بيمگر صاحب جن سماجي ڪمن ۾ وڏي چڙهي حصو وٺي ورتو آهي. پاڻ محسوس ڪمائون نه سگهجي ٿا، تنهن ڪري ٿرپنگ جي ٿرپنگ ڏياري وڃي. تنهن لاءِ پاڻ ڪوشش ڪري چڪي ڇوڪريون چار درجا پڙهيل هون ٿي ٿرپنگ جي ٿرپنگ ڏيڻ ۾ مدد ڪئي. تنهن کان سواءِ خاتون پاڪستان ڪاليج ۽ اسڪول جو صدر مسلم لڊيز اسٽريڪل اسٽيمٽوٽ جي بورڊ جون پريزيڊنٽ. آل پاڪستان ايجوڪيشنل لڊيز سوسائٽي جون پريزيڊنٽ. جڏهن تهڪ سر سيد احمد گراز ڪاليج ناظم آباد ڪراچي لهما ۽ گرلز گائيد جي ڪائونسل جون پريزيڊنٽ به ٿي رهيون آهن.

جهڻ ته ڪمن لڊيز ۾ ئي سماجي ڪمن ڪرڻ جو تمام شوق هو ۽ پاڻ هون، بهائلي شور ۽ منگورا ۾ اسپتال ۽ ڪيترا اسڪول کوليا.

ڏيڻاڻين کي نصيحت:

جهڻ ته اسلام رالن کي به سندن حق ڏنا آهن. تنهن ڪري عورتن کي گهرجي ته هو زندگي جي هر هڪ شعبي ۾ حصو وٺن. مردن سان ٻانهن ٻولي ٿي بهن. تعليم پرائن خوش اخلاق رهن. گهريلو ڪمن ۾ دلچسپي وٺن. گهريلو ڪمن ڪارن جي ڄاڻ، ٻارن جي تربيت ٿي خاص ڏهن ڏهن. اڃاڻو ڏيکاءِ ۽ وڏائي کان پري رهي. پاڻ ۾ شجاعت بهدا ڪن. عورت جو هڪ روپ ماءُ به آهي ۽ ماءُ جو مطلب آهي مامتا، مامتا محبت سان پريل آهي.

ڀڳائي:

شاھ سائين بابڪ بيمگر صاحب جن جو چوڻ آهي ته ڀڳائي جو ڪلام علم ۽ تهذيب آهي. محبت جو بهار آهي. ملڪ ۽ ان جي سلامتي آهي. خدا ۽ ان جي رسول صلعم جو ذڪر آهي. دنيا جي مڙني برائين کان بچڻ جو بهار آهي ۽ منجهس معجزو بهت آهي. اسان کي گهرجي ته شاھ

سالهن جو ڪلام پڙهي هندن سان هٿيارون - بگم صاحب
 جن سڌي پرهمزگار صوم و صلوات جون پابند آهن ۽ راندي
 جا آخري ڏينهن الله تعاليٰ جي ياد ۾ گذاري رهندون آهن
 ڪن علم ۽ ادب سان گهري دلچسپي آهي هاڻ هومنه ڏريو
 ۽ مستحق ماڻهن جي مندد ڪنديون رهن ٿيون.

الحاج مير اله بخش خان منگسي بلوچ
 پريزيڊنٽ آل پاڪستان منگسي تنظيم ۽ ڪ
 روحن خيال زهيندار

مير اله بخش خان منگسي ولد مير گل محمد خان
 منگسي جن ۱۴ آگسٽ ۱۹۳۳ع ۾ ڏههجي آبائي ڳوٺ
 حاجي الهندو خان منگسي ۾ ۾ پيدا ٿيا. جوڪو سرهاري
 ريلوي اسٽيشن کان ۳ ميل مٿان جي مفاصلي تي آهي. پاڻ
 اعليٰ تعليم ڏانهن آهن.

(ب)

سال ۱۹۴۸ع ۾ ”مڪسيڪو تنظيم“ نالي هڪ تنظيم قائم
ٿي جنهن جا پاڻ پريزيڊنٽ آهن ۽ پريزيڊنٽ جي هوشيار
سان پنهنجي مڪسيڪي قبائل لاءِ راس ڏينهن خدمت ڪن ٿا
تنظيم جنهن جو مقصد آهي ته مڪسيڪي قبائل جي فلاح ۽
بهبود، سندن چورس موجب ته مڪسيڪي قبائل، يمن، سعودي
عرب، شام، لبنان عراق ۽ ايران ۾ پکڙيل آهن.

سندن چورس موجب ته تنظيم ڪنهن ڳالهه تي ڪجهه
مستمر ٿيل هو ۽ تنظيم جي ڪري هي قبائل پاڻ ۾ هڪ
بلڪل نارم ٿي اچي ڪڍ ٿا آهن.

مهر صاحب جي چورس موجب ته هر هڪ قبيلي ۾
نهنجي باشعور ماڻهو موجود آهن، ڪنهن گهر جي ته پنهنجي
اهلن کي سماجي ۽ معاشي طرح بهدار ڪن. ڇهه ڪڏهن اهو
باشعور ماڻهو پنهنجي قبيلي جي تنظيم نه ڪندو ته اڳتي
بعدي الله تعاليٰ وٽ جڏهن اهو سوال اٿندو ته توهان
پنهنجي قبيلي لاءِ ڇا ڪيو ته ڪهڙو جواب ڏيندو؟

شاھ، ڀڳاتي ڀاڳت رايو:

مهر صاحب جو چورس آهي ته شاھ سائين جو سنڌ ۾
سنڌي ٻولي آي وڏو احسان آهي. سندن چورس موجب ”
شاھ سائين جو رسالو هونءَ ته سچو ڀارس آهي مگر ڪم
خاص ڪري هن بهت سان لڳاءُ آهي.“

ولر ڪم وٺن ڀرت نه چمن پاڻ ۾

ڏسو پڪيڙن ماڻهان ممڪن ڪهڙي

۽ الهي ئي کان متاثر ٿي پاڻ پنهنجي اعظم کي ڀڪڻ
ڪرڻ جو فيصلو ڪيو.

(ت)

اڄ جو شاگرد:

تنهن لاءِ سندن چوڻ آهي ته اسان جو ملڪ هڪ
غريب ملڪ آهي. تنهنڪري اڄ جي شاگرد کي گهرجي ته
هو محنت ڪري پنهنجي ملڪ جو ناموس ۽ حصو وٺي ۽
پنهنجو ڏيان عالم ۽ رائل ۾ صرف ڪن ۽ پنهنجي غريب
مائٽن جي پگهر جي پردهشي کي برباد نه ڪن ۽ تعليم جي
حقيقي مقصد سان لڳاءُ رکن.

سندن چوڻ آهي ته مون وقت جيڪي الڪريڪلچر
ٽارمس آهين انهن کي جديد معيبي طريقن سان سڌاريو
آهي، جنهن نه اسانجو ملڪ زرعي آهي ۽ هتي جو زميندار
طبقو گهڻو ڪري زراعت جي جديد طريقن کان غور وائف
آهي. پاڻ سڌ جا اهي پهريان زميندار آهن جن پنهنجي
سڄي زمين کي بلڊورز سان لمول ٿي ڪرائي جديد ڊوڪ
جي طريقن کان ڪم ورتو وٺن پنهنجا ۸ ٽريڪٽر آهن.

هاري ڏانهن پيغام:

سندن چوڻ آهي ته ماضي ۾ اسانجي هاري پاڪ سان
ڏاڍيون ناانصافيون ٿيون آهن موجوده حڪومت ”پمپلز
پارٽي“ جي زرعي اصلاحات جي ڪري هاڻي اسانجي ملڪ
جو هاري خوشحالي جي رستي تي ڪامزن آهي ۽ ڪن جاڳو
حق ملڻ جي قانوني اجازت آهي.

سندن چوڻ ته:- بنيادي طرح آئون به هڪ هاري
آهيان ۽ آئون چاهيان ٿو ته پهراڙين ۾ جتي اسانجو هاري
پاڪ آهي اتي سندس اولاد کي، تعليم، صحت ۽ بنيادي
همون سهولتون ملن.

سندن هاري پاڪ کي چوڻ آهي ته اسانجي ملڪ ۾

(ث)

پهراون دنع اساجي ملڪ جي اوجھ هاري کي بهار پارٽي
جي ملڪت فارم ٿان آڻندي حقوق ملڪ آھن. ۽ ان کان پوءِ
به سندن پارٽي ”پھلس پارٽي“ هتي جي هاري پاڪ کي
وڌيڪ سھولتون ڏيندي.

اھو ڏينھن به دور نه آھي جو جڏھن هاري پاڪ لاءِ
خوشن در سورج طلوع ٿيندو ۽ اساجي ملڪ جو هاري
دنيا جي زرعي طبقي ۾ ڪلھو ڪلھي ۾ ملائي هلندو ۽
سندن چوڻ آھي ته آئون الهيءَ سج جي اڀڻ جي انتظار
۾ آھيان.

حج:

پاڻ ۽ حج ڪماالن ۽ سندن چوڻ آھي ته جنھن
ماڻھو کسي الله ۽ الهي حبيب سان سھي الفت آھي ۽
سرلڏي ڀڄندي وارو آھي ۽ سندس ايمان بگھڙو آھي ته
دنيا جي ڪابه طاقت سندس ايمان کي لوڏي نٿي سگھي.
چاھي سندس راه ۾ ڪيترا به ڪنڊا اچن ته به.

ماڻھڪ ملھائي مرڪي لکڻو مع مان شاه

سياحت:

پاڻ سڄي يورپ ۽ مڊل ايسٽ جي ڪيترائي دنيا
سياحت ڪري آيا آھن ۽ پنھنجي تنظيم جو بهادر ۽ جن
ملڪن ۾ منگسي وڃائل رھن ٿا انھن ٽائمن ۾ چاهو آھي.

سندن، تن، من ڏن ۽ سڄ ڪجهه قربان آھي. وطن
جي عظمت اڳيان سڀ کان مقصد آھي ڇاڪاڻ جو وطن
جي حب ايمان جي نماني آھي.

(ج)

سندن آهي ته دڪهي السلامت جي خدمت ڪرڻ
پهتو ڀرڻ ٿو سمجهان ۽ الله تعاليٰ مون کي توفيق ڏئي
ته آئون دڪايل السلامت جي همدردِي ۽ مدد ڪريان.

محترم ڊاڪٽر

مسز الهه بخش خان منگسي

ڊاڪٽر صاحبه جس جس جس ۱۰ آگسٽ سال ۱۹۳۵

۾ آيو.

پاڻ ۱۹۶۰ع ۾ لاهور ميڊيڪل ڪاليج مان ايم. بي.
بي. ايس جي ڊگري حاصل ڪرڻ کان پوءِ لاهوري ڊفرن
اسپتال (همدرا آباد) ۾ الخارج ٿي رهيون ۽ ٻن سالن کان پوءِ
لوڪري ڇڏي ڏنائون.

نهن دوران سندن شادي مهر الهه بخش خان منگسي
مان ٿي ۽ کين ۳ پٽ هر هڪ رضوان احمد گل، عمران
احمد گل ۽ عرفان احمد گل ۽ ۲ لڳائون راحمه گل ۽ ادا
گل آهن.

ڊاڪٽر صاحبه جس جس جس روشن خيال طبيعت جون
خالصه آهن.

هر وقت گراهن جي ملند ڪندون رهن گهون لوڪري
 چڙڻ کان پوءِ سندن دلچسپي سماجي ڪمن سان ئي ۽
 خاص ڪري خواتين جي صلاح ۽ بهبود لاءِ ڪوشش
 رهن گهون.

سندن شوهر ميسر اله بخش خان جي تمام وڏي زمينداري
 آهي.

لنڊن ڪري ڊاڪٽر صاحب جن هر هفتي پنهنجي زمين
 تي رهندڙ هارين فريب ڳولائين جي دوا دمل
 ڪن گهون.

تمهن ڪيئن سواءِ پنهنجي اولاد جي نڪهڻ لڳا
 ڪن گهون.

سندن چوڻ آهي ته عورت جو صحيح مقام سندس
 گهر آهي.

ماءُ جو فرض آهي ته پنهنجي ٻچن جي صحيح
 نڪهڻ لڳا ڪري ته جيئن سندس اولاد اڳتي هلي سٺو ۽
 ڪارآمد شهري ٿئي.

هاڻ ۶ هج ڪري آيون آهن سندن چوڻ آهي ته
 جيڪڏهن ماڻڪ صوم و صراست جو هائڊ هوندو ته اولاد به
 ماڻڪ جي ڀروڙي ڪندو.

جيئن ته ڊاڪٽر صاحب جن هاڻ هڪ اعليٰ تعليم يافته

(د)

آهڻ ته پنهگري علم جي ڦٽڻ کي هوس ڪندي .
سندن چوڻ آهي ته اسان جي ماءُ لاءِ علم
هروري آهي .

علي نواز شاه رضوي

محمد علي نواز شاه ولد شجاع محمد شاه بهمنجي آبائي
گروہ حاجي محمد شاه (سرور خاص) ۱-۱-۱۹۴۲ ۾ پيدا
ٿيا. ابتدائي تعليم کان وٺي ميٽرڪ تائين سيمنٽ يونيورسٽي
۾ پڙهيا. ۱۹۵۹ ۾ ميٽرڪ ۱۹۶۴ ۾ بي. اي ڪئي. سندن
ڪاليج (لائف ۽ باغ) مختلف وقتن ۾ جنرل سيڪريٽري ٿي
رهيا. ۶۷-۱۹۶۶ ۾ سنڌ لڪاليج هيدرآباد مان ايل. ايل. بي
ڪيائون. اهي دوران مذڪور ڪاليج ۾ جنرل سيڪريٽري
جي عهدي تي فائز ٿي رهيا. ان کان پوءِ اتر ڪاليجت
پاڍي جا چيئرمين پڻ ٿي رهيا.

سماجي ڪم

محمد علي نواز شاه صاحب هڪ سماجي طبيعت ۽
ماددگار ذهن جو مالڪ آهي. انهن کان سواءِ سماجي
بهروردارن ڪمن سان سندن خاص لڳو رهي رهيو آهي.
باغ هر وقت ڳوٺاڻ ۽ قارين جي ڪمن ۾ مددگار ذهن آ

۽ سندن هر طرح جي مند ڪن ٿا. تنهن ڪسان سواءِ باغ
وڪالت به نري ڪندا آهن جنهن لاءِ نسي وڌيڪه ڪونه.
وتندا آهن. مد علي نواز شاه سماجي مودت ۽ هڪ
اپرلڏڙ لوجوان شخصيت جا مالڪ آهن ۽ اهو ٿيندو نري
ناهي جڏهن سندن سماجي ڪمن جو هرچو هر خاص وڌيڪ
جي زبان تي هوندو.

شاگرد

شاه صاحب شاگردن کي مخاطب ٿيندي چيون ٿا ته
شاگردن کي گهرجي ته پنهنجو روزو زبان تعليم ڏانهن ڏين.
سماجي ٿڌن ۽ فسادن کان نري رهن. ان کان سواءِ سندن
دامون ڪمڻي ۽ حسد کان پاڪ رهن. زياده ترڪمن تي ڪم ڪيل
۽ ندي تعليم ڏانهن زبان ڏيڻ گهرجي.

شاه پٺاڻي

شاه عبداللطيف پٺاڻي بابو سندن چوڻ آهي ته شاه
سائين جو شعر محبت، خلوص، پڌي، وڏي نمي جي
حرف سمکاري ٿو. شاد جو ڪلام اسان لاءِ هڪ سکيا آهي.
ڪن شاه عبداللطيف جي بيت جون هي ستون وڌيڪه
پسند آهن.

ماڻهون سڀ نه سڻان. نڪي سڀ نه هجي.
ڪنهن ڪنهن ماڻهون منجهه. اڳي سو
بهار جي
(شاه)

هاري

سنڌ جي آبادڪارن کي سندن فلاح ۽ بهبود لاءِ هڪ
پولس لاءِ گهرجي جيڪي پنهنجي مسئلن کي باهمي طرح
سان سمجهي سگهن. هارين کي گهرجي ته پنهنجي پندڻش
کي وڌائڻ لاءِ وڌيڪه محنت ڪرڻ جي طريقن موجب

پهيوچي آبادي کي سڌاري ۽ عوامي حڪومت جي جاري
 حڪم رزعي اصلاحات مان پورو فائدو حاصل ڪ—ن. ڄمڻ
 ملڪ جو هي طبقو اڳتي هلي وڌيڪ زندگي کي
 خوشحال بڻائي.

سردار محمد بخش خان ناريجو

سردار محمد بخش خان ناريجو ولد خالصاحب الحاج
عالم قادر ناريجو جن سال ۱۹۳۵ع ۾ سالڪهوڙ ۾ پيدا ٿيا،
سردار محمد بخش خان ابتدائي تعليم ابنن- جي- وي مان ۽

اسلام، ڪاليج ڪراچي مان انٽر ٿيڻ بعد تعليم حاصل ڪئي، پوءِ پنهنجي آبائي نصيحتي وٺي واپس ڏيکاري ۽ پنهنجي ٽارڻج فورم (جنهن جا پاڻ سردار آهن) جي فلاح و بيهود لاءِ ڪيترا ئي سماجي ڪم ڪيا.

سندن هي اصول آهن جن کي ٽارڻجي صاحب پنهنجي زندگي جو نصب العين بنايو آهي.

- (۱) جتي اعتماد آهي - اتي محبت آهي.
- (۲) جتي محبت آهي - اتي امن آهي.
- (۳) جتي امن آهي - اتي رحمت آهي.
- (۴) جتي رحمت آهي - اتي خدا آهي.
- (۵) جتي خدا آهي - اتي ڪنهن شيءِ جي ضرورت ناهي.

سردار محمد بخش ٽارڻجي جن جي والد صاحب ۱۹۶۶ع ۾ رحلت فرمائي ۽ ٽارڻجي فورم محمد بخش خان کي پنهنجو پڪراءُ ۽ سردار منتخب ڪيو. پاڻ ٽارڻج فورم لاءِ فرمائڻ لڳا ته، انعام، ٻڌي، صلح سان رهڻ، هن کان وڌيڪ اي ڪابه شيءِ نه آهي. اسان جي نبي سڳوري جو قول آهي ته صلح، روري، نماز ۽ صدقي کان افضل آهي.

سماجي ڪم:

سردار محمد بخش ٽارڻج جن هڪ نهايت ئي اوج سماجي ڪارڪن آهن، جنهن به ڪن سماجي خدمت ڪرڻ جو موقعو ملو آهي تڏهن سردار صاحب ان ۾ وڌي ڇڏي هي حصو ورتو آهي.

سالڪهڙ جي سول اسپتال ۾ مسجد -/۵۰۰۰۰۰ ڏانهن هي لاڳت سان تعمير ڪرائي، سردار محمد بخش ٽارڻجو ٽيمس ڪورٽ، ۱۹۶۵ع واري جنگ ۾ پاڻ اسان جي بهادر فوجين

جي خدمت ڪئي ٿارو ٻوڏ دوران به ٻوڏ جي ستايلن جي
نڪائي امداد ڪئي.

سالگره سمنزل ڪلب جا ٻار صدر آهن ۽ هن ڪلب
کي سندن ڪافي مالي مدد ڏنل آهي.

ٺاري جو صاحب جن خوش اخلاق ملندار گفتار جا علم،
۽ رحمدل انسان آهن، ٻار ڪيترن ئي تعليمي ادارن ۽ ٺاري
شاگردن جون به وقت مندون ڪندا رهن ٿا، ۽ اهڙا به
مومن هميشه ياد رهندا.

شاگرد

شاگرد کي مخاطب ٿيندي ٺاري جو صاحب جو چوڻ
آهي ته شاگردن کي گهرجي ته پنهنجو سمورو ڏهان تعليم
تي صرف! ڪن.

استاد وڏن جي عزت، ۽ نئن جي فرمانبرداري ڪرڻ
سان ئي هو پنهنجي اصل مقصد ۽ منزل مقصود تي پهچي
سگهن ٿا.

هاري

جنهن ته ٺاري جو صاحب کي زراعت ۾ ڪافي ڄاڻ
آهي ٻار ٺاري فارم اينڊ ايڪسپوٽس پروگرام تحت آمريڪا
وٽ جتان زراعت جي جديد تجربن سان ڪافي ٺاري ۽ هاري
کي مخاطب ٿيندي سندن چوڻ آهي ته، هاري وڌيڪ
محنت ڪري ۽ ان اهاڻي ۽ ٻار توڙي ملڪ خوشحال رهي،
عوامي حڪومت جي زرعي اصلاحات تي عمل ڪري اسان
جي هاري کي ڪهي ته هو جديد زرعي اوزارن تحت
آبادي ڪن.

شاهه پٺاڻي

شاهه پٺاڻي سائين بابت ٺاري جو صاحب چن جو چوڻ

آهي نه شاه جو رسالو نصيحت آموز آهي ۽ اهو رسالو
 قومي سرمايو آهن. اهڙيون شخصون وري ورلي ميدا
 گمن نمون.

گمن پٺاڻي پلاري جو هي بيت وڌيڪ پسند آهي.

جي تو بيت ڀالما - سي آيتون آهن،

نمو من لاکمن - پريان سدي پار ڏي.

(شاه)

حاجي نجم الدين سريوال (لغاري بلوچ)

حاجي نجم الدين ولد حاجي فتح محمد سال ۱۹۲۲ ۾ ڳوٺ ماڻڪ لغاري ۾ پيدا ٿيا ابتدائي تعليم پنهنجي ڳوٺ (گلاب لغاري) تڏهن کان پوءِ ٿيڻو ٻاگور ۽ ۱۹۳۷ ۾ نور محمد هاءِ اسڪول مان ميٽرڪ ٿيڻ تعليم حاصل ڪئي تڏهن پنهنجي آبائي زميني زمينداري ۾ لڳي ويا. سماجي ڪم

جيئن ته پاڻ زميندار طبق جي باوجود هڪ سٺا سماجي ڪارڪن آهن پر پاڻ هميشه سماجي ڪمن ۾ وڏي ڏي وڙهي حصو ورتو اٿس مالي هاءِ اسڪول جي سڌاري ۽ واڌاري لاءِ پاڻ ۲۵ هزار رپيا چندر ڏنائون ۽ مالي ۽ هڪ ايڊيوڪيشنل سوسائٽي جنهن ۾ پاڻ عزائي هئا ۱۹۵۶ ۾ حاجي صاحب جن جڏهن وزير صنعت ۽ ڪامرس ٿيا تڏهن هن مالي هاءِ اسڪول لاءِ ۷۰ هزار رپيا چندو ڏنو جنهن مان مالي هاءِ اسڪول جي موجوده هاسٽل ٺهي ۽ مالي هاءِ اسڪول

جي ٻارو وجهندڙن ۾ نالو شمار لڳي ٿو. تنهن کان سواءِ
 سر عالم حسين هدايت الله هاءِ اسڪول سنڌ لاءِ ڪاليج ۽
 ميٽرني هوم جي ٻارو وجهندڙن مان هڪ آهن ۱۹۶۷ ۾
 جڏهن سنڌ جي شاگردن کي جهلن ۾ وڌو هو ته پاڻ سنڌ
 جي ۱۰۷ شاگردن جا ضامن بڻيا.

شاگرد

سندن چوڻ آهي ته شاگردن کي گهرجي ته پڙهائي دوران
 ملڪي سياست کان پري رهن. هو ڪاليج لمول تي سياست
 ۾ ٻلي پهرو وٺن. تنهن کان سواءِ اسان جي شاگردن کي
 محنت ۽ تعليم تي پورو توجهه، ڏيڻ گهرجي ڇاڪاڻ جو
 جيڪڏهن اسان جو شاگرد تعليم تي پورو توجهه ڏيندو ته
 هو ڪامياب ٿيندو ۽ اها ڪاميابي سندس مستقبل
 ٺاهيندي.

شاه پٺاڻي

شاه صاحب بابت سندن چوڻ آهي ته شاه سائين جي
 ڪلام ۾ اهو به ظاهر آهي جو جيڪڏهن اسان ان بهادر ٽي
 هلون ته ڪامياب ٿيون ۽ اها ڪاميابي جيڪڏهن اسان
 حاصل ڪرڻ چاهيون ته پٺاڻي ٻلاڙي جي ڪلام کي
 ترجمون ۽ پروڙيون.

هاري

هاري ڀاءُ کي سندن چوڻ آهي ته ڄمس زمين تي پورو
 پورو توجهه، ڏيڻ گهرجي ۽ اهو توجهه آبادي وڌائيندو
 جنهن مان هاري، زميندار ۽ ملڪ کي فائدو پهچندو تنهن
 کان سواءِ هاري ۽ زميندار هڪ ٻئي جي ڏانهن
 ڪمن ۾ سٺا ٺاٺا قائم ڪرڻ گهرجن ۽ اسان کي گهرجي
 ته اسان جي عوامي حڪومت جي رائج ڪيل زرعي
 سڌارن مان فائدو وٺون. پاڻ ڄمپ کان پهريائين ۱۹۴۶ ۾

دسترگیت لوک-ل کائولسل جا ممبر گنهون گان دوه
 ۱۹۵۲ م ه.د. آباد مولسپالتي جا ممبر ۹ ۱۹۵۳ م صوبائي
 اسمبلي جا ممبر ۱۹۵۴ م نان وزير اڪسائيز ۽ لڪسمين
 ليا ۱۹۵۶ م نان وزير البسترن، ڪامرس ۽ فارميت ليا.

جناب پیر آفتاب حسین شاہ جیلانی
ولد پیر غلام رسول شاہ صاحب جیلانی

نور آفتاب حسن شاہ صاحب جن ۱۴ نومبر ۱۹۴۶ء
مہر پور خاص م تولد ہوا۔

شروع الہی تعلیم میرپور خاص مشترک گورنمنٹ ہ۔ ا۔
اسکول میرپور خاص ہ سال ۱۹۶۲ء ہ کھانوں۔

اگر کچھ لکھیں تو چار ماں ہی اس سے آرزو : امر
اس سے آرزو کرے کہ وہ بھائی کا روبرو : رہنمائی
بھی کی سہاگہ لگا۔

اسڪول جي زمالي کان وٺي مهر صاحب کي والدهن جو ڏاڍو شوق هو ۽ اهڙي سبب آهي جو اسڪول جي زمالي ڪمان يونيورسٽي تعليم لاءِ ڪرڪيٽ لاءِ ڪيڏانهن ٽنڊا رهيا آهن ۽ قائداعظم ٽرافي اڻوڻ ٽرافي لاءِ ڪان سواءِ ٽرافي به حاصل ڪئي اٿس.

ٿارو مهرور خاص ۾ سري لڌڪا جي لهر جي ملاپ ۾
 نه ڀاڱ ڇڏو ملهائو اٿن. ڀاڱ اعليٰ ٻاه جا رالديگر آهن.
سماجي ڪم:

مهر آفتاب حسن شاه جن جو سماجي ڪمن ۾ ڪافي
 حصو آهي جن ۾ ڀاڱ رهندڙ ڪراس ٿرمار جي آرگنائيزنگ
 ڪميٽي جا ميمبر آهن. ٿرمارڪر ڪاڇول آرگنائيزيشن جا
 ميمبر آهن. روارڪي ڪلب ٿرمارڪر جا ميمبر آهن. هسٽل
 هاسٽل هيندر آباد ويلفيئر ايسوسيئيشن جا ميمبر آهن. ٿرمار
 جي سالاد گان جي لماء جي آرگنائيزنگ ڪميٽي جا ميمبر
 آهن. ۽ ٻين به ڪيترن ئي سماجي بهرن جي مجلسن سان
 سندن واسطو آهي.
شاگرد:

شاگردن کي مخاطب ٿيندي سندن چوڻ آهي ته هيءُ
 سائنسي ۽ ٽيڪنالاجي دور آهي ۽ اسان جو ماڻه پاڪستان
 انهيءَ ڏس ۾ پوئتي نٿو هل آهي. اسان شاگردن کي گهرجي
 ته سائنس ۽ ٽيڪنالاجي تي گهڻو ڏيان ڏيون. ۽ سياست
 کان پري رهي پنهنجو پورو ڏيان تعليم ۾ صرف ڪرايون.
 هن مقابلي ۾ محنت واري دور ۾ ڊيڪو شاگرد محنت ڪندو
 سو ڪامياب ۽ ڪامران ٿيندو.

شاه: پٽائي:

مهر آفتاب حسن جن جو چوڻ آهي ته پٽائي ڀلائي
 جو بهادر سڄي سلامت لاءِ آهي. شاه سائين جي بهادر ۾
 محنت ۽ انساني برادري کي ڀاڱ ۾ ملائڻ. ان سان رهڻ
 لاءِ چيل آهي. شاه جي شاعري مان اڄڪلهه جي حالتن کي
 سبق وٺڻ گهرجي، ڇو ته شاه صاحب فرمايو آهي ته

ولر ڪيو وٺن رست نه چئن ٻان ۾

اسو ٻڪريون ماڻهين مٿي گهڙي

شاه جي بهادر کي ٻين زبانن ۾ ترجما ڪرائي سڄي

عالم ۾ بهائو گهرجي. شاه جو بهادر هڪ بهن الشوامي بهادر
 آهي جڏهن لاء خود شاه فرمايو آهي ته:
 ساڳهن ۾ سڌا آهن ڪراڻ مٿي سڌ ڪار،
 دوست مٿا دلداز عالم سڀ آباد ڪراڻ

جناب قاضي محمد اکبر

جناب قاضي اکبر صاحب جن ۱۹۱۱ ۾ ٻنھجي آبادي
 ڳوٺ سوهڻ شريف ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم ڳوٺان تڏهن
 بعد قاضي اکبر اسڪول مان (جيڪو سندن نالي سان
 منسوب آهي) ۽ ۱۹۲۶ ۾ مئٽرڪ سنڌ مدرسو السلام ڪراچي
 مان پاس ڪئي. ان ترڪي ڳڙهه مان ڪرڻ کان پوءِ حيدرآباد
 ۾ هڪ ميڊيڪل اسڪول هوندر ۾ اتي ۴ سالن ۾
 ميڊيڪل ڪورس ڪيو. پاڻ ۶ مهينا فارسي ۽ حڪمت ۽
 عربي مولانا محمد صادق کڏي واري رت پڙهائيا اهي
 مدرسو جنهن ۾ پاڻ پڙهيا ان جو نالو مدرسو مظاهر العلوم هو.
 اهي وقت اهو مشهور هو ته شاگرد ڪي ڏينهي تعليم
 ڏياري وڃي.

سندن والد صاحب قاضي عبدالقورم جن به ٻنھجي وقت
 جا هڪ سٺا سماجي ڪارڪن ٿي گذريا آهن سندن نالي
 تي حيدرآباد جو مشهور ۽ معروف روڊ قاضي عبدالقورم

روڊ آهي ۽ قاضي عبدالقيوم اسڪول (حيدرآباد) ۾
موجود آهي.
سماج ۽ خدمتون

قاضي محمد اڪرم صاحب جن جو شمار به سٺ جي
سماجي ڪارڪنن ۾ ڪيو وڃي ٿو، جهڻن ته پاڻ حيدرآباد
مونسپالٽي جا وائس پريزيڊنٽ ۽ پريزيڊنٽ رهي چڪا آهن
سندن ايامڪاري ۾ ڪيترائي سماجي ڪم ٿيا، جنهن پاڻ
وزير تعليم هئا ته ڪيترائي تعليمي ادارا سندن ڪوششن
سان قائم ٿيا جهڙي اڃا تائين موجود آهن، جن ۾ زاهد
ڪاليج ۽ هاسٽل حيدرآباد جنهن کي ۳ لک ۵۰ هزار روپيا
خرچ آيو، مالي هاءِ اسڪول، پير ٻوٽ اسڪول گورنمينٽ
ٽامي حيدرآباد ڪاليج ۽ هاسٽل ۽ مسجد نهن کان سواءِ
مسلم ايڊيوڪيشنل سوسائٽي جي پريزيڊنٽ جي حيثيت
سان نور محمد هاءِ اسڪول ۽ مسلم ڪاليج حيدرآباد جي
سڌاري ۽ واڌاري لاءِ ڪافي ڪم ڪيو جهڙو يادگار
رهندو. ڪيترن ئي مسلمانن کي روزگار سان لڳايو ويو،
سندن ايامڪاري ۾ مونسپالٽي طرفان اسڪالرشپون منظور
ٿيون، سندن چوڻ آهي ته تعليمي ادارن جي ڪوٽ کسي
محسوس ڪندي به اسڪول جنهن ۾ هڪ قاضي اڪرم
هاءِ اسڪول ۽ قاضي عبدالقيوم اسڪول حيدرآباد ۾
کوليا ويا.

پاڻ سٺ لاءِ ڪاليج حيدرآباد جي بيمار وجهندڙن سان
آهن، قاضي صاحب جن اڃا تائين ڪيترن ئي غريب مسڪين
شاگردن کي اسڪالرشپون ڏيندا رهن ٿا جيڪي ان ڪري
سيورس، سکر ۽ حيدرآباد ۾ شاگرد موجود آهن، پاڻ هڪ
ڪتاب به لکيو اٿن جنهن جو نالو آهي ”پاڪستان جي
آزادي جي جدوجهد ۾ سٺ جي مسلمانن جو حصو، سندن

چوڻ آهي ته پاڻ سنڌ ۽ پاڪستان جي پلائي لاءِ هميشه خدمت ڪندا رهندا.

شاگرد

شاگرد کي مخاطب ٿيندي قاضي صاحب جن جو چوڻ آهي ته هن ڪجهه ڪش ۽ جدوجهد جي دنيا ۾ ڪامياب ٿيڻ لاءِ صحيح معنيٰ ۾ علم حاصل ڪرڻ، ذهين شعبي سان سندن تعلق هجي ان ۾ مهارت حاصل ڪرڻ ۽ تعليمي ميدان ۾ ڪامياب ٿيڻ، انحصار ۽ گروهه بددين کان پاسو ڪرڻ گهرجي. تعليم دوران عملي سمجهه کان پاسو ڪرڻ گهرجي.

شاهه پٺاڻي

شاهه صاحب بابت قاضي صاحب جو چوڻ آهي ته لطيف سالڪن پڙهڻي شعر ۾ شاعرانه صلاحيتون ڪم آڻيندي دنيا کي امن، اخوت ۽ حب الوطني جي جذبه روحانيت ۽ خدا سان لڳاءُ جو پيغام ڏنو آهي شاهه سالڪن سنڌ جي ڙري ڏري کي ساراهيو آهي ۽ ان سان گڏ ملڪ جي حقن سان رهائجاءُ ڏنو آهي. ڪن شاهه جو هي وقت وڌيڪ پسند آهي.

ڪنڌي اهيون ڪيترين - سڄا هئا ساڙ ڪن
ڪنهن سانگوساهه جو - ڪي گهرويس ڪي گهرون
ساڙ سندر لهن - سر سهائي جي گهرون
(شاهه)

هاري

هاري بابت قاضي صاحب جو چوڻ آهي ته ملڪ جي خوشحالي لاءِ اسان جي هاري کي وڌيڪ محنت ڪندي زراعت جي جديد اصولن تحت آبادي ڪرڻ گهرجي ۽ موهي حڪومت آبادگارن کي ڪيترين ئي سهولتون

ڏانهن آهن جن مان گھڻن فائيدو حاصل ڪرڻ گھرجي.
 قاضي صاحب جن بمبئي ڪارڊ جا سالو اعليٰ هئائون
 کان سواءِ وزير تعليم سندن ڪمٽيو ۾ بهت ٻورڻ هيٺ آيا آهن.
 سندن به ڏهي چڪا آهن.

جناب محمد يوسف چانڊيو

جناب محمد يوسف چانڊيو ولد رئيس صوبو خان
چانڊيو سال ۱۹۱۴ ۾ لاڏيئون ضلع لٽي ۾ پيدا ٿيو. ابتدائي
تعليم سنڌ مدرسي ڪراچي مان پاس ڪئي. تنهن بعد
پنهنجي آبائي قصي زمينداري کي لڳي ويا.
سماجي ڪم:

چانڊيو صاحب جن جا ڪيترائي سماجي بهود جي
پلائي لاءِ ڪم ڪيل آهن جن جو ذڪر هڪ ڏجي ٿو ته
ڊسٽرڪٽ اسڪول بورڊ جي صدر جي حيثيت سان سجاو
هائ اسڪول ٺهرايو، لاڏيئون مڊل اسڪول، سان ضلع لٽي
کي تعليم ۾ پئجي ڏسي ڪيترا ئي تعليمي ادارا کولائڻ ۾
حصو ورتو. پاڻ ۱۹۵۴ ۾ وزير صحت ٿيا. ان وقت سجاو
لٽي، مڪلي ۽ ٽنڊي ڦلرعي جي اسپتالن جو سنگ بنهه
رکيو ۽ ان جي واڌاري لاءِ ڪوشش ڪئي ۽ ڪيترن
شاگردن کي مڊيڪل ۽ اسڪالرشپون ڏيئي ٻاهر ڏيڻ لاءِ
موڪليو. پاڻ ٻيڊ جي سنڌ ڪاليج جا ميمبر، سنڌ مدرسو
جا به ميمبر آهن جن شاگردن کي ٻاهر موڪلڻ ۾ چانڊيو
صاحب جو هڪ هو تن ۾ ڊاڪٽر، ڦلر حسن، مستر
ظاهر علي الهمداني ۽ ڊاڪٽر علي محمد الصاري جن جا نالا
مرڪوز ڪن.
شاگرد

چانڊيو صاحب جو چوڻ آهي ته شاگردن کي گهرجي
ته ڇاه ساڻ تعليم پرائين ڦلر ۽ صدمع جي ٻرڪ، ڪن،
ڦلر هٿن ۾ نه ڪم ٿين پنهنجي اصلي مقصد تعليم ڏانهن
خاص توجه ڏين.

شاه پنداري

ساکين بابڪ چالنده صاحب جو چوڻ آهي ته شاه
 ساکين دلما جا عظيم شاعر آهن سندن شعر کي دلما جي
 سڀني ٻولين ۾ ترجمو ڪيو وڃي ته بهتر سمجهڻ ۾ دلما کي
 هن عظيم هستي بابڪ چالنده سمجهڻ کي شعر وڌيڪ
 پسند آهي.

سغا اٿي جاڳ ——— لندڻ نه ڪڍي ايتري
 سلطاني سهڳ ——— ڀنڊڻ ڪندي نه ملي
 (شاه)

جناب محمد حيات خان رڌ

جناب محمد حيات خان رڌ ولد قادر داد خان رڌ
پههجي آبائي ڳوٺ ڏاڍلو تعلقو سامارو ضلع لڙڪر ۾
پيدا ٿيا ۽ سنڌ جي روشن جمال آبادگارن ۾ شمار ٿي ٿو
۽ ڪنگ آف ڪملا جي نالي سان ياد ڪيو وڃي ٿو. هي
دهريون ئي آهي جنهن ۱۹۵۱ع ۾ سنڌ کي بمبئي ڪملي
کان روه شداش ڪرايو تنهن کان سواءِ پاڻ جي پوکي ۾
به ٿورا ڪما آيا. سندن چوڻ آهي ته سندن هڪ دوست
کين بمبئي ڪملي جا ۱۹ سڪا آڻي ڏنا. جنهن کي وڏائي
هائلي سٺ اڪڙن ۾ ڪملي جو باغ آهي. سندن قول
موجب ته ڪملي لاءِ ٿڌو صلح وڌيڪ ڪامياب آهي ڇاڪاڻ
جو ڪملي لاءِ آبپرا وغيره انهيءَ ضلعي جي موانع آهي.
سندن شاه لطيف ۽ جهڻي للطيف درويش فارم مشهور آهن.
آبادگار

آبادگار کي مخاطب ٿيندي سندن چوڻ آهي ته آبادگار
کي ايراضي ٿوري سان گڏ محنت وڌيڪ ڪري فصل ڪهڙو
اٿائي. هاري جي محنت سان ئي اسان جو ملڪ زرعي ميدان
۾ ترقي ڪندو ۽ سڌرنڊو. جهڻ ته هاري طبقو هڪ مظلوم
طبقو آهي جيڪڏهن ڪو زميندار سڌرنڊ چاهي ٿو ته کيس
ڪهڙي نه پههجي هاريءَ کي ٻيو ڪري سهجي ۽ هاري
جي هر تڪليف ۾ برابر هٿ وڌائي. انهن ڪرڻ سان اسان
جي هاريءَ جي دلجوئي ٿيندي ۽ هو وڌيڪ محنت ڪندو.
۽ اها محنت ئي سندس خوشحالي جو باعث ٿيندي.

پتاڻي ٻلاڙي بابت وٽ صاحب جو چرڻ آهي ته پتاڻي
ٻلاڙو جنهن جو شعر هڪ لاهواب ۽ ٻي ٻيا آهي سندس
شعر ۾ عجز، نماز، نورث ۽ سفا جو سمنڊ ايتل آهي. شاه
جو شعر ٻڌندي حقوقي مالڪ (الله تعاليٰ) جي هڪمن تي
هلڻ لاءِ تلقين ٿيو ڪري. ڪن پتاڻي ٻلاڙي جو هي شعر
وٽ هڪ پسند آهي.

وٽو وجودان ڏڪري ڪڙ ڪڙ کان ڪري،
اچو ٻار ٻري ڪي ٽريو هڪ ميمب جو.
(شاه)

جناب معشوق علي پٽو

جناب معشوق علي پٽو ولد نبي بخش خان پٽ جن ۱۰ مارچ ۱۹۳۲ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ سردار امر بخش پٽي ضلع لاڙڪاڻي ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم علي ڳ-۵ سوري مان جوڙي ڪمپوز ۽ مئٽرڪ ۱۹۵۰ع ۾ سيمٽ ڪرسٽو فرس ڪاليج لنڊن مان ڪئي.

پٽي صاحب جن جو چوڻ آهي ته ڪن زراعت سان لڳاءُ هو تنهن ڪري پاڻ لنڊن جي رائل ايگريڪلچرل ڪاليج مان ۳ سالن جو ڊپلوما ڪيو تنهن بعد ڊور ۾ اينيمل هسپينڊري جو اسپيشل ڪي.رس ڪيو. ۱۹۵۶ ۾ واپس وطن آيا ۽ هتي اڄ-ڃاڻ کان پوءِ پنهنجي زمين ڪسي زراعت جي جديد طريقن سان سڌارڻ لڳا ۽ هڪ فارم نالي اسٽار ڪمپل فارم ٺاهيو جنهن ۾ سڌ جي مختلف لسٽن جو

سال (ڳئون مڻهون) هو ۽ سندن فارم جي مال ڇانئا،
 فلپائن، ايسٽ پاڪستان ۽ لاهور جي نمائش ۾ اعزاز ڪندا
 ۱۹۶۱-۱۹۶۲ع ۾ اڪي- ڊي- سي طرفان جهڪي ڪمٽل فارم
 لنڊون محمد خان، ڀاڳي لاڙي- اوسٽر محمد روهڙي ۾ هئا
 انهن فارمن جي سهال لاءِ ڪنهن اڳواڻي واري جي آڇ ڪئي
 جهڪا پتي صاحب قبولي- ۽ پاڻ هڪ ڪتاب لکي
 پروڊيوزر مور ملڪ انڊيا برف لکيو.

۱۹۶۵ع کان پوءِ معصوم علي پتي صاحب جن وري
 پنهنجي زمين تي ڏيان ڏيڻ شروع ڪيو ۽ ۴ هيٽر ايمالا
 ڊيري فارم جهڪو هو- ڙي (حمير آباد) جي اردنگ آهي
 انسان سندن واستگي آهي ۽ ان سان گڏوگڏ شهب
 پرڏيگ، هارس پرڏيگ ۽ پولٽري فارم لاءِ به پروگرام
 هلي رهيو آهي ۽ اهي فارم لنڊن، الهمار ۽ مسر وٽ آهن.

هيٽر ٽارو معصوم علي صاحب جن حڪومت کي
 برف پرڏيگ جي وڌاءِ لاءِ هڪ رٿ ڏيئي آهي
 سندن چوڻ آهي ته جهڪڙهن اها رٿ قبول يعني ته سنڌ
 اندر هيٽر جهڪا ڪم ۽ گوشت جي کوٽ آهي تنهن کي
 سولائي سان مڻهه ڏيئي سگهيو لنڊن، الهمار جي فارم تي
 سليف ڪاليموڻن ملي مڪائيز جي طرز سان پوک ڪئي
 رهي ٿي.

ڪراچي ملڪ سولائي اسڪيم جي بورڊ جا ميمبر
 آهن- هي ۳ شهر جهڪي ڏيئي فارم لاءِ ڪري
 مهور آهن.

مهور لنڊن، الهمار ۽ ڊمارڪ الي وڃي ۽ ڊيگري
 فارمن جي چڪاس ڪري آيا آهن.
 شاگرد:

شاگرد کي ڪتاب انڊيا معشوش علي پتي جو

چوڻ آهي ته ڇ جي شاگردن کي اهو عرض آهي ته هو
 پنهنجي فرض جي ڇوڪري جي ڇوڪري جي ڇوڪري جي ڇوڪري جي
 سان ٺاهڻ، ڪن مهينن، نظارن ۽ ڄاڻ لڌائي ڪن ڪم
 وٺڻ ڪهڙي علمي دوران ڪنهن به ڀڄي ڪم ۾ دلچسپي
 نه وٺي ۽ استاد، مائٽن جو احترام ڪم ڪرڻ جي ڪهڙي
 مهيني جي فرض آهي.

نشان پڌاري:

پڻي صاحب چوڻ چوڻ آهي ته ڪم شاه جي رسالي
 سان سان گهڻي دلچسپي آهي ۽ شاه جو ڪلام شوق ۽
 احترام سان پڙهڻ لڳو ڪري هر ڪنهن جي معارف جو
 درگاه شريف (پٽ شاه) تي وڃي شاه ساهڻ جو راڳ، پڙندا
 آهن. سندن چوڻ ته شاه جو رسالو هڪ وسيع آهي ۽
 منجهس سڀ هدايتون موجود آهن اسان کي ڪهڙي به
 شاه ساهڻ جي ڪلام کي هر هنڌ پڙهڻون ته شاه جي
 ڪلام کي ماڻهو کي ماڻهو سمجهڻ شاه ساهڻ جي ڪلام
 ۾ جهڙو قرب، سک ۽ درد سمائل آهي سو ڪنهن پڻي
 شاعر جي ڪلام ۾ ناهي ڪنهن به پسند آهي.

عدل ري آئون نه ڇٽان. جي نورو ڪڇ نضل جو

(شاه)

هاري:

پڻي صاحب جو چوڻ آهي ته هاري جو دارو مدار
 مهنت تي آهي. موجوده هوڻسي حڪومت هارين کي
 گهڻيون سهولتون ڏيڻون آهن ۽ اصولن مطابق ٻوڪڻ،
 ٻج، پاڻ، ٽائمر کي ٻوڪڻ ۽ ٻي جهڙا به گهربل معلومات
 آهي سا زرعي کاتي وارن کان پڇي ان تي عمل ڪرڻ
 سان اسانجو ملڪ اندر اڃا به خود ڪافي ٿيندو ڇاڪاڻ

جو فن مالڪ جو ۸۰ سيڪڙو معيشت جو دارو مدار زراعت تي آهي. تنهن کان سواءِ هاري ۽ زميندار کي بالغ ۾ پڌي ڪرڻ گهرجي ڇوڪن هي ماهرول کي اڳتي هلي صحت مند معاشري کي جنم ڏئي.

پير حسام الدين شاه راشدي

پير حسام الدين شاه جن جو تعلق راشديه سید گهراڻي سان آهي پاڻ نهايت ئي بلند پايه جا جرنلسٽ آهن سندن تصديفون هميشه اسان جي ادب ۾ يادگار رهنديون.

پير صاحب جن پاڻ ۲۰ سيپٽمبر ۱۹۱۱ع ۾ پنهنجي آبائي گهر ۾ جن صاحب لارڪاڻي ۾ پيدا ٿيا. سندن والد صاحب جو نالو سيد حامد شاه راشدي هو.

۱۹۲۷ع ۾ پنهنجي تعليم ۾ مڪمل ڪرڻ کان پوءِ لکڻ شروع ڪيو. ۱۹۳۰ع تائين هفتوار اخبار سنگ زهيندار سان مسلسل رهيا پاڻ ڪيترن ئي ملڪن ۾ تعليمي وندن سان گڏ پاڪستان جي طرفان ويا آهن. جن ۾ يورپ، مڊل ايسٽ شامل آهن.

۱۹۶۲ع ۾ بغداد جي هڪ هزار ساله سالگره جي موقع تي ٻه شرڪت ڪيائون ۽ ماسڪو ۾ اورو اسيمبل ڪانفرنس ۾ پاڻ پاڪستان جي وفد جي ستاره اهنياز ڏنو ويو ۽ ايران حڪومت به کين نشان سھاس ڏنو. سندن خدمتن کي ساراهيندي کين حڪومت پاڪستان به نشان سھاس ڏنو تنهن کان سواءِ ڪيترن ئي ڪانفرنس ۾ شرڪت ڪندا پئي رهيا آهن پاڻ ڪيترن ئي اخبارن ۽ رسالن جا ايڊيٽر ئي رهيا آهن جن ۾ ماهنامہ المعمار، روزانہ ستاره سقند، روزانہ الوجود، روزانہ قرباني، مھراڻ، ايران شعاسي، پارس ۽ ۱۹۹۹ع تائين ڏنل ڪي تنهن کان سواءِ ٻياريتميت علوم ۽ پبلڪيشن حڪومت پاڪستان جا به ۱۹۹۹ع تائين کان سواءِ انهن ترقي اردو، اردو ترست اسٽيٽيوٽ آف سوشل ويسٽ ايشين اسٽيڊيز ۽ يادگار خائب جا پالي آهن. پاڻ

سنڌي ادبي بورڊ، اقبال اڪيڊمي ۽ ٻين ڪميٽين جي علمي ادبي مجلسن جا ميمبر آهن. تنهن کان سواءِ سنڌ يونيورسٽي جي سينٽ جا ميمبر، ڪراچي يونيورسٽي جي سنڌيڪٽر جا ميمبر ڪميٽي سنڌين ڪتاب جيڪي هي آهن.

پارسي تصنيفات (ترجمو)

مصنوعي چنيسر نامو، مقالات الشعراء، مصنوعي مظهر العصر، تڪميل مقالات، قصيدہ مصدويات، تاريخ مظهر شاه جهان، مديون، الوصيات، تاريخ ترخان نام، تذڪره حديثا، تذڪره شعرا ڪشمير، ۴ جلدن ۾، تذڪره جواهر العجائب العالم، ديوان نظري دراوي.

سنڌي تصنيفات:

مولانا مصيب الله سنڌي، سنڌي ادب، مھراڻ جون موجون، تذڪره امير خاٿو، ماڪ پداراڻيل، مڪلي نام، وغيره.

اردو تصنيفات:

ڪافي مقال، وغيره.

پارسي ترجمو:

لغة العظام، مصنوعي مھرو ماه، نورس بهار، الماعطارد، فتح نام، اسلام وغيره.

پير حسام الدين راشدي جي علمي و ادبي خدمتن جو قدر ڪندي ڪم ايران جي تهران يونيورسٽي طرفان ۱۶ مارچ ۱۹۷۴ع تي آرڊر ڊاڪٽريٽ جي ڊگري ڏني آهي.

شاگرد:

شاگردن کي مخاطب ٿيندي راشدي صاحب جو چوڻ آهي ته شاگردن کي هوش کان ڪم وٺڻ گهرجي هي اڳتي وڌڻ جو دور آهي. ڪيس تعليمي ميدان ۾ پڻ هٿ گهرجي شاگردن کي گهرجي ته پنهنجي ملڪ جي ڏکڻ ۽ دردن جو علاج ڪري، پنهنجي اخلاق، ڪردار ۽ علمي جو هاند هجي. شاگردن جي عملي زندگي تعليم ختم ڪرڻ کان پوءِ شروع ٿئي ٿي. قوم همنسٽا فلسفين، سائنسدانن ۽ مفڪرن سان هلندي آهي. اسان کي پنهنجي مفڪرن جي نشاندهي ڪرڻي هئڻ گهرجي ۽ مصنف ڪري تعليمي ميدان ۾ اڳتي وڌڻ گهرجي.

جناب الحاج سيد غلام مصطفي شاه

سالمون غلام مصطفي شاه ولد سيد غلام علي شاه صاحب جن ڪڏهن به تعارف جا محتاج نه آهن سندن علمي، ادبي ۽ سماجي خدمتون هميشه ياد رهنديون ۽ سندن ڪيل ڪارناما ياد رهندا.

هي عظيم شخص ۱۹ آڪٽوبر ۱۹۱۸ع بمبئي آبادي ڳوٺ حاجي قادر ڏند شاه ضلع ٿر ۾ پيدا ٿيا ابتدائي تعليم ڳوٺ راهوٽ ميرپور بٺوري مان. تنهن بعد سجاد مل اسڪول ۽ ۱۹۳۷ع ۾ سنڌ مدرسي ڪراچي مان مئٽرڪ ڪئي ۽ مئٽرڪس ۾ سنڌ مان پهريون نمبر آيا. اتر ڊي. سنڌ ڪاليج ۽ بي. اي - ال ۱۹۴۱ع ۾ علي ڳڙھ مان پاس ڪئي ۱۹۴۳ع ۾ ايم. اي پورٽوڪل سائنس ۽ ايل. ايل. اي به علي ڳڙھ مان ڪئي. سندن چوڻ آهي ته تعليم ختم ڪرڻ کان پوءِ سندن ارادو وڪالت ڪرڻ جو هو پر پوءِ پاڻ ۱۹۴۳ع ۾ سنڌ مسلم ڪاليج ڪراچي ۾ پروفيسر ٿيا ۽ ۱۹۴۳ع ۾ پاڻ هڪ ڪتاب نالي جهڪو انگريزي ۾ هو سو لکيو.

آمو ورنديس الدين راستي پندنگ ڏي مسلمس آف سنڌ
۱۹۴۴ع ۾ ڪمن ڇهين مهينن ڊسٽرڪٽ ايجيويٽي ڪميشن ۾ وڌ
ڇوڏيو ويو.

۱۹۴۶ع ۾ ڪمن فارين اسٽيڊي لاءِ سلوڪٽ ڪيو و
ياڻ بهرمان سنڌي هئا. جنهن ڊرر ٽولورسٽي اڪليڊ مان
ايم اي ڪئي.

۱۹۴۸ع ۾ ڪمن گورنمينٽ ڪاليج ۾ پروفيسر مقرر
ڪيو ۱۹۴۹ع ۾ وري ڪمن سنڌ مسلم ڪاليج ۾ پروفيسر
سائنس جو پروفيسر مقرر ڪيو ويو.

سماجي ڪم:

شاھ صاحب جو اسڪائولنگ سان گهرو واسطو رهيو
آهي ياڻ اسڪائولنگ جا ڊائونل ڪميشن ۽ هائي ليول
ڪميشن اسڪائولنگ جا آهن. تنهن کان سواءِ ڇاڪسار
ٿي رهيا آهن. شاھ صاحب جو شمار ڇهين ڪميشن: سنڌ آنرورز،
مسلم وائس ۽ الوحد سان گهرو تعلق رهيو آهي.

هاڻي مدرسي لائي سچاڻ ۾ هڪ مدرسو آهي
جنهن لاءِ سيد غلام مصطفيٰ شاھ جن ۲ لک ۲۰ روپيا ڇنڊو
ڪري ان مدرسي کي وڌايو ۽ سڌاريو تنهن کان سواءِ ياڻ
سنڌ مدرسي ڪراچي جا لائق ميمبر آهن تازو ياڻ ڪراچي
۾ لطيف لهرري سوسائٽي قائم ڪئي آهي.

شاھ صاحب جو شمار سنڌ جي عظيم استادن ۾ ٿئي
ٿو ۽ سندن ڪتاب ادب ۽ معاشره به هڪ وڏي اهميت
رکي ٿو.

شاگرد:

شاگرد ڪسي مطالب ٿيندي شاھ صاحب جو چوڻ
آهي ته اڄ جو شاگرد ڪابه تعليمي ذميواري محسوس ڪونه
ٿو ڪري ڪمن گهرجي ته هو تعليمي ميدان ۾ اڳڀرو ٿئي.
۽ اڳتي وڌڻ لاءِ جدوجهد ۽ محنت ڪري محنت سان ئي
هو اڳتي هلي ڪامياب ٿيندو.

پٽائي:

سيد غلام مصطفيٰ شاھ جن جو چوڻ آهي ته پٽائي
پيارو هڪ محب وطن ئي گذريو آهي سندس ڪلام ۾

ٺوڪل، ٺهڻاڻي، صبر، حلم، علم ۽ ثروت آهي. شاھ ٻٽاڻي
ٻڌايو آهي ته قرباني جا آهي ۽ انسان جو هن دنيا ۾ اچڻ
جو مقصد ڪهڙو ۽ ڇا آهي. شاھ سائين جي ڪلام ۽
فلسفو آهي. ڪن شاھ ٻٽاڻي جو هي بيت وڌيڪ پسند آهي.

سائينر سندن ڪرڻن مٿي سنڌ سڪار
دوست مٺا دلدار. عالم سڀ آزاد ڪرڻ
(شاھ)

سيد عالم مصطفيٰ شاھ جن ۱۹۶۵ع ۾ ڏکڻ ۽ تر تعليم
۱۹۶۹ع ۾ وائيس چانسلر سنڌ يونيورسٽي ۽ ۱۹۷۲ع ۾ سنڌ
ٽيڪسٽ بورڊ جا چيئرمين ٿيا. وري ۱۹۷۳ع ۾ ٻئي دفعي
سنڌ يونيورسٽي جا وائيس چانسلر ٿيا جتان ۱۹۷۴ع ۾
استيفا ڏني.

جناب اي. ڪي بروهي صاحب

جناب اله بخش والد ڪرمر بخش خان بروهي جن جو شمار دنيا جي نامور قانوندانن ۽ دلائل فن ۾ ٿئي ٿو، جناب اي ڪي بروهي صاحب جن ۱۹۱۵ع ۾ ڳڙهي ٺاسن ۾ پيدا ٿيا ۱۹۳۳ع ۾ سنڌ مدرسي ڪراچي مان ميٽرڪ پاس ڪئي. ۱۹۳۷ ۾ ڊي. جي. سنڌ ڪاليج ڪراچي مان بي. اي پاس ڪئي. ۱۹۳۹ع ۾ ام. اي فلاسافي ۾ ڪئي ايل. ايل. جي ڪرڻ بعد وڪالت ڪرڻ لڳا. جڏهن تـ بروهي صاحب جن جو چوڻ آهي ته علامه آءِ. آءِ. قاضي

صاحب جن کي الله تعاليٰ بروهي صاحب لاء پندا ڪيو هو، بروهي صاحب جي روحاني ارتقا قاضي صاحب جن کان ٿي. پاڻ ڪيترو عرصو علامه صاحب جي صحبت ۾ رهيا بروهي صاحب جن قانون ٿي ڪيترا ڪتاب لکيا آهن جن جو ذڪر هيٺ ڏهي ٿو.

(۱) ابدولرحمن ابن سلف انگريزي

(۲) پندا ميمٽل آف پاڪستان.

(۳) اسلام ابن دي مادرين ورلڊ

(۴) مستاميٽ آف هيٺ.

شاگرد:-

شاگرد کي مطالب ٿيندي بروهي صاحب جن جو چوڻ آهي ته شاگردن کي گهرجي ته هو وڌن، استاد ۽ والدين جو احترام ڪري علم جي تشنگي جنهن جي قلب ۾ آهي سو ڪامياب آهي. ڪردار جو ٺاهڻ ۽ احترام مٿن لازم آهي. علم هڪ عطر آهي جهڪڻ هن اندر اڀريل هوندو ۽ ٻيو علم ٻڙيو ته اهو علم ڪارگر هوندو ورلڊ:

ٻڙهو ڪي ٻڙهن ڪڙهن ڪمن قلوب سمن

جمعرا ورن ورن ڏوه چڙهن اوٽرا.

(شاه)

تعليم برسات آهي جهڪا اندر اجاري ٿي جهڪڻ هن اندر صاف نه هوندو ته تعليم جو سٺو ممڪن آهي ته نه ٿئي.

پڻاڻي!

شاه صاحب بابت بروهي صاحب جو چوڻ آهي ته دلها جي سڀني شاعرن کي ٻڙهن مان معلوم ٿئي ٿو شاه سائين بلند ياد جو شاعر آهي سندس بهار ماء جي ٺولي ۾ سمائل آهي. شاه جو بهار حق آهي، جهڪي دلها ڄا روحاني راز آهن ٿن جون چاهيون شاه سائين جو ڪلام آهي.

- پروهي صاحب کي هي امت وڌيڪ پسند آهن.
- (۱) مڙھن جڏھن جي مڙھن. جڏھن ڏلو مڙھن مڙھار جو
سو ام ساه سنئون. آئون ڪمڻ ڪهڙو ڪهوران
- (۲) ڪهڙو پڳو ٿان ڪهورو. پائان هو ڪجائب
واچ. مڙھي وڃو ڇو. رھو روح رباب
ساهڙي ري ٿواب. آئون ڪهڙو ڪهوران

پروفيسر سائين قاضي احمد محمد صاحب

جڏهن آئون لاهور ۾ داخل ٿيس ته مون کي هڪ اهڙي شخصيت ملي جڏهن جي ذهني گذار مذهبي روح کي گرفتار ڪيو ۽ اڄ آئون مذهبي مشفق استاد بابت قلم هٿ ۾ کڻي رهيو آهيان.

جناب قاضي صاحب جن مذهبي آباڻي ڳوٺ ٺاهي ٿرپارڪر ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم، سيڪنڊري تعليم ۽ بي. اي پاس ڪرڻ کان پوءِ ۱۹۴۳ع ۾ بمبئي يونيورسٽي مان ايم. اي ڪئي. ۱۹۵۳ع ۾ ايم. ايڊ لنڊن مان پاس ڪئي جنهن کان سواءِ ايل. ايل. بي به پاس ڪيائون جنهن بعد ۱۹۴۰ع ۾ اسڪول جي استاد جي حيثيت سان پڙهائڻ لڳا.

سماجي ڪم:-

قاضي صاحب جن کي سماجي ڪمن سان هممهنگام ڇاهڻ رهيو آهي. ۱۹۶۵ع جي لڙائي ۾ سڌي ڪم ڪري ڪنهن ڪارڪردگي جو ثبوت ڏنو ويو تڏهن تان سواءِ قاضي صاحب جن ڪيترائي اسڪول جن ۾ هائي اسڪول شامل آهن ۽ انهن جي به ڪم ۾ سندن وڏو هڪ آهي. تڏهن کان سواءِ هيدرآباد سنڌ لاءِ ڪاليج جي باني ميمبرن مان هڪ آهن تڏهن کان سواءِ ڪيترن ئي تعليمي ادارن سان سندن گهڻو ۽ گهرو تعلق آهي جن ۾ رينا سائنس ايڊيوڪيشنل سوسائٽي سٽي آرٽس ڪاليج هيدرآباد ايس. ڪي رحيم هائي اسڪول، سنڌ ڪامرس ڪاليج، سول آرٽس ۽ ڪامرس ڪاليج، جناح لاءِ ڪاليج ۽ الھن. همايت السلام هيدرآباد قابل ذڪر آهن.

تڏهن کان سواءِ ڪيترن ئي اخبارن سان سندن واسطو رهيو آهي ۽ ڪيترائي ڪتاب به لکيا آهن.

اخبارون:

سنڌي اخبار اصلاح دي مسلم اسٽوڊينٽ جا نالا قابل ذڪر آهن.

ڪتاب:

(۱) استهڊيو ان ايڊيوڪيشن (۲) ممائي مصطفى جا نالا قابل ذڪر آهن.

شاگرد:

شاگردن کي مخاطب ٿيندي جناب قاضي صاحب جن جو چوڻ آهي. ته اڄ جي شاگردن کي اهو سمجهڻ گهرجي ته هن کي ٿيندي جو اهو ئي رهيو آهي. انهنڪري پنهنجو

سمورو وقت تعليم جي لتاري ۾ صرف ڪري جهڪڻ هن
هو چاهي ٿو ته سندس مستقبل سنواري ته کيس پنهنجي
همائي جي نصيب العون کي سمجهڻ گهرجي ته سندس حقوقي
ترقي علم حاصل ڪرڻ سان ٿيندي. دنيا ۾ زندگي جي هر
شعبي ۾ ڪم ڪم ڪش ۽ هڪٽار ۽ چنانهن تي لڳي پئسي آهي
انهن حالتن ۾ سندس برقراريت کيس پاڻ ۾ قابليت ۽ صلاحيت
پيدا ڪرڻ سان رهندي.

شاهه پڙائي:

شاهه پڙائي بابت قاضي صاحب جن جو چوڻ آهي
ته شاهه صاحب اها جامع شخصيت آهي جنهن جون ڪل
قابليتون، صلاحيتون نورالاهي سان منور آهن سندن شخصيت
جو بيان هن بيت ۾ شامل آهي.

جوڳمڙا هن جهان ۾ ڪي نوري ڪي ناري
پري جن هاري. آيل آئون ته رهان ان ريءَ
(شاهه)

شاهه صاحب جن فرماين ٿا ته:

پوڄ ڪهڙا پڇاڻا. ٿون پوڄ ڪي پڇاڻا
(شاهه)

شاهه سالڪن جو ڪمن هي بيت وڌيڪ پسند آهي.

سرجي ٿان سور ٿيا. ساماڻي ٿان سڪ. ويا
اهي پئي سور. لپاڻي نصيب لاهي
(شاهه)

جناب قاضي صاحب جن هينئر صدر آبدان سٺ
لاڪاليج جا پرنسپال آهن ۽ ڪمن مليل خدا دان علمي

صالحين سان ايل - ايل - بي جي شاگردن کي نوازي
رہيا آهن.

قاضي صاحب جن هميشه غريب شاگردن جي مالي
مدد پنهنجي هٿان ڪندا رهن ٿا.
ڪنهن کان سواءِ سندن قرباني ڪڍهري ۽ نصيحتن
جو جواب ڪونهي.

جناب حاجي خان خواجہ صاحب

اڄ آڏون هڪ عظيم استاد جناب خواجہ صاحب بابت
قلم هٿ ۾ کڻي رهيو آهيان، اهو استاد جنهن ڪهترائي
سال هڪ شوق استاد جي حيثيت سان علم و ادب جي
خدمت ڪئي. جناب خواجہ صاحب جن ۷ آڪٽوبر ۱۹۰۷
۾ پيدائش ٿي آيا ٿي ڳوٺ ٽنڊو باگو ۾ پيدا ٿيا، سندن والد
صاحب جو نالو مهر علي خواجہ هو.

جناب خواجہ صاحب ابتدائي تعليم ٽنڊو باگو مان تنهن
کان پوءِ مئٽرڪ ۱۹۲۸ ۾ نور محمد هاءِ اسڪول حيدرآباد
مان پاس ڪئي. بي. اي. ڊي. جي سنڌ ڪراچي ۾ مان
ڪرڻ بعد لاڙڪاڻو، گورنمينٽ هاءِ اسڪول ۾ استاد ٿيا.
سندن چوڻ آهي ته سندن زندگي تي محمد صديق مسافر
۽ الامام پريمچند جو تمام گهڻو اثر هو ۽ اهي ٻئي سندن
آدرشي استاد هئا ۽ انهن جي صحبت ۾ رهي خواجہ صاحب
مسلو ڪيو ته جي همالي علم و ادب جي خدمت ڪندا
رهندا. ۱۹۳۶ع ۾ بي. ٽي پاس ڪرڻ کان پوءِ اي. وي
مڊل اسڪول نوابشاه ۾ هڊ ماستر مقرر ٿيا انهي اسڪول
جي واڌاري ۽ سڌاري لاءِ ۱۰ لک ۰ روپو هٿ جمع ڪيو،
سندن چوڻ آهي ته نوابشاه اسڪول ۶۰ ڇوڪرن سان
شروع ٿيو جڏهن خواجہ صاحب اهو اسڪول ڇڏيو ته ان ۾
۱۴ سو شاگرد هئا ۽ اهو نوابشاه هاءِ اسڪول سندن
ڪوششن سان ٿيو هن اسڪول ۾ باغ جيڪو شالامار جي

طرا تي ٺهيل آهي ۽ گل وغيره لڳائڻ ۾ به خواجه صاحب جو هٿ هو. خواجه صاحب جو چوڻ آهي ته مون سوچيو هو ته هن اسڪول (نوابشاھ شاھ اسڪول) ۾ سڄي عمر گذاريندس.

هن پنهنجي قبر لاءِ به اتي جاءِ رکي ڇڏي آهي. هن اسڪول ۾ ههڙن شاگردن لاءِ ننڍڙا ڪم ڪيائون جنهن ۶۵۰۰۰ رپيا جمع ٿيا تنهن کانسواءِ نوابشاھ ۾ پرائمري ۽ گرلز اسڪول کولڻ ۾ به خواجه صاحب جو وڏو هٿ هو.

شاگرد

شاگردن کي مخاطب ٿيندي خواجه صاحب جو چوڻ آهي ته اسان جي شاگردن ۾ هر ش گهٽ ۽ جوش وڌيڪ آهي جهڙڪڙن هن اڄ جو شاگرد نظم و ضبط ۾ رهيو ۽ محنت ڪش نه ٿيو ته سندن مستقبل مائوس ڪن ٿيندو ۽ تعليم کي محنت ۽ محنت پور هڻي سان ڪارگر بنائڻ گهرجي.

شاھ پٺاڻي

خواجه صاحب جو چوڻ آهي ته سنڌ شاھ ۽ شاھ سمنڊ آهي پٺاڻي گهرو سنڌي ٻولي کي ڏاڍو ڪم آهي ۽ اعليٰ درجا ڏياريو آهي اسان جي ٿراري جو ڏاڍو سن لفظن ۾ سمائل آهي.

ستا اتي جاڳ، ننڊ نه ڪجي ايتري
سلطاني سهاڳ، ننڊن ڪندي نه ملي.
(شاھ)

شاھ سائون صلح، سائون امن امان ۽ محبت جو پيغام ڏنو آهي. صبر ۽ محنت سان پنهنجي منزل مقصود تي پهچڻ جي تلقين ڪئي آهي. شاھ دنيا جي عظيم شاعرن ۾

مان هڪ آهي سندس زندگي ۾ طمع نه لالچ، نه خد نه
 شڪوه شڪايت نه خود غرضي ۽ نه نه مڪاري جهڙوڪ
 اسين شاه صاحب جي ڏسول نقش قدم ۽ آدرش زندگي
 کي پنهنجو نصب العين بنائينداسون ته اسين ضرور ڪامياب
 ٿينداسون ۽ هڪ نئون ماحول پيدا ڪنداسون جهڙو
 نئزت، سهار، محبت، شرافت سان مالا مال ۽ دلدار خواه
 صاحب هينئر پورڻ آف سيڪنڊري ايڊيوڪيشن پڙهين
 آڻن، پنهنجي نيري ۽ محبت سان الهندي منصب کي
 ڪاميابي سان هلائي رهيا آهن.

سائين اله بخش خان نظاماڻي

مهندجو محترم ۽ شاعري استاد جناب سائين اله بخش
خان نظاماڻي ولد مورو خان نظاماڻي جن جو جنم سال
۱۹۰۵ع ۾ ڳوٺ ٿري ۾ ٿيو سندن والد مهندجي ٿر جا ٻااڻر
۽ ممدار هئا. نظاماڻي صاحب جن کي ننڍي هوندي کان
ولي پڙهڻ جو ذوق هو ابتدائي تعليم پنهنجي ڳوٺان
سڪندري تعليم، پٿورو مدرسو، لوشهر و مدرسو ۽ سنڌ
مدرس ڪراچي مان حاصل ڪئي.

۱۹۳۰ع ۾ بي. اي. علي ڳڙه ڪاليج مان ڪٿي. ۽

پاڻ علي ڳڙه ۾ اسٽوڊنٽس يونين جا وائيس پريزيڊنٽ
بي. اي پاس ڪرڻ کان پوءِ تعليم کاتي سان وابستہ ٿيا ۽
مهروز خاص هائي اسڪول ۾ استاد مقرر ٿيا ڪجهه وقت کان
پوءِ بمبئي مان بي ٽي ڪرڻ کان پوءِ نوشهري هائي اسڪول
۽ ٽنهن بعد اسڪول پورب جا اڊميسٽريٽو آفيسر مقرر ٿيا.
۱۹۵۳ع کان تربيتي ڪاليج ٺارمون حيدرآباد جا

پرنسپال ٿيا آخر ۱۹۶۰ ڊگريڪٽر تعليم ٿي رٽائر ڪيو. رٽائر
ٿيڻ کان پوءِ نور محمد هاءِ اسڪول ۽ مسلم ڪاليج جا
پرنسپال ٿيا ڪنهن نور محمد هائي اسڪول جي شاهجهان جي
ٺاڻي سان سڏيو وڃي ٿو ڇاڪاڻ جو نور محمد هائي اسڪول
۽ مسلم ڪاليج جون عمارتون سندن وقت ۾ جڙي راس ٿيون.

سجاي ڪم

نظاماڻي صاحب جن ۱۹۵۷ع ۾ مهروز خاص ۾ هڪ
ننڍو ڪاليج کوليو جيڪو هميشه مهروز خاص ڪاليج جي
ٺاڻي سان مشهور آهي. ڪميٽي ڪاليج جو بنياد پهرين
مهروز خاص ۾ وڌائون ٽنهن بعد الهيءَ ڪاليج کي بهتارو
شفت ڪيو ويو ۽ الهيءَ عمارت ۾ هاڻي هائي اسڪول
آهي. گورنمينٽ گرلز ڪاليج حيدرآباد، ٺٽي ۾ گورنمينٽ
هائي اسڪول جي هاسٽل، گورنمينٽ ڪاليج حيدرآباد جي
هاسٽل ۽ ٻيون اٺ هاسٽل جي ٺهرائڻ ۾ به سندن حصو آهي.
جيڪي مهروز ماڻهو، مالي هائي اسڪول، شڪارپور جو
جو گرلز هائي اسڪول سانگهڙ جو هائي اسڪول ۽ ڪاليج
به سندن ڪوشش جو نتيجو آهي.

شاگرد

نظاماڻي صاحب جو چوڻ آهي ته اسانجو شاگرد گروهن
۾ ورهايل آهي، ۽ پنهنجو اصل مقصد وساري ڇڏيو آهي.
ڪنهن دل لاءِ سڙهڻ گهرجي وڌن، استادن ۽ مائٽن جي

فرمانبرداري سندس لاء لازمي آهي. کيس سهورو وقت تعليم
حاصل ڪرڻ ۾ ڏيڻ گهرجي.

شاهه پڌاڻي:

نظاماڻي صاحب جو چوڻ آهي ته شاھ سائن جو
رسالو جهڙڪڏهن صبح جو ڪٿي انکي دل لاکي اڙهي نه
گناه نه ٻڌندو، شاه سائن سر ڪلچاڻ ۾ فرمايو آهي ته.

اول الله ظفر اعالي عالم جو ڏيکاري

قادر پهندي قدرت سمن قائم آهي قديم

۽ حقيقت ۾ سنڌي زبان کي گرامر پڌاڻي صاحب ڏنو.

نظاماڻي صاحب جو چوڻ آهي ته پڌاڻي جي عرس

جي موقعي تي جنرل هلمڊي ٽيڻ ڪهي.

نظاماڻي صاحب جن شاه لطيف لئريٽري سوسائٽي

جا سيڪريٽري آهن ۽ تڏهن کان سواءِ سيڪريٽري اينڊوڪشن

پورڻ صدرآباد جا ميمبر آهن.

جناب جی۔ ای جعفري صاحب

جناب جعفري صاحب جو شمار تعليمي ماهرن ۾ ٿي
 ٿو سندن تعليم کافي جو ڪم ڪم ڪم ڪم کان ڳجهو
 ۽ آهين جعفري صاحب سال ۱۹۰۵ع ۾ پاڻ شهر تعلقي سرور
 ۾ پيدا ٿيا سندن والد صاحب جو نالو الله اوڻايو خان هو.
 سندن اصلي نالو غلام حسن آهي ۽ ذات جا جوڳو آهن.
 ابتدائي تعليم پنهنجي ڳوٺان تهرن بعد مئٽرڪ خيرپور مان
 ۱۹۲۳ع ۾ پاس ڪئي. پي. اي. بهاولپور ڪاليج جهول ۾
 مان ڪئي. ۱۹۲۹ع ۾ لاڙڪاڻي گورنمينٽ هائي اسڪول
 ۾ استاد ٿيا. ۱۹۳۱ع ۾ بمبئي مان بي. ايس ڪئي.
 تهرن کان پوءِ ايم. اي ڪئي ۽ ۱۹۴۰ع ۾ لاڙڪاڻي مدرسو
 هائي اسڪول ۾ پرنسپال ٿيا. ۳ سالن کان پوءِ ڪن ٿوري
 ڏينهي ملتان اسڪولن جو ڊپٽي انسپيڪٽر ڪيو. ۱۹۴۵-۱۹۴۶ع
 ۾ پرنسپال ٿي پوءِ ڪاليج فارم ۾ هاءِ راءِ ٿيا.

جمن تہ جعفری صاحب عالم دائود نوٹی ۹ مرہوم
نور محمد (بالی نور محمد ہائی اسکول حیدرآباد) جی صحبت
۹ رھسی گھڑو کچھو نرالو، لدھن کان سواہ مولانا عبداللہ
سعدی ۹ مولانا وفائی جی صحبت ۹ بہ رھما باغ جڈھن
بی۔ ایچ۔ ڈی کمارن ہی کتاب لکھو۔

ہاگو تو آہستہ دی روزل اسکولس
ہاگو ہاگو ہاگو اسکول حمد آباد جا ہرنسپال آہن۔

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي جعفري صاحب جو چوڻ
 آهي ته اڄ جو شاگرد ڪافي سجاڳو آهي ۽ ڪم ۾ پڻ
 سمورو ڏيان تعليم ڏانهن مڙڪو ڪرڻ گهرجي تڏهن کان
 سواءِ اوت ٻورا ڪٽون ٿي به نوجو ٿئي. جڏهن به شعبي
 ۾ ڪم ڏيڻو هجي ته هو بلڪل اهل پڻجي ٿڪري

شاه پڻاڻي:

شاه صاحب بابڪ جعفري صاحب جو چوڻ آهي ته
 شاه جي شعر جو اثر سنڌ جي هر طبقي جي ماڻهن تي
 آهي. جيڪڏهن شاه جي ڪلام کي پڙهي دل سان همدانو
 وڃي ته هوند اسان جو مستقبل ۽ زندگي ٺهي وڃي جعفري
 صاحب جو معمول آهي ته صبح جو روزانو هي بيت دعا
 طور پڙهن ٿا.

- (۱) ڪوڙ ڪمان - ڪڇ - ۽ ٻي عهد الاءِ جا.
- (۲) جهڙو تههڙو - ان - پاڇا - اوڏياڻي مڱان.
- (۳) نون ستر آئون - ڪڙو - اون اڏار آئون ٿوه.

محترمہ آپا شمس عباسي صاحبہ

آپا شمس عباسي صاحبہ جن جو جنم ۱۰ جدوري سال ۱۹۲۵ع ۾ ٿيو، سندن والد صاحب قاضي عبدالقورم جن پنهنجي وقت جا عالم ٿي گذريا آهن. آپا جن ابتدائي تعليم گدوالي اسڪول (حيدرآباد) ۽ سڪمڊري تعليم ڪنڊين مل گرلز اسڪول (موجوده جامع عرب هائي اسڪول حيدرآباد) مان حاصل ڪئي. ۱۹۳۹ع ۾ مئٽرڪ ۽ ۱۹۴۳ع ۾ بي. اي پاس ڪرڻ کان پوءِ مدرسه البقات ۾ اسٽنٽ مسٽريس مقرر ٿيون، بي. اي ڪرڻ کان پوءِ گورنمينٽ گرلز هائي اسڪول ۾ هيڊ مسٽريس ٿيون. ۱۹۵۵ع ۾ ايم. اي ڪرڻ کان پوءِ گورنمينٽ گرلز ڪاليج حيدرآباد ۾ پرنسپال مقرر ٿيون. ۱۹۷۰ع کان پوءِ ڪن ٻين ڊائراڪٽر ايڊيوڪيشن اڪائيڊمي ڪرپڪولر بورڊ مقرر ڪيو ويو. ۱۹۷۲ع ۾ ٻين ڊائراڪٽر

ڪاليجز ۽ ۱۹۷۳ع ۾ ڊائريڪٽر اڪيڊميڪس اينڊ ڪراڪولر
ٻورو نمون آهن.

تعليم ڊايمٽ ٺهائين ڪي نصيحتا:

آيا جن جو چوڻ آهي ته عورتون مردن جي مقابلي
۾ زياده فرض شناس آهن منجهن ڪم ڪرڻ ۽ وڌيڪ ۽
لڳاءُ ڪجهه وڌيڪ آهي. سندن چوڻ آهي ته عورت کي
هن دنيا ۾ (۴) درجن مان گذرڻو ٿو پوي. ڏي، ٻهڻ، زال،
۽ ماءُ هو پنهنجو ڪردار صحيح معنيٰ ۾ ٽڙهن ادا ڪري
سگهندي جڏهن هو ساهه شعار ۽ باشعور فرض شناس هوندي
اهي خواجهون منجهس ٽڙهن پيدا ٿي سگهن نمون جڏهن
هو تعليم جي زور سان آهسته هوندي ڪم تعليم سان
گڏوگڏ اهڙي تربيت حاصل ڪري جو هو پنهنجو فرض خوش
اسلوب سان انجام ڏئي، نه فقط ڪتنب لاءِ پر پنهنجي ملڪ
۽ قوم لاءِ رحمت جو باعث بڻجي جوڻي. ڇي قوم لاءِ رحمت
جو باعث بڻجي. ۽ قوم هٿس نظر ڪري. جنهن قوم جون
نماڻيون مٿين خواجهون سان آهسته آهن ته اها قوم امن و امن
جي مقابلي ۾ پنهنجو ڳات اوچو ڪري هلندي. اهڙيون
ماڻهون جن جي ڪود ۾ قوم جا نونهال پلو ان چڙهندا آهن
صحيح معنيٰ ۾ پنهنجي ملڪ ۽ ملت جا رهڻا ٿي
سگهن ٿا.

جهستائين شاگردي واري دور جو تعلق آهي تنهن لاءِ
آيا جن جو چوڻ آهي ته هو تعليم تي پنهنجو زور وڌو
وقت صرف ڪم پنهنجو وقت زندگي جي مقصد حاصل
ڪرڻ لاءِ صرف ڪم ڪم سٺي نموني سان تعليم پرائڻ
ڪهرجي وڌن مائٽن ۽ استادن جو احترام لازمي آهي جنهن
۾ سندن مستقبل پنهان آهي.

مشاهه: پٽائي:

شاهه: پٽائي ساڻن بابڪ آيا صاحب جو چوڻ آهي ته

شاه جي ڪلهر ۾ روحاني راز سمائل آهي جيڪڏهن انهن
کي ٻڌجي ته اهو ڳالھن تي ويهندو ته اسان جي اڃاڪ جو
ذريعو حاسر خدمت خلق ۽ اشاق آهي. آيا جن کي هي
بصيرت وڌيڪ پسند آهي.

مٿا اٿي ڇاڳو، ننڍن نه ڪڍي ايتري،

سلطاني سهاڳو، امڙن ڪمڊي نه ملي.

(شاه)

سندن چوڻ آهي ته هن بصيرت ۾ ڀٽائي پلارو ڪاهلي
۽ سستي ڇڏڻ لاءِ ٿلڻهن آڻو ڪري، هن دنيا ۾ جدوجهد
ڪرڻ سان آخرڪار جون آسائون نصيب ٿينديون.

ڊاڪٽر حميده ڪهڙو

ڊاڪٽر حميده ڪهڙو جن ۱۳ آگسٽ ۱۹۳۴ ۾ بمبئي
 آبادي گروٽ عاقل ضلع لاڙڪاڻو ۾ جنم ورتو. ڊاڪٽر صاحب
 جن بمبئي تعليم ڪراچي ۾ مڪمل ڪرڻ کان پوءِ سال
 ۱۹۵۷ ۾ لنڊن جي ڪشمير ڪاليج اولمپسٽي مان بي. اي آرٽس
 ڪئي. ان کان پوءِ پاڻ لنڊن اولمپسٽي مان بي. اي. ايڇڊي
 هسٽري ۾ ڪمائن. لنڊن بعد ۱۹۶۶ ۾ واپس وطن موٽي
 اچڻ کان پوءِ ڪراچي اولمپسٽي ۾ ليڪچرر ٿيون. ۱۹۶۸
 ۾ سنڌ مان جنرل اسماعيلي (قوام متحده) ۾ هڪ وفد جو
 جمون جي امانتداري ڊاڪٽر حميده جن ڪئي. ۱۹۶۹ ۾
 دهلوشپ لاءِ آڪسفورڊ ويون ۽ ۱۹۷۳ ۾ اٽلان موٽي آيون.
 شاگرد:

شاگرد ڪي مخاطب ٿيندي سندن چوڻ آهي ته
 شاگرد ڪي گهرجي ته هو بمبئي ۾ سمورو ڏيان تعليم ڏانهن
 رجوع ڪري، جهڪا هتي ۽ ته ڪم ڪل هجي. تعليم جي

جنهن شعبي سان سندن تعلق هجي تنهن ۾ هر ٻانگ گهڙي
اڳڀرو ڪن. ان کانسواءِ اسان جي ٽماڻهن کي گهرجي ته هو
تعليم ڀرائين ۽ تعليم کاتي ۾ شامل ٿي ماڻگهجي عورتن
کي تعليم جي زور سان سهڪارين ۽ علم جي روشني کان
روشن ڪرائين.

شاه پڌاڻي

شاه عبداللطيف باپت ڊاڪٽر حميده گهڙو جن جو
چوڻ آهي ته شاه سائين دنيا جي صوبي شاعرن ۾ اول درجي،
جا شاعر آهن سندن شعر ۾ تصور، فلسفہ ۽ انسانيت لاءِ
همار ۽ خلوص آهي. ڪو شاه جو هي بيت ڏيکاري سگهجي ٿو.

ولر ڪهو وٺن- ڀريت نه ڇڏن ٻانگ ۾
ڏسو ڀڪش-ڙن- ماڻهون ٿا مٽ ڪهڙي
(شاه)

ڊاڪٽر حميده گهڙو جن هميشه سندن ٻوليورسني سان
وابسته آهن ۽ تاريخ جي شعبي ۾ پروفيسر آهن.

جناب سائين ترمذاس ورداڻي

مدهجي عربي استاد جناب سائين ورداڻي صاحب جن جو جنم ۱۳ جولاءِ ۱۹۱۳ع ۾ اوڀارڙي شهر ضلع سکر ۾ ٿيو. شروعاتي تعليم مدهجي ٻارن ۽ معتزڪ سکر مونس هاءِ اسڪول مان ۱۹۳۱ع ۾ ڪيائين.

۱۹۳۵ع ۾ ڊي اي جي ڪاليج سنڌ ڪراچي مان پاسي ۾ بي اي آف ڪئي. جنهن ۾ ورداڻي صاحب جن کي تعليم و تدريس سان دلچسپي هئي تنهن ڪري پاڻ کي اڪيڊمي پري ۾ استاد جي حيثيت سان مقرر ٿيا ۽ ۱۹۳۸ع ۾ نور محمد هائي اسڪول ۾ استاد جي حيثيت سان داخل ٿيا. پاڻ ۳۰ سال علم جي خدمت ڪندا رهيا ۽ شاگردن کي مدهجي علم سان نوازيو رهيو. ۱۹۶۹ع

۾ رٿاگر ڪمائون. ورهاڻي صاحب جن جو ٻيون نظارن ۾ گهڻو
اعتقاد آهي تنهن کان سواءِ راسوي شهر محمد صاحب
اوپاري وارو، جناب اي. ڪي بروهي صاحب ۽ مسٽر قاضي
غلام مصطفيٰ صاحب جن جي صحبت ۾ رهيا.

هاڻي ورهاڻي صاحب جن زندگيءَ جا آخري ڏينهن
ڏٺي بالظهار جي يادگيريءَ ۾ گذاري رهيا آهن.
سندن لمن تي شاه سالمن جو هي بهت آهي.
ڏيکين ڏيکڻ هار آئون اڳهاري آهيان.
(شاه)

تصنيفات:

پاڻ هڪ ڪتاب ۱۹۳۸ع ۾ پارسي گرامر نالي لکيائون.
تنهن کان سواءِ ۱۹۴۰ع ۾ مضمون ۽ خط جي نالي سان پارسي
۾ ڪتاب لکيائون.

شاگرد:

ورهاڻي صاحب جو چوڻ آهي ته ماڻگ جهاني وڏو
آهي ۽ استاد روحاني وڏو آهي استاد ئي اها هستي آهي
جيڪا فرش کان عرش تي پهچائي ٿي. تنهنڪري استادن
جي عزت شاگردن تي فرض آهي ۽ استادن جو فرض آهي
ته شاگردن کي بچر سمجهي سٺي تعليم ۽ تربيت ڏيڻ.
خصوصاً اخلاقي درس ڏيڻ.

شاگردن کي گهرجي ته پنهنجو پورو پورو ڏيان تعليم
ڏانهن ڏين ته جيئن اڳتي هلي زندگيءَ ۾ ڪامياب آهن.
مهندس ڪاميابيءَ جي ڪنجي آهي. مهندس سان ئي اسون
سڪجهه ڪري سگهون ٿا.

شاه پٽائي

ورهاڻي صاحب جن جو چوڻ آهي ته پٽائي گهوت
هڪ لائال ۽ سداحيات شاعر آهي ۽ جڏهن به ماڻهو غم ۾

هولندو آهي ته شاه جو رسالو پڙهجي ٿو ته خبر ۽ گولدر
 دور ٿيو وڃن. رسالي جا سڀ سر ماڻڪ ۽ موني آهن
 جهڪي پڙهڻ وٺان آهن. وريائي صاحب کي شاه سائين
 جو هي پست وڌيڪ پسند آهي.

جي لڙائي نه ٿي ته ٻي وري لڙائج
 آسرو م لاهيج سڄي سڃاهيندڙ گهڻو

جناب ساڳين پريڊاس امر

لاڪاليج جي استاد جي هوشيار سائن جناب امر صاحب کي وٺي ٿو سگهجي.

جناب امر صاحب جن ۱۴ مارچ ۱۹۳۳ع تي ديوان مئجسٽراس جي گهر ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم ملي. هاءِ اسڪول جي اي آر ۱۹۵۵ع ۾ سنڌ يونيورسٽي مان ڪئي ۱۹۵۷ ۾ ايل ايل بي فرسٽ ڪلاس ٽاپ تي گهڻي جنهن تي ڪم گولڊ ميڊل مليو.

سجاي ڪم:

امر صاحب جن حيدرآباد سنڌ هندو پنٿايت جي گورننگ بورڊ جاڊائري ڪم آھن ۽ ڪيترن ئي ڪمپني شاگردن سان همدرديون ۽ مالي مددون ڪيون آهن. سندن چورس

موجب نه آهن جيڪي ڪجهه آهيان سو مون کي ڀڳو
ڀڳن آهي. نه منهنجي ڀڳي منهنجي والده ماجده جي
دعائن جو ثمر آهي.

تنهن کان سواءِ ٻين دوستن هر هڪ ٻي سعاد جان
سرهندي ۽ جناب ڏرم داس وڙياڻي جن ڀڳي جي هر
مور تي رهبري ڪئي آهي.

شاگرد:

شاگرد ثابت امر صاحب جو چوڻ آهي ته ڏهن
شاگردن کي گهرجي ته هو ٻين شاگردن کي پاڻ جهڙو ڪرڻ
۾ مدد ڪري. شاگردن کي پاڻ ۾ نومي شعور ٻڌا ڪرڻ
گهرجي جيڪڏهن اسان جو شاگرد نومي شعور جو اعتراف
ڪري نه سگهندو امتاڻن هو اڳتي هلي ڪارڪر شهري
ثابت نه ٿيندو. شاگردن کي گهرجي ته علم جو ڌنڌو ڪن.
علم اها روشني آهي جنهن جي ڦرڻ سان دلداري لولدا هي
دور ٿئي ٿي. شاگردن کي گهرجي ته هو بنيادي حوس لاءِ
پاڻ ٽي ضابطو ڪري گهڻي ۾ گهڻو وقت بهاني تعليم
حاصل ڪري ۽ کيس علم جي ميدان ۾ گهڻو
ڪٽڻ گهرجي.

امر صاحب جو چوڻ آهي ته ڪنهن به مذهبي ٽي
مذاهب لاءِ ايمانداري. مڻا ڪهي ۽ مسلسل محنت
هروري آهي.

ڀڳي گهوت:

امر صاحب جن چوڻ آهي ته شاه سائين بهن القوامي
شاعر ۽ سندس شعر لائيلي آهي. شاه سڏ آهي ۽ سڏ
شاه آهي. شاه جو شعر سڏ جي ٻڌي ٻڌي جي زبان تي
آهي ۽ شاه جو سڏ جي سائين جي دامن تي
نمحر آهي.

امر صاحب کي شاه منالمن جو غي بخت ڏيو
بخت آهي.

الله اهن اوه. جن آئي من سرهو نئي.
(شاه)

چاڪار جو هن بخت سان بخت من محبوب استاد
احمد خان هلائي جون يادون وابستہ آهن.

جناب قاضي محمد اعظم صاحب

قاضي صاحب جن ۲۰ آڪٽوبر ۱۹۳۰ع ۾ پيدا ٿيا۔
سندن والد صاحب جو شمار سنڌ جي بزرگن ۾ ٿئي ٿو۔
اڻ اڻ پڙهي تعليم ميان علي بخش پرائمري اسڪول هيدرآباد
۾ مئٽرڪ نورمحمد شاه اسڪول مان ۱۹۴۶ع ۾ ڪئي۔
۱۹۵۰ع ۾ ڪراچي يونيورسٽي مان بي۔ اي ۽ سنڌ
لا ڪاليج هيدرآباد مان ۱۹۵۲ع ۾ ايل ايل بي ڪئي۔

سماجي ڪم:

۱۹۴۶ع ۾ ٺهيل ڪاليج هيدرآباد ۾ سنڌ سائنس
اسٽوڊنٽ فيڊريشن جا صدر ٿيا۔ لطيف آرٽ سرڪل ڪراچي

جا سيڪريٽري ٿيا. ڪڇي قلع ۾ درآباد ۾ هڪ اسڪول قائم ڪيائون.

۾ درآباد ۾ سول سول ڪاميٽي جي ورڪس ڪاميٽي جا چيئرمين ٿيا. انهيءَ دوران ڪيترن سولن ڪميٽين ۾ ڪڇي آباد ۾ آباد ٿيا جي رهواسين کي مالڪاڻا حقوق نه هئا جنهن ڪري انهن حقوق ڏيارڻ ۾ قاضي صاحب جن ڪافي جدوجهد ڪئي.

انهن کان سواءِ الهداد چند جو گروٽ ۽ انهن لاءِ ۾ ڊولپمينٽ لاءِ ڪافي ٻارڻ پٽوڙيو. ۱۹۶۸ع ۾ ڪامن ويلٿ ۾ پاڪستاني رهندڙن (پارلئامنٽري ميمبر) سان شرڪت ڪئي.

شاگرد:

قاضي محمد اعظم صاحب جن جو ڇوٽو آهي ته اسان جي شاگرد ٻارڻن کي گهرجي ته هو پنهنجو سڄو ڏيان تعليم ڏانهن ڏين.

ڇوٽو تعليم سان ئي هڪ سٺو شهري بڻجڻ ۾ مدد ملي ٿي. انهن کان سواءِ سماجي سرگرمين ۾ حصو وٺڻ. بهرملڪ اهي سماجي سرگرمين شاگرد برادريءَ جي دٻاءُ ۾ بهتون لاءِ هجن.

شاھ پڌاڻي:

پٽ جي گهٽ جو رسالو قراني نصيحت آهي. جنهن لاءِ شاھ ساڻن ٻارڻ فرمايو آهي ته.

جي تو نصيحت پالڻا سي آيتون آهن،
تو من لائين پريان سنڌي ٻار ڏي.

(شاھ)

سندن چوڻ آهي ته جڏهن روح گهڻي ڪا ڪامياب
 ڏسي ٿي ۽ شاه جو رسالو کولي ٿو ته جيڪي ڪاميابون آهن
 سي نور ٿي وڃن ٿيون.
 قاضي اعظم صاحب صوبائي اسيمبلي جا ميمبر به
 رهي چڪا آهن. تڏهن کان سواءِ سندن شمار سندن جي برڪت
 وڪيلن ۾ ٿئي ٿو.

جناب غلام مصطفيٰ ڀرڳڙي

جناب غلام مصطفيٰ ڀرڳڙي ولد دئس غلام محمد خان
ڀرڳڙي جن ۷ جنوري ۱۹۱۳ع ۾ حيدرآباد ۾ پيدا ٿيا.
پرائمري تعليم ڊينڪاڻ ڀرڳڙي، نور محمد هاءِ اسڪول
۽ لائسنس مدرسو مان مئٽرڪ ڪئي.
۱۹۲۹ع ۾ سميٽر ڪيمريج ڊيراڊون مان ڪئي. ڀرڳڙي
خاندان هميشه سنڌ ۾ سماجي ڪمن ۾ سڀ کان اڳورو
رهيو آهي.
دئس غلام محمد خان ڀرڳڙي جن جا ڪمل ڪارناما
هميشه ياد رهندا.

سماجي ڪم

جناب غلام مصطفيٰ ڀرڳڙي جن تعليم جي سڌاري ۽
واڌاري لاءِ گهڻو ڪجهه ڪيو آهي.
هاڻ پهنجي زمين جا ۴۰۰ (چار سو) ايڪڙ ڊينڪاڻ
ڀرڳڙي هاءِ اسڪول لاءِ وقف ڪيا آهن. ۽ الهی هاءِ اسڪول
۾ هڪ بورڊنگ هالوس به سندن ٺهرايل آهي جتي ڪهترائي
شاگرد رهي تعليم پرائن ٿا.
نهن کانسواءِ هاڻ ڪهترن ئي شاگردن جي مالي طرح
سان مدد ڪندا رهيا آهن.
شاگرد:

شاگردن کي مخاطب ٿيندي ڀرڳڙي صاحب جن جو

ڇوڻ آهي ته صحيح تعليم ڀرائڻ ۾ شاگرد کي راني ڪا
هڪس نه ڇڏڻ گهرجي.

شاگرد کي ڪهي نه هو ڏهونڇو ۽ - وڏن ڏهاڻن تعليم تي
ذبح ۽ سندن گهڻو لاڙو وڏي تعليم طرف هڻڻ گهرجي .
هن تعليم ڀرائڻ سان اسان جي سنڌ کي دائرو ۽ اسان
جي ملڪ پاڪستان لاءِ ڀلو آهي.

شاه پڌاڻي:

پرڳڙي صاحب جو ڇوڻ آهي ته جهستالو اسان کي
سنڌي زبان ۾ ڄاڻ ڏيئي مستائن اسين شاه عبداللہاف
پڌاڻي رح جو رسالو سمجهي نه سگهنداسين .

شاه سائين جي رسالي ۾ ماڻهن ۽ انهن جي زندگي
جي سڀني شعبن تي روشني رکي آهي . ۽ حضور جن جي
حديثن کي سنڌي زبان ۾ بهش ڪيو آهي .

شاه سائين جو بهار جامع ۽ هر هڪ ماڻهو سان واسطو
رکي ٿو.

پرڳڙي صاحب کي شاه سائين جو هي بهت نهايت
پسنڌ آهي.

سرامون - جهي سچ ، تان ڪا مون - ان هلي .
مٿان - - ري اڃ بهل ڪ - ارڻ - ب ۾ .

هاري:

اسان جو هاري بهريائين تمام ڀڃتي ٻيل هو مگر هڻي
سندس حالت ڏيهون ڏيهن سڌري رهي آهي ۽ هن کي
گهرجي ته پنهنجي اچڻ کي تعليم ڏياري ۽ پنهنجي هنر ۾
چاهت سان ڪم ڪن .

هاري فقط اڻ پڙهيل طبقي لاءِ مخصوص نه آهي مگر

اهو ڪم هڪ ٻڙهيل به ڪري سگهي ٿو مگر ان کان بهتر
 نموني ۾.

ڇاڪاڻ ته ٻڙهيل آبادگار کي جديد زراعت ۽ سدس
 آلات ۽ طريقن جي وڌيڪ ڄاڻ هوندي آهي تنهنڪري هن
 لاءِ تعليم هڪ لازم عمل آهي.

جناب مير بنده علي خان ٿالپر

جناب مير بنده علي خان ولد مير محمد حسن خان
۱۹۰۴ ۾ پنهجي آبائي ڳوٺ تڏو ڦلار علي ۾ پيدا ٿيا.
ابتدائي تعليم پنهجي آبائي ڳوٺ تڏو ڦلار علي مان
پرائي ۽ پوءِ سمٿر ڪميجر ڊورا ڊون مان ڪئي. تڏهن بعد
پرسٽل يونيورسٽي مان انٽرڪيٽ ۾ ڊپلوما ڪيو ۽ ڪميجر
يونيورسٽي لندن مان ۱۹۲۷ ۾ بي. اي. ڪئي ۱۹۲۸ کان پوءِ
پسٽ ۱۰ سال اسپيشل مئجسٽريٽ ٿي رهيا ۽ ۱۹۳۷ ۾
روپرو وزير ٿيا ۴۰-۱۹۴۹ ۾ وزير اعليٰ سنڌ ٿيا.

سماجي ڪم:

مير صاحب جن ڪيترائي سماجي ڪم ڪيا آهن.
پاڻ پنهنجا ۲ بنگلا هڪ هاءِ اسڪول تڏو ڦلار علي ۽ گرلز
اسڪول کي ڏنا. تڏهن کانسواءِ پاڻ ڊسٽرڪٽ ڪائونسل
جا پريزيڊنٽ ٿي رهيا آهن ۽ ڪن تڏهن دوران چيئرمين
ريمو نوريمن ملندو هو سو شاگردن کي اسڪالرشپ طور
ڏيندا هئا. جڏهن مير صاحب جن وزير اعليٰ سنڌ هوندا هئا.
تڏهن به پنهجي بنگهار جو اڌ سرڪار کي ڏيندا هئا. پاڻ
اها ٽائمن ڪميٽي فرمب شاگردن کي امداد وٺڻ لاءِ

اچن، پاڻ هاڻي الله تعاليٰ جي عبادت ۾ وقت گذاري
رہيا آهن.

شاگرد

شاگرد کي مخاطب ٿيندي مهر بدنه علي خان جن جو
چوڻ آهي ته شاگرد کي اڀرڻ وقت جي ٺاهيندڙ جو لقب
مامل آهي تنهن ڪري کيس پنهنجو اصلي مقام سڃاڻڻ
گهرجي ۽ پنهنجي پوري قوت ۽ طاقت تعليم پرائڻ ۾ صرف
ڪن پنهنجي والدين، استادن ۽ وڏن بي عزت ڪن ڪرڻ
گهرجي. اهڙي طرح سان هو پاڪستان جا سٺا شهري ٿيندا،
ڪن ايمانداري سان ملڪ جي بقا لاءِ سٺي اخلاق تي ڌيان
ڏيڻ گهرجي.

پٽائي:

پٽائي پلڙي بابت مهر صاحب جن جو چوڻ آهي ته
شاھ جي ڪلام ۾ معنيٰ رکيل آهي سندس ڪلام ٻڌائي
تو ته حقيقي گذارڻ جي سڌي رستي تي ڪيئن هلي ۽
انسان کي پنهنجي حقيقي جاڳاڻ لاءِ چيل آهي ۽ پنهنجي
آئيندڙ تي روز ڏنل آهي. ڇوڪرو سندس مستقبل سان
وابسته آهي، پٽائي پلڙي جي ڏنل تعليم تي هلڻ سان
اسان سٺو ڪردار ادا ڪري سگهون ٿا ۽ اعتقاد مضمون
ٿيندو، ذهن ۽ حقيقي ڪامياب ٿيندي.

هاري:

هاري بابت مهر بدنه علي خان جن جو چوڻ آهي
ته محنت ڪريو ڦل ماڻهو. ڪن سندن ذات لاءِ ۽ قوم لاءِ

مھمت ڪرڻ ۽ ڀڄڻ جي، مھنت ۽ صرف مھمت اسان جي
 هاري جو شور آهي ۽ مھنت ئي هاري جو ٻيو نالو آهي،
 مھنت . ان ئي اسان جو ملڪ پاڪستان ترقي ڪندو آباد
 شاداب رھندو.

جناب کتياب الله بخش عرف "تليط خان"

جناب الله بخش کتیا ب عرف عارف خان ولد محمد
حاجي دلار محمد خان کتیا ب پهرين اپريل ۱۹۳۸ ۾ پنهجي
آباڻي ڳوٺ عارف کتیا ب تعلیم هالا ضلع هيدرآباد ۾ پيدا
ٿيا. ابتدائي تعليم سميت پونا ويٽر هاء اسڪول هيدرآباد
مان ٿيڻ بعد نور محمد هاء اسڪول هيدرآباد ۾ مئٽرڪ

ڏي سي هاء اسڪول نوابشاه مان ڪئي.

ياڻ اڃا اتر ۾ هئا ته ۱۹۵۸ع ۾ سندن والد صاحب وفات ڪئي تنهن بعد پنهنجي تعليم مڪمل ڪري نه سگهيا ۽ ذميداري ڪم ۾ لڳي ويا.
سماجي ڪم:-

علف خان جن هڪ نام بهترين سماجي ڪارڪن آهن الهي کانسواء پنهنجي ڪنڊاڻ قورم توڙي ٻين ماڻهن جي هر طرح سان مدد ڪندا رهن ٿا. ياڻ ۱۹۶۲ ۾ يونين ڪائونسل تاج پور جا ٻيا مقابلي چيئرمين ٿيا. سندن اڀار ڪاري ۾ ڪيترن ڳوٺن ۾ ٺاڪا. ڦٽل ڪوهن کي ٺهرايو. پنهنجي يونين ڪائونسل ۾ صفائي ٿي خيال ۽ تعليم کي خيال ۽ تعليم کي مدنظر رکندي ياڻ ڪيترائي اسڪول ٺهرايائون. جمعي ته تاج پور يونين ڪائونسل ۾ اختيار ڏنڊ نه هئا جنهنڪري علف خان جن پنهنجي هڙان انهن خرچن جو پوراڻو ڪندا هئا. يونين ڪائونسل ڪائونسل جي آفيس ۽ عارف ڪنڀاڻ پراڻي اسڪول لاء ياڻ ٻيٽ مفت ڏنا هئاڻون تنهن کان سواء ياڻ ڪيترن ئي غريب شاگردن جي هر وقت مدد ڪندا رهن ٿا.

شاگرد:

شاگردن کي مخاطب ٿيندي علف خان جو چوڻ آهي ته ڪم پنهنجو ياڻ سڃاڻڻ گهرجي ڪم مهنت ڪري تعليم حاصل ڪرڻ گهرجي. سياست کان پري رهي پنهنجو سمورو ڌيان اڄ ڪلهه جي تعليم يعني ٽيڪنيڪل يعني (انجنيئرنگ) تعليم ڏي ڳوٺو لاڙ رکڻ گهرجي. ڇاڪاڻ جو جو وقت جي تقاضا موجب اهائي تعليم ڪارگر ثابت ٿي رهي آهي.

شاه پٺاڻي:

شاه سائين بابت ڪنڀاڻ صاحب جو چوڻ آهي ته پٺاڻي پلاري جو بهار سڄي دنيا لاء آهي ۽ شاه سائين

اسانجي سنڌ جي هستي آهي، شاه جي شاعري ۾ آيتون،
 ۽ سنڌيئون اسان کي ملنديون، عجز، شرف ۽ نهايتاڻي
 ملندي. شاه جي شاعري اولهي کوه وانگر آهي جنهن جو
 انسا اها ڪنهن به نه لڌو آهي.
 ڪتياڻ صاحب کي شاه سالمن جو هي يوسف وڌيڪ
 پسند آهي.

ساڻهو سڀ نه سهڻا ٻئي سڀ نه هنج
 ڪنهن ڪنهن ساڻهو منجهه - اچي اوه بهار جي
 (شاه)

جناب حاجي محمد سليمان پٽو -

جناب حاجي محمد سليمان پٽو صاحب جن ۲۲ سيپٽمبر ۱۹۱۴ع ۾ سکر ۾ پيدا ٿيا. سندن والد صاحب! محمد اسماعيل خان پٽي جو شمار پنهنجي ٿر جي چڱن مڙس ۽ لوڪ مردن مان آهي.

محمد سليمان خان پٽ صاحب جن پرائمري تعليم کان معترڪ ٿاڻن سکر ۾ پڙهيا. تنهن بعد ڏي- جي سنڌ ڪاليج اين- اي- ڏي ڪاليج ڪراچي ۽ ۱۹۳۸ع ۾ لنڊن يونيورسٽي مان انجنيئرنگ جو ڪورس ڪيو. ان بعد پاڻ اسسٽنٽ انجنيئر ٿيا.

پٽ صاحب جن ايمالداري ۽ ذهاليت سان سٺي ترقي ڪئي ۽ ۱۹۶۸ع ۾ چيف انجنيئر جي عهدي تان رٽائر ٿيا. پٽ صاحب جن پنهنجو وقت عبادت ۽ ياد الاهي ۾ گذاري

رهما آهن. سندن گهڻو لاڙو ڏيئي تعليم سان آهي. دنيا
اچڻي ويڻي شيء آهي. حقيقي عبادت ئي مالڪ سان ملائي
ٿي. حقيقي مالڪ جي عبادت ئي شال قبول ٿئي ٿي. دنيا
جي طمع ۽ لالچ ڪن نه آهي.

پاڻ چون ٿا ته:

يعني ڪٿي بهاهه پسڻ ڪارڻ نرين جي.

شاگرد

پنه صاحب چيو ته شاگردن کي پنهنجو سڄو وقت
تعليم تي ڏيان ڏيڻ گهرجي. ڇاڪاڻ ته اهي مستقبل جا
معمار آهن. چوڻه الهن ئي شاگردن کي اڳتي هلي اسان جي
قوم جو بار ايندو. علم سان هميشه اهو ساڳيو آهي. لهڪن
ولڻ وارا ڪي ٿورا آهن.

شاگردن کي پنهنجي مائٽن استادن ۽ وڏن جي عزت
ڪرڻ گهرجي ۽ ان سان گڏ اسلامي تعليم ڏانهن به توجه
ڏيڻ گهرجي نه ڪي ٺارڻ ۽ ڪوڙين ڪهاڻين ڏي.
پٽائي صاحب جو چوڻ آهي ته

اگر پژوه الف جو ٻيا ورق سڀ وسار.

تڏهن وانگر ڏيئي تعليم ئي اسان جو مستقبل سڌاريندي.

شاهه پٽائي:

پت ڏئي ٻايت پنه صاحب جو چوڻ آهي ته شاهه جي
ڪلام ۾ صوفي اثر ۽ مالڪ حقيقي طرف لاڙو آهي. سو
ڪنهن به ٻئي شاعر جي ڪلام ۾ نه آهي. شاهه سائين جو
ڪلام اسان لاءِ مڪمل راهه آهي. ڪن شاهه صاحب جو هي
بوت لکي ٿو ٿو ڪان ئي پسند آهي.

ساري رات سمجهان جاڳي جن ٻان ڪهو،
ان جي همدا لطيف چئي مٽي لڏو مان،
ڪوڙين هڪن سڌار اچي آس ان جي.

پٽ صاحب جن درويش خيالن جا ملڪ آھن ۽ پاڻ
 ماڻھن جي محبت ۽ ٻيٽل ٻين ٻين جي درگاه تي حاضر ٿيڻ
 پريدا آھن. سندن چوڻ لاءِ سڄي پاڪستان جي - ٻئي ٻين
 ٻين جي مزارن جو سندن رٿائون ڪم آھن. ۽ پاڻ ٻين
 کان سواءِ قومي خدمت ڪرڻ لاءِ هر طرح سان حاضر آھن.

ملڪ علاوالدين ولد ملڪ نور محمد خان ”لاڻو احمد خان“ ڪوهستان

ملڪ صاحب جن ۱۹۴۶ع ۱ جنوري ۾ لاڻي احمد خان
 ۾ ڄاوا هئا. جوڪو ڪوهستان جي ضلعي ڏاڍو ۾ هڪ
 ڳوٺ آهي.

پرائمري تعليم لاڻو احمد خان مان ٽنهن بعد مئٽرڪ
 جو امتحان ۱۹۶۴ع ۾ ڪوٽڙي هائي اسڪول مان مئٽرڪ
 پاس ڪيائون.

پاڻ بي. اي آئرس ۱۹۷۰ع ۾ سنڌ يونيورسٽي
 مان ڪيائون، پاڻ سنڌ جي نامور ماڳ گهراڻي سان تعلق
 ٿا رکن.

۱۹۷۲ع امر. اي ۾ پورٽيڪل سائنس ۾ ڪيائون پاڻ

همنئر لا جا شاگرد آهن، تنهن سان گڏ زميندار به آهن سندن
خيال روشن آهن.

”لا“ جي شاگرد جي هميشه سان سندن چوڻ آهي
نه مستقبل ۾ شاگرد جي ڪلهن تي قوم جو بار آهي الهه
ڪري ڪمس گهرجي ته تعليم ئي چڱي طرح سان ڏيان
ڏکسي، جمن اڳتي هلي هو قوم جي صحيح نمائندگي
ڪري ۽ ڪمس ٻري پلي جي سڃاڻ هئڻ گهرجي ۽ ڪمس
کڻي نه هو پنهنجو وقت اجاڻو نه وڃائي ۽ پنهنجو وقت
تعليم پرائڻ ۾ صرف ڪري، ڪمس غلط ليدڻ کان پاسو
ڪرڻ گهرجي ۽ جوش کان گهٽ هوش کان وڌيڪ
ڪم وٺن.

پٺاڻي:

سندن چوڻ آهي ته پٺاڻي جو ڪالم جامع آهي سندن
ڪالم ۾ نصاحت ۽ ملائمت آهي. ڪن شاه صاحب جو هي
بمب نامر گهڻو پسند آهي.

الله اچن آر- جن آڻي من سرهو ٿئي.
(شاه)

هاري:

ملڪ، صاحب جو چوڻ آهي ته اسان جي هاري پاڻ
کي محنت ڪرڻ گهرجي.

موجوده حڪومت طرفان جيڪي زرعي اصلاحات
ڪيا ويا آهن تن مان هو ٻورو ٻورو فائدو وٺن ۽ هاري جي
محنت سان ئي هن ملڪ جي معيشت وڌيڪ مضبوط ٿيندي
جنهن ۾ سڄي قوم جو پلو آهي.

محنت ڪرڻ سان هاري به خوش نه زميندار به خوش.
هاري ۽ زميندار ٻنهي کي گهرجي ته هو پنهنجا پنهنجا

۱. ڄڻ ڪي معنيٰ هاند آهن ۽ جن لاءِ هو اخلاقي طرح ٻڌل
 سي نه وسارين ۽ هڪ ٻاڪمزو ۽ سٿرو تعلق ۾ برقرار رکن
 جنهن ۾ ٻنهي جي پلائي ۽ بهتري آهي ۽ ٻنهي ڏانهن ڪي
 ۲. ٿوري الھي تعلق ۾ آھي.

حاجي عبدالله خان هاليپوٽو

حاجي عبدالله ولد حاجي احمد خان هالمهروٽه جن سال ۱۹۳۲ع ۾ پنهنجي آبائي ڀوت مھمد پھل هالمهروٽه مائلي ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم ٽنڊو غلام علي ميان حاصل ڪئي. سندن والد ۱۹۳۶ع ۾ وفات ڪئي ۽ حاجي عبدالله خان پنهنجي آبائي پسي زمينداري کي لڳي ويا.

ساجي ڪم:

حاجي صاحب کي عام ٻلائي جي ڪمن سان تمام گهڻي دلچسپي آهي. هو گريب ماڻهن جا ڪم پنهنجي هٿان خرچ ڪري به ڪندو آهي. ۽ گريبن جي مدد ڪرڻ سندس اصول رهيو آهي. تڏهن ڪسان سواءِ ڪپري موري جهڙا چورن ۽ پاڻارين جو اڏو هو، اتان چورن ۽ پاڻارين کي گرفتار ڪرايو اهڙي طرح سان سندس ٿر ۾ چورن جو خاتمو آيو.

جڏهن ته صاحب جن چيئرمين به رهي چڪا آهن ۽ سندن ابا مڪاري ۾ ڪمٽرائي سڌاري جا ڪم ٿيا ۽ سندن يونين ڪائونسل مشهور يونين ڪائونسل هئي.

حاجي صاحب کي آبادگاري سان سٺو لڳاءُ آهي ۽ آبادي جي سٺي مصلحت جي ڪري تمام گهڻي لڙي

ڪئي آهي. ۽ ٻانهن سمورو وقت عوامي ٻلائي جي ڪمن
۽ آبادگاري تي صرف ڪندڙ آهي. پاڻ هڪ ڳوٺ پنهنجي
ٺاڻي سان ڪهري موري وٽ ٻڌايو اٿس جهڙو ڏيڻ وٽان
آهي ۽ انهيءَ ڳوٺ ۾ پنهنجي خرچ سان ۴۰ دڪان ڦريب
ماڻهن کي لهرائي ڏنا اٿس تنهن ڪري سوا هڪ لک ڪول
۽ مسجد به لهرائي آهي.

شاگرد:-

هاليموٽي صاحب جوڻ آهي ته اڄ جي شاگرد کسي
گهرجي ته هو پنهنجو سمورو ڏيان تعليم تي ڏيان ڏيان
جهڙن ته هو آئيندي جا اڳواڻ آهن جنهنڪري منجهن سٺي
تعليم هوندي ته هو صحتمند شهري بنجي معاشري جي
خدمت ڪندا ۽ پوءِ قوم مٿن ناز ڪندي.

شاهه ٻڌائي:

شاهه صاحب بابت هاليموٽي صاحب جو چوڻ آهي ته
شاهه صاحب سڌ جا مقبول شاعر ٿي گذريا آهن ۽ هر هڪ
ماڻهن شاهه صاحب جو احترام ڪري ٿو، شاهه جو ڪلام
هر هڪ ماڻهو جي ڏڳ-ڏڳ ۾ سڃاڻي آهي.

ڪن شاهه صاحب جو بيمت وڌيڪ پسند آهي
ماڻهو سڀ نه سڀا. ڏکي سڀ نه هنج
ڪنهن ڪنهن ماڻهو منجهه. اچي پوءِ بهار جي.
(شاهه)

هاري:

هاري کي گهرجي ته جهترو ٿي سگهي زراعت کي
ترقي وٺائي اسانجو ملڪ زراعتي آهي ته ڏس ڏارو مدار
زراعت ۽ هاري تي آهي. جهڪڙهن اسان جي ملڪ جي

زراعت ستريل ھولدي تہ جو شمار سانس اڪريڪلورل
 ڊولپڻ ڪنٽرلز ۾ ٿيندو.

الهيءَ ۾ هاري به خوش نه ملڪ جا ماڻهو به خوشحال
 ٿيندڪري هاري کي گهرجي نه هو محنت ڪري ۽ محنت
 ۾ ئي سندس ٻچن جو روشن مستقبل سمايل آهي.

جناب محمد ابراهيم خشک صاحب

جناب خشک صاحب ولد محمد حسن خان خشک
۱۶ مئي ۱۹۲۹ع ۾ بيهدي آبائي ڳوٺ لال بخش خان خشک
۾ پيدا ٿيا.

شروعاتي تعليم بيهدي آبائي ڳوٺ ۾ ڏيئي تعليم
مولوي محمد هاشم کٽي وٽ اسلام الله مدرسو ۾ حاصل
ڪئي.

سندن چوڻ آهي ته سندن والد کي جي هر شاعري
بان گذريل آهي.

ماڻ مهندي مائو آهن سندن چوڻ آهي ته ڪن ٻئي
۾ تعليم سان ڪهڙو لاڳاءُ آهي.

شاگرد

سندن چوڻ آهي ته اسان کي پنهنجي ڌرتي سان
محبت آهي. ڪن جو چوڻ آهي ته الڪرازي پڙهڻ کان
پوءِ ماڻهو نارمان ٿيو وڃي. پر اهو غلط آهي. اهو فقط
مختلف ذهين ۽ سوچن جو فرق آهي. جيڪا علم ۽ عزت
آهي. اها جهالت ۾ نه آهي.

ان چوڻ ٿا ته علم برابر قوم ملڪ جي خوشحالي لاءِ
باق يتوزير. مائٽن استادن ۽ وڏن جو احترام ڪريو.

شاو پٽائي

اطميشي لاءِ کي سارا همندي هڪ صاحب چوڻ ٿا
ته پٽائي صاحب پنهنجي ڪلام کي املهه ماڻڪ مولمن جو
هار بنايو آهي. جيڪو هميشه اسان جي دلن ۾ پاد رهندو.
پٽ ڏئي هڪ وڏو بزرگ ۽ عالم دين هو.

هڪ صاحب کي هي بيمه گهڻو پسند آهي.

جي تو بيمه پالما سي آيتون آهن
لهو من لائين اريان سدي ٻار ڏي.
(شاهه)

هاري!

هاري لاءِ هڪ صاحب جو چوڻ آهي ته اسان جي
هاري کي جيڪا زمين آهي جنهن ۾ سندس روزي لڪيل
آهي هو تنهن کي محبت ڪري ۽ ان کي بنائي. ڪمس
مستي ۽ ڪاهلي کان پري رهڻ گهرجي.

مستي ۽ ڪاهلي ڪسي پٽائي صاحب به سخت
ڏڪاريو آهي.

جهڙن سندن فرمان آهي ته:

ستا اتي جاڳند نند نه هڪڙي ايتري

(شاه)

سو تنهن وانگر محنت ۾ ئي هاري جو ڀلو، ۽ اسان

جي ملڪ و قوم جو ڀلو آهي.

قاضي عبدالقدوس راجڙ

قاضي عبدالقدوس راجڙ صاحب اهران مئي ۱۹۳۵ع ۾
بندهجي آبائي ڳوٺ ڪنڀري ۾ ڄائو هو جنهنجو تعلق ڪنڀرو
ضلعو سالڪڙ ۾ آهي.

ابتدائي تعليم:

بندهجي ڳوٺ مان مئٽرڪ ممبرو خاص هاءِ اسڪول
مان ۱۹۵۵ع ۾ بي. اي ۱۹۶۰ع ۾ ايم. اي ۱۹۶۴ع ۾ ايل-
ايل. بي پاس ڪئي.

۱۹۶۴ع ۾ نان ڪنڀري جا چئمپئن بنا مقابلي ڇوڏيا ۽
بندهجي چئمپئن دوران نان کي قاضي صاحب هڪ نهايت ئي
ساجي ڪارڪن ثابت ڪري ڏيکاريو.

ساجي ڪم:

نان ڪنڀري جي غريب آباد ڪالوني ٺاهڻ ۾ تمام گهڻي
دلچسپي ورتي ۽ سندن ڪوشش سان الهيءَ ڪالوني لاءِ
جنهن ۾ ۱۵ ۽ ۱۵ ساٿي فوت جي حساب
غريب ماڻهن کي انهن کان سواءِ سندن ڪوششن سان
گهرو والڙ تسليم ٿيو، ڪنڀري ۾ لائبرري سٽرن ڪلب ۽
تعليمي ڊيمنسٽري لاءِ پلان جو هڪ ڪرڻ انهن کان سواءِ
گهرو شاينگ - مئٽر ۽ بس اسٽينڊ وغيره ٺهرائڻ ۾ به سندن
گهري دلچسپي هئي ۽ نان ڪنڀري هاءِ اسڪول جا لائف
ممبر آهن ۽ انهن سان گڏوگڏ اعزازي ميمبر پڻ ڪنڀري هاءِ

اسڪول لاءِ ڪم ڪيو اٿن پاڻ جيئن ته هڪ برگزیده ڪم
آهن تڏهنڪري وان ڌرپ ماڻهن جا جهڪي ڪس آهن
ٿا تڏهن جي ٿي ڪونه وٺن پاڻ ڪيترن ئي شاگردن کي
پڏجي هڙان اسڪالرشپون ڏين. ٿا.

شاگرد:

شاگردن کي گهرجي ته جيستائين سندن تعليم مڪمل
ٿئي، تيستائين ڪن سياست ۾ بهرو وٺڻ نه گهرجي. تعليم
کي نظر انداز نه ڪري جهڪڻ اسان جو شاگرد تعليم ٿي
پورو ڏيان لائي ته اسان جو تعليمي معيار بلند ٿي وڃي.
سندن چوڻ آهي ته اسان جا ڪيترا ڌرپ ۽ مستحق
ڇوڪر جهڪي تعليم کي اڳتي جاري رکي ٿا سگهن ۽
هاڻ تعليم کان محروم آهن تڏهن لاءِ مقرر حضرات کي گهرجي
ته اهڙن شاگردن جي مدد ڪن.

شاه پٺاڻي:

شاه صاحب هڪ بهن القوامي شاعر آهي شاه صاحب
جي شعر مان سنڌ جو هر ڪو طبقو مستفيع آهي ڇاڪاڻ
جو شاه جو بهادر انسان ذات لاءِ آهي پاڻ اندر ئي شاعر
آهن. جنهن ڪري سندن روحاني توڙي برگرزیده دولت
هر انسان تي اثر انداز ٿئي ٿو، سندن شعر اسان جي لاءِ
مفيد راه آهي. ڪن شاه صاحب جو هي بيت ڪهڙو
پسند آهي.

”مارن مولچر هياس - نه ته ماڙهن مارين ڪمڊڪي.“
(شاه)

هاري:

اڄ جي هاري پاء کي عرض آهي ته هو موجوده
سائنسي تقاضا موجب پڏجي زمين تي توجه ڏين پاڻ

پراڻن طريقن کي ترڪ ڪري نئون طريقن سان زمين کي آباد ڪن.

جيئن ته قديم زماني کان وٺي هاري ۽ زميندار جو پاڻ ۾ سماجي ۽ معاشي تالو رهيو آهي. جنهن ڪري هاري ۽ زميندار پنهنجي کي گهرجي نه هو پنهنجا تعلقات نوازن ۾ رکي ۽ پنهنجي زمين تي توجهه ڏين.

محترم غلام حسين پلي

غلام حسين پلي ولد خالصا ديب عبدالرحمان پلي ۱۹۵۰
 ۾ پنهجي آبائي ڳوٺ خالصا ديب عطا محمد پلي آريا ڪرم
 ڄائو. ابتدائي تعليم پنهجي ڳوٺان ۽ مئٽرڪ نور محمد هاءِ
 اسڪول مان پاس ڪرڻ کان پوءِ پنهجي آبائي اهمي
 زمينداري کي لڳي ويا.

شاگرد:

جهنن نه ڦلار حسن خان تارو تعلومي ماهرل - مان
 ڏکري پوهنځي زراعت جي واڌاري ۾ لڳي ويا آهن ۽ اڄ
 تارو شاگردي واري دور مان گذري چڪا آهن - سندن چورڻ
 آهي ته امان جي شاگردن کي ڳوٺ جي نه هرو پوهنڳر سمورو
 ڏيان تعليم تي ڏان - پوهنڳر سندن کان اڳهر ڪن.

سماجي ڪم:

جهنن نه سندن والد خان صاحب عبدالرحمان ڀلي ۳۱
 آڪٽوبر ۱۹۷۳ تي وفات ڪئي ۽ والد جي وفات کان پوءِ
 ڦلار حسن خان جي دستاربندي ۾ ڏور سڃاڻه نصرت ملتان
 واري ڪئي. سندن والد جا ڦلار ڪمل ڪيترائي مدرسو
 آهن ۽ ڦلار حسن خان الهه مدرسو جي سمبال ۽ ڪيترن
 غريب شاگردن جي هر وقت مدد ڪندا رهن ٿا. انهي ۾
 ماڻهن کي پوهنځي خرچ تي ڇڏي ڪرائيندا آهن. ان کانسواءِ
 ڪيترن ئي اسڪالرشپون شاگردن کي ڏين ٿا.

شاه پڙائي:

شاه سائين بابو ڦلار حسن خان جو چوڻ آهي ته
 پڙائي ڀلڙي جو ڪلام جامعيت سان ۾ آهي ۽ الهه
 جامعيت ۾ محبت ۽ ماز وطن جي حب آهي. شاه صاحب
 جهڙي هستي دنيا ۾ ڪا وري هوندي. ڪن شاه سائين جو
 هي بيت وڌيڪ پسند آهي.

تو در آيس داسرا ڪري اوڳڻ آهار
 جي توڙي سڀ سڀدي روح ۾ - مرن ۽ مڙي ناه پتار
 صاحب لڳ ستار - محبت مڏايون مڏيڻ
 (شاه)

هاري کي مخاطب ٿيندي ڦللم حسن خان جن جو
 چوڻ آهي ته هاري کي گهرجي ته محنت ۽ دلچسپي سان
 فصل بچائي ۽ حڪومت جي زرعي صلاحائن مان فائدو وٺي.
 جهڻ ته اسان جو ملڪ زرعي آهي ۽ اسان کي زراعت جي
 ضرورت آهي. هاري کي پئجهجي ملڪ کي زراعت ۾ خود
 ڪمڻ ڪرڻ لاءِ محنت ۽ صرف محنت ئي ڪرڻ گهرجي.
 جنهن ۾ سندس اولاد ۽ ملڪ جو پاڻ آهي.

محترم شيع محمد ساند

جناب شيع محمد ساند صاحب جن ۲۰ آڪٽوبر ۱۳۹۹
۾ ٻنهي آباڻي ڳوٺ جان محمد ساند ۾ پيدا ٿيا. سند
والد صاحب جو نالو جان محمد صاحب جن هو ۽ سند
ساند قوم جي چڱن مڙس ۾ آهي. جناب شيع محمد ساند
صاحب جن ابتدائي تعليم ٻنهي ڳوٺان حاصل ڪرڻ
مئڙڪ ٿارو شاه هاء اسڪول ۾ پي. اي سول ايم. اي. ڊا.
الهيونگ ڪاليج مان ڪئي.

سماجي ڪم

جڏهن ته ساند صاحب جن کي ٻنهي قوم سان
کي ٻڌي ڪري ان جي فلاح و بهبود لاءِ ٻنهي ٽيڙن
همال اڙو ۽ الهيءَ جڏهن ته ٻنهي هڪ عظيم نالي
”سند ساند عظيم جو زمانو وڌو.“

نهن کانسواءِ ٻنهي ڳوٺ ۾ جان محمد ساند ۾
اسڪول نالي قائم ڪرايو ٻنهي همدراڻاڻ ۾ لطيف آباد ۾

نمبر ۳ ۾ هڪ مهاڻو ويٺو. هڪ ڪوٽي ڦاٽي ڪٽي ۽ ان جي
 پائين مان آهن الهڙي ڪوٽي آهي هڪ ايترو ڪمڊو ڪمڊو
 مسجد المالكه مڪمل ٿي راس ٿيندي جنهن جو ڪم هلي
 رهيو آهي. تنهن کانسواءِ ساند صاحب جن ڪيترن ئي
 غريب شاگردن جون هر وقت مالي طرح سان مددون ڪندا
 رهن ٿا. سندن چوڻ آهي ته انسان دنيا ۾ هڪ ٻئي جي
 مدد لاءِ پيدا ٿيو آهي. انسان ۾ همدردِي، امداد باهمي ۽
 هڪ ٻئي جي ڏک، سوز واپڻ جو جذبو هئڻ گهرجي.
 اهڙي ساهت آهي. انسان ۾ معراج آهي.
 شاگرد:

شاگرد لاءِ ساند صاحب جو چوڻ آهي ته اڄ جو
 شاگرد چوڻ لفظ رکي ٿو ۽ پڙهي مستقبل لاءِ پلان ٺاهي
 ٿو پلان کي حقيقي مستقبل جو اهو سمجهي. هر مسئلي تي
 ساهتي سان سوچي ٿو، ماحول جي ڪوتاهين ۽ تاريخن
 کي دور ڪرڻ جي ڪما رکي ٿو.
 شاه پڻ آهي:

شاه سائين باپ ساند صاحب جو چوڻ آهي ته شاه
 سائين شان ۾ جهترو ڪجهه چئي سو گهٽ آهي. شاه
 صاحب جي پايان سند آهن. هر هڪ ٽراڪ ڪري سگهندس
 مقدار آهر جهترو هميشه حاصل ٿئي ٿو هو الهڙي کي پڙهي
 خوشنصيب سمجهي. الهڙي ساند جي تهر ٿاڻن بهتڙ ۽
 پروڙن لاءِ ڪي رند هجن. سندن چوڻ آهي ته هن عاجز
 جي ڪهڙي مجال آهي جو شاه جي شان ۾ ڪجهه عرض
 ڪيان. ساند صاحب کي شاه جو هي بهت ٻڌندو آهي.
 ڪو نه ٻڌي ٿو ڏاڍو جهڪي آيا سي اڳها
 (شاه)

ڇاڪاڻ جو هن بهت ۾ شاه سائين اهو چئسي طرح
 طرح بهان ڪيو آهي ته الله تعاليٰ وقت فقط اعمال ڪم ڪندا
 هاري

اڄ جي هاري عوامي دور جي سڌارن ڪري زياده سمجهو

ڏکي ٿو. ٻئي طرف مرضن کان به قابل نه آهي. هن کي هاڻ
 وڌيڪ محنت ڪرڻ گهرجي ۽ کيس ”للا“ عوامي حڪومت
 جي ڌاري موزن مان پورو پورو نالندو حاصل ڪرڻ گهرجي
 ۽ هو پنهنجي ملڪ ۽ قوم جي ترقي لاءِ قدم وڌائي، جنهن
 ۾ سندس قوم جو راز سمايل آهي.

جناب عبداللہ چنہ

جناب عبداللہ چنہ صاحب جن سن ۱۹۰۲ع ۾ ۱۴ سالن
 ۾ گورنمنٽ هائٽ سڪول ۾ پڙهڻا ٿيا. ابتدائي تعليم هائٽ ۽ ۱۹۲۰ع
 ۾ سنڌ مدرسو، ڪراچي مان، ميٽرڪ پاس ڪئي. ۽ ۱۹۲۱ع
 ۾ ۱۵ سالن ۾ پورٽوريڪي ۾ ڪئي. ۱۹۲۷ع ۾ مهتمدار ڪار
 ٿيا. ۱۹۲۸ع ۾ ۱۸ سالن ۾ پورٽوريڪي علي خان ٽالپور وزير اعليٰ سنڌ
 جا پرائيموريٽ سڪول ٿيا. ۱۹۲۹ع ۾ ۱۹ سالن ۾ ڪلهوڙي
 ٿيا. ۱۹۳۰ع ۾ ۲۰ سالن سنڌ لائبريري ۾ رهيا ڪيو ۽ انهيءَ سوسائٽي
 جا ۱۸ سالن ۾ چيئرمين ٿيا. ۱۹۳۱ع ۾ سروري ڪمپني ٿيا. سنڌ
 جوڙپور جي حدبدي ڪري رپورٽ پاڪستان سرڪار کي
 موڪلي ۽ ڪيڇ ڏيڻ جو اڌ اسان جو آهي.
 ۱۹۵۰ع ۾ ۲۰ سالن ۾ ڪلهوڙي ڪم ۾ رهيو. ۱۹۵۱ع دوران ۱۸ سالن
 ڪمٽيائي زائد مردانه اليگزينڊر اسڪول قائم ڪيا. جيڪي
 خانگي طرح هليا ويندا هئا.

هاري:

چند صاحب ڊيمو ته اسان جي هاري کي گهرجي ته
هو پنهنجي زمين تي وڌيڪ محنت ڪري ۽ پنهنجي هاري
سان گڏوگڏ پنهنجي خالي وقت ۾ ڪم ۾ پاڻ کي ڪم ۾
پي هڻي يا ڏنڊي ۾ سڙائي اهڙي طرح سندس زندگي بهتر
ٿيڻي ۾ گذرندي.

مرحوم بيگم زينت عبدالله چنه

بيگم زينت عبدالله چنه صاحب جن هينئر اسان وٽ موجود نه آهن مگر هن سنڌ جي عظيم نمائني جا عظيم خيالات جهڙي مون وٽ محفوظ آهن. سي آڳاٽن پڙهندڙن حضرات جي خدمت ۾ عرض رکان ٿو. (مصدق)

بيگم صاحب جن سال ۱۹۱۹ع ۾ پنهجي آبائو ڳوٺ سهوڻ ۾ پندا ٿيون ۽ ابتدائي تعليم سهوڻ ۾ ڪرڻ بعد ٽريننگ ڪاليج ناروومن ۾ مدر آباد مان وڌيڪ تعليم ۾. پوءِ سهوڻ ڀرائوري اسڪول جون هيڊ ميسٽريس ٿيون. انهي عهدي تي ۱۰ سال ڪم ڪيائون.

۱۹۴۴ع ۾ سندن شادي جناب عبدالله صاحب ۾ جن سان ٿي.

مرحوم بيگم صاحب جن کي اها آواز هوندي هئي ته جيڪڏهن ساڻن وقت پال پالو ته پاڻ ڪرڻ لاءِ هڪ

رسالو ڪيائون ۽ ساڻن وقت پال پلايو ۽ هڪ رسالو مارئي نالي ڪيائون، جيئن ته بيمگر صاحب جن جو علم و ادب سان گهڻو واسطو رهيو تنهنڪري ڪهن رسالي ڪيائون پر وڌيڪ آساني ٿي. اهو ماهوار رسالو ۱۹۶۱ ۾ مارشل لا جو شڪار ٿيو ۽ وري هاڻ هفتيوار رسالو مارئي ڪريو جهڙو طرح ڪن جي لاهرواهين جو شڪار ٿيون. ان رسالي ڪيائون ۾ ساڻن سنڌ جي عورتن، لاءين ۽ ڀائرن گهڻو سانس ڏنو. بيمگر صاحب جن جو ۱۹۵۰ع وٺي اهو ساڻن تعلق رهيو ۽ اهو جي پراڻي ڊپٽي جي حيثيت سان لاڙڪاڻي جي ڳوٺن ۾ اسڪول، اها جون پراڻيون، لاهين ڪلب قائم ڪرايو. ۱۹۷۰ کان وٺي هاڻ راجپوت ڪلب جون مهمون.

اڄ جي نياڻي

اڄ جي نياڻي کي مخاطب ٿيندي بيمگر صاحب جن جو چوڻ هو ته سنڌ جون نياڻيون هر قسم جي ندي نوري هر ندي تعليم حاصل ڪن، جتي ڪهن تعليم حاصل ڪرڻ جون سهولتون نه آهي اتي هو هر پرائين. اڄ ڪلهه جي ترقي يافته دور ۾ هو پنهنجي ڀائرن ۽ مردن سان ٻانهن ٻولي تي وقت جي تقاضا کي منهن ڏين جهڙنهن اسانجي قوم جي نياڻي ترقي يافته نه آهي تنهنهن اسان جي قوم ترقي نه ڪندي.

شاھ پٺاڻي

سهي سائين پٺاڻي پٺاري بابت صاحب جن فرمايو ته پٺاڻي سندن مرشد، رهنما ۽ رهبر آهي، سندس ڪلام ۾ ڪوبه مفاصلو نه آهي اسانجي دور لاءِ هو انگريزي عام آهي. شاه جا لفظ ۽ نصيحتون دنيا جي انسانيت جي واسطي آهن شاه سائين سڄي انسانيت سان ڳالهيون ڪري ٿو. مرحوم بيمگر صاحب جن کي هي پٺاڻي سائين جو بيمت وڌيڪ پسند آهي.

ڪالڙي لاهج ڪڪر. آئون اگهاري آهيان
 توجھڙو مون وٽ ڪونه ڪو. مون جهڙيون تو وٽ لک
 ٻنهن ڪرم ٻرڪ. آئون اڳ ٿي عاجز آهيان
 (شاه)

بمگر عبدالڪريم صاحب جن سنڌ جي بلند پايو جي
 جي خاتون، جنهن نياڻن جي صلاح و بهود لاءِ ڪجهه
 ڪيو، تنهن جي وفات جي ڪري علمي و صحافت جي
 هلقن ۾ ٻيل خال الائي ڪڏهن ٻر ٿيندو.
 شال ڪنهن الله تعاليٰ جوار رحمت ۾ ڇڪو، عطا فرمائي
 و سنڌن ٻولين کي صبر جميل عطا فرمائي.

جناب سائين محمد اسماعيل منگريه صاحب

مهندجو محبوب ۽ مشفق استاد جنهن مهندجي قدر
قدر تي رهنمائي ڪئي اها هستي جناب محمد اسماعيل
منگريه صاحب جن آهن.

منگريه صاحب جن ۱۴ آگسٽ ۱۹۲۸ع ۾ هيدرآباد ۾
هئا ٿيا، سندن جنم هڪ غريب گهراڻي ۾ ٿيو، ننڍي
هوندي کان وٺي ڪنهن اهڙي مال هوندا هئا ته جيڪو
انسان ايمانداري، لوڪن لاءِ، سچائي سان الله تعاليٰ کي
لوڪل رکي محبت ڪندو سو آخر ڪنهن نه ڪنهن ڏينهن
مهندجي منزل مقصود تي ضرور پهچندو هڪ غريب خاندان

جي فرد جي هوشيار سان هن علم جي روشني حاصل ڪرڻ لاءِ هن مڙاڪهي ڪئي ۽ ۱۹۴۶ ۾ بمبئي يونيورسٽي مان مئٽرڪ جو امتحان پاس ڪري پنهنجي راه ڏانهن اڳتي وڌڻ لاءِ ڪراچي وڃي وڌيڪ تعليم حاصل ڪرڻ سان گڏوگڏ سنڌ يونيورسٽي ۾ ملازمت ڪئي. ۱۹۵۲ ۾ بي. اي ۽ ۱۹۵۴ ۾ ايل. ايل. بي پاس ڪرڻ بعد، پاڻ حيدرآباد اهي جناب احمد مومڻ (جج جو ان وقت حيدرآباد جو برگز وڪيل، امڪو وائڊر ۽) وٽ اوائلي تربيت حاصل ڪئي. ۱۹۷۱ کان پاڻ حيدرآباد سنڌ لاءِ ڪاليج جي استاد جي هوشيار سان پنهنجي شاگردن کي فاضل ڏيڻ شروع ڪيو.

سماجي ڪم:

مگره صاحب جن کي سماجي ورڪر جي هوشيار سان ساري پاڪستان ۾ هرڪو سڃاڻي ٿو، سندن چوڻ مطابق نه هراڻا نور جڏهن به سماجي فلاح و بهود جو جز نه ڪونهي سا ڪڏهن به صورت ۾ ترقي جي راه ڏانهن ڪاڙوڻ ٿي ٿئي سگهي، مگره صاحب جي چوڻ مطابق نه سماجي ڪارڪن هڪ اهو شخص آهي جو هو پنهنجي جان، مال ۽ ساري زندگي پن جي آرام ۽ راحت لاءِ وقف ڪري ٿو ۽ پن کي سک ۽ آرام لاءِ پنهنجي سک ۽ آرام جو ڪمال ڏيو ڪري هڪ جائز سماجي فلاح بهود جي ادارن سان سندن وابستگي پئي رهي آهي.

- (۱) پاڪستان يونيورسٽي گروپ ۾ صدر.
- (۲) سوشل ويلفئر ڪوآپريٽو ڪائونسل صدر.
- (۳) پاڪستان يونيورسٽي ڪوآپريٽو ڪارپوريشن نائب صدر.
- (۴) ڊسٽرڪٽ سوشل ويلفئر ڪاميٽي صدر.
- (۵) هيٽر نازو سرڪار چيلن ۾ قومن جي فلاح لاءِ هڪ

ڪاميٽي ٺاهي آهي جنهن جا سرڪاري طرح سان مڱريو صاحب
جن مقرر آهن.

(۲) آل پاڪستان مڱريو ويلفئير اسوسيشن جا سوشل
ويلفئير ايمپلائوز آهن.

(۷) تحريڪ امداد باهمي ۾ جناب محمد اسماعيل
مڱريو کي امداد باهمي تحريڪ پرائم سنڌ جو ابو ڪري
سڏيو وڃي ٿو پاڻ اڄين ڪوآپريٽو۽ بئنڪ جا چيئرمين، مھراڻ
ايگريڪلچرل ڪوآپريٽو۽ ڪريڊٽ سوسائٽي (چيئرمين مھراڻ
هائوسنگ ڪوآپريٽو۽ سوسائٽي (والس چيئرمين مھراڻ آرٽ
انڊسٽريئل اينڊ هائوس بلڊنگ جو قانوني مشور ۽ آئري
سمڪريٽري (هن ڪارپوريشن جي رٽو ٽڪرائي ۾ لال شهباز
جي نالي سان حيدرآباد ٽريڊنگ هڪ بستي نالي شهباز ٽائون
تعمير ڪئي ٿي وڃي.

لب مھراڻ ڪميٽي جا ميمبرنگ ڊائريڪٽر ۽ سڌس
رپر ٽڪرائي هينڪ لب مھراڻ ڪالوني تعمير ڪرائي ٿي وڃي.
مڱريو صاحب جن جو چوڻ آهي ته انسان کي ڇوڪڙهن
روحاني غذا حاصل ڪرڻي آهي ته هو بهرن، شهرن، زرڪن
۽ اولهائين جي درگاهن تي وڃي مڙهو ڪري الله تعاليٰ جي
جي عبادت ڪري ذهني سکون حاصل ڪري.

جناب مڱريو صاحب جن کي سنڌ جي درگاهن جهڙوڪ
ميدالله شاه، امهاني (ٺٽو) عبدالڪا شاه بخاري، قلندر شهباز
شاه محمد مڪئي، سڌي سرٿراڙ- جي درگاهن تي حاضري
پڙهندڙ آهن.

پاڻ سڌي ميدالوهاب شاه جملاني حيدرآباد جي
درگاه جا محڪم اوقاف طرفان چيئرمين مقرر ٿيل آهن،
الهي۽ درگاه تي ٿارو مولاء ڪوٽر ٺماڙي جي دستار بندي
پڻ ڪرائي وڃي.

مگر: صاحب جن خواجہ فریب نواز، معون الدین چشتی
جا معقد آهن فریب نواز جي ذاتي سان فریب نواز ويلشعر
نالو لکين قائم ڪئي جنهن جا پاڻ صدر آهن، هن نالو لکين
تحت ۾ دارالعلوم بنابو بهو وڃي مگرئي صاحب جن
بزرگانه اعمال رکڻ ٿا اهوئي سبب هر جو حضرت عبدالرحيم
گرهه وڙي (مگره) جي نسل مان آهي،

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي مگرئي صاحب جن جو
چوڻ آهي ته اسانجو شاگرد سچ جي روشني ۾ هي ڪرڻ
وانگر پنهنجي علمي قوت سان ساري دنيا ۾ پکڙجي وڃي
۽ درسا مثل ستارو ڏيکاري پنهنجو پنهنجي ملڪ جو
شان ۽ مان وڌائين. علم ۽ ادب ٻئي لازم ملزوم شين آهن،
جتي علم آهي اتي ادب لازم آهي ۽ جڏهن شاگرد ۾
ادب نه آهي انجو علم اجايو آهي.

شاه پٺاڻي:

مگرئي صاحب جو پٺاڻي صاحب بابو چوڻ آهي ته
شاه سائين پنهنجي ڪلام ۾ هميشه ٺٽو، معصوميت ۽
توڪل جو سبق ڏنو آهي اهو سبق هن سان ظاهر آهي
جڏهن ته شاه سائين فرمايو آهي ته:

الله ڏاهي ۾ تمان ڏاهيون ڏکڻ ڏسڻ

مون سمن مون ٺاڻن ٻوڙاڻي ۾ پال ڪما

مگرئي صاحب جن کي شاه سائين جو هي بيت
وڌيڪ پسند آهي.

ڪهڙي ڪمان ۾ تمان ۾ اڏين ۾ مون

مون ۾ آهن تون ۾ تمان ٿيندو توکي لکي

هاري:

هاري کي مخاطب ٿيندي مگرئي صاحب جو چوڻ
آهي ته ملڪ جو هاري هڪ سر زبون مان سون اٺائيندڙ
آهي، ٿيندو جهٽو به قدر ڪڍي اوترو گهٽ آهي.
اسانجي ملڪ کي لاءِ ڌار پالڻ لاءِ سخت محنت ۽ جائهائي
سان محنت ڪرڻ گهرجي.

مڙئي صاحب جي هر وقت اها دعا آهي ته سنڌ
 جا ٿر ۽ ٻر گهٽ ۽ گههڙ، ميدان ۽ ٽڪر الله تعاليٰ جي
 ڪرم سان شاد ۽ آباد رهندا جوڪڏهن اسان پر اتحاد مصدق
 جو صحيح جزيو هوندو ته اسان ۽ اسانجي پاڪ سر (هن
 پاڪستان) ترقي ڪندو.

محترم غلام شبير قنيو (ماما)

جھڪڙهن ڪنهن محفل ۾ ڪو ذڪر ڇڙاو نه هڪ
نه ٻي ڳالهه ڇڙجي ويندي اها محفل، ادبي هجي يا سماجي
اهو ذڪر محترم غلام شبير قني صاحب جو هوندو. قني
صاحب جو جنم ۲۷ سيپٽمبر ۱۹۴۷ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ
ٻرڙو قني تعلق ڪنڊيارو ضلع لسوابهه ۾ پيدا ٿيو سندس
والد صاحب جو نالو جڊاب واحد بخش صاحب هو. غلام
شبير صاحب ابتدائي تعليم پنهنجي آبا ڳوٺ مان مئٽرڪ
خاواھڻ جي ڏي. سي هاءِ اسڪول مان پڙائي ٿي. اي
سچل سرمست آرٽس ڪاليج ايم. اي سنڌ يونيورسٽي
لا جا ٻه سال سنڌ لا ڪاليج مان پاس ڪيا.

واضح رهي ته سنڌ لاءِ ڪاليج جا نيرا صاحب جن
صدر به رهي چڪا آهن.

هاڻ زندگي ۾ ڪهترائي ڏک ڏٺا آهن، سندس چوڻ
آهي ته جڏهن هو سڪندري تعليم وٺندو هو تڏهن هو
مزدوري ڪندو هو، غازيون ڪڍي ڏيندا هئا ۽ ڏت گذر ڪندو
هو، مال چاريندو هو، مئٽرڪ کان پوءِ حيدرآباد ۾ آيو ۽
هتي اچي سندس ذات واري هڪ آفيسر وٽ گهر جي
نوڪري ڪرڻ لڳو ۽ پڙهڻ لڳو، بهرحال استاد مقرر ٿيو ۽
۽ هاڻي ڊائريڪٽر نزيڪل اڊيوڪيشن آهي.

سندس چوڻ آهي ته کيس اهو مرثيو محنت سان
حاصل ٿيو.

سماجي ڪم:

ڳوٺ جي رهواسين جي مدد ۽ انهن جي ٿله
ٽڪور. ڪراچي ۾ جڏهن جنرل سڪندر جي ڪاليج
۾ پنهنجي شاگرد برادري لاءِ هاسٽل وٺي ڏيڻ ۽ اسڪالرون
وٺي ڏيڻ.

پاڪستان ڊولپمينٽ گروپ جي جنرل سڪندر
جي حثيت سان قريبن ۽ ٻين ماڻهن جي لاءِ ڪم ڪرڻ.
۽ لاءِ ڪاليج جي شاگردن لاءِ نوڪر بواز ٿيڻ وٺڻ ۽ جمع
ڪرڻ ۽ لاءِ ڪاليج جي هاسٽل منظور ڪرائڻ جهڙا ڪم
ٿا آهن تيار نه آهن.

هاڻ اڃا تائين قريبن شاگردن کي ٺهڻ ۽ ڪتاب
ڏيندا رهن ٿا.

شاگرد:

شاگرد ڀاءُ کي مخاطب ٿيندي چون ٿا ته شاگرد کي پنهنجي محنت ۽ قابليت سان اڳتي وڌڻ، پنهنجو سمورو ڏيان تعليم ۾ ڏيڻ. ڪن ڪمي تعليم تي ڏيان ڏيڻ اسانجي عوامي حڪومت جي ڏنل سهولتن سان مڪمل فائدو حاصل ڪن، پاڻ تعليم دوران عملي سياست کان پري رهن، ڪن تعليم جي ڇهه شعبن سان دلچسپي هجي تهون ۾ هو مهارت حاصل ڪن، اهي (شاگرد) نوجوان ئي آهن جن جي ڪنهن ئي آئندي جو بار اچڻو آهي، وڌڻ ۾ احترام، استاد جو احترام، ماڻهن جو احترام مٿن لازم آهي تهون کان سواءِ نظم به شاگردن لاءِ ضروري آهي.

شاه پڌاڻي:

شاه جو ڪلام سنڌ جي تاريخ ۽ امدن کي اجاگر ڪري ٿو اهو اسان لاءِ آئينو آهي، شاه جي ڪلام ڀڙهڻ سنڌ اسانکي پنهنجو خاميون ۽ خوبون نظر اينديون، شاه جي ڪلام حب الوطني زندگي ۾ اڄ لڳڻ جي تهه ڪاري ٿو دنياوي تهه ڪهرين کان پاسي رهڻ جي ٿلهن ڪري ٿو شاه جو ڪلام عظيم سرمايو آهي ۽ هي اهو سرمايو آهي جنهن کي ستل قومون ڏسي ۽ وري ڪر موڙي ڇاڪاڻ-
الن تهون.

شاه جي ڪلام کي پاڻ هميشه عقيدت جي

سان ڏڏو اٿس ڇاڪاڻ جو شاه سائين خود بههجي ڪلام
۾ فرمايو آهي ته..

جيئي ٿو بهت پالما سي آيتون آهن
نور ۽ -ن لائين نريشان سغدي پيار ڏي
(شاه)

مولا بخش "منیر" کتیاڻ

مولا بخش کتیاڻ ولد ڪرامداد خان کتیاڻ ۲۱ ڊسمبر
۱۹۴۹ ۾ ڀنڀڙي آبائي ڳوٺ ۾ وڏي خان کتیاڻ ۾ پيدا ٿيو. جيڪو
هيدرآباد شهر کان ۱۲ ميل پري آهي. شروع ۾ عالي تعليم
۾ ڀنڀڙي ڳوٺان ۽ مئٽرڪ نور محمد هاءِ اسڪول مان ۱۹۶۸
۾ پاس ڪئي. بي. اي ۽ ايم. اي سٽ بولورسٽي ۽ ايل-
ايل. بي سٽ لاءِ ڪاليج حيدرآباد مان ڪري رهيو آهي.
مولا بخش صاحب جو چوڻ آهي ته اسان جي قوم کتیاڻ
تعليم ۾ صلحا پوکي ٿيل آهي ۽ ڪسي آڱرين تي ڳڻڻ
جيڪا شخص اها ٽائمن تعليم حاصل ڪري رهيا آهن. هن

صاحب جو چوڻ آهي ته مون پنهنجي تعليم زندگيءَ جي
 ٽن ڪلن مرحلن ۾ پوري ڪئي. اهي ٽي مرحلا مون کي
 هميشه ياد آهن ۽ رهندا. ڇوڪرو مون تعليم جو رٿور برابر
 برابر آهي. الاهيءَ تعليم ۾ پنهنجي مڙي ماءُ صاحب جو
 هٿ ۽ شفقت آهي. سندس دعاڻي ۽ نصيحتن پنهنجي
 زندگي سڌاري آهي جنهن لاءِ آئون ڇوڻيس نه جهڪڻ
 پنهنجي ماءُ زندگي نه هجي ها ته اڄ تعليم حاصل ڪري نه
 سگهان ها. سندس چوڻ هو ته ٻچا ڪڏهن به ڪنهن جي
 نقصان لاءِ نه سوچين ۽ سدائين پنهنجي محنت، ايمانداري
 ۽ دفاعڪي سان زندگي گذارڻ پنهنجي وس آهر جيترو به
 ٿي سگهي ته دگي انسان جي مدد ڪر. مون اهي ڳالهه مون
 همن سان هنيائون آهن ۽ انشاءَ الله آئون هميشه مڙي
 امڙ جي ٽيڪل نصيحتن تي هلندو رهندس. تنهن کانسواءِ
 پنهنجي والد محترم به سندس حوالي ۾ آيل ڪمڙن تي
 ٽن ڪلن مرحلن جو مقابلو ڪري پنهنجي پرورش ۽ پالڻا ۾
 ڪار ڪسر نه ڇڏي تعليم لاءِ پنهنجي مڙيءَ جي ۽ اڪه جناب
 غلام محمد خان ڪنڀار ۽ جناب اله بخش عرف علي خان
 ڪنڀار مون لاءِ گهڻو ڪجهه ڪيو.

پنهنجي زندگي دنيا جي هر هڪ شعبي مان گذري
 آهي. حالانڪ پنهنجي انٽري عمر ڪالهي ٽڙهن به هڪ
 بڪل گهڙي ولاڪر هن ماهرل مان بهجي راس ٿي ٺڪتو
 آهيان ۽ الاهيءَ پڄاڻ ۾ پنهنجي مطلق استادن، مخلص
 دوستن ۽ اهيان کي جس هجي جن پنهنجي قلم ٽڪر
 تي رهنمائي ڪئي ۽ دنيا ۾ چمڪڻ ۽ رهڻ جو
 ڀليڪ سڳاريو.

شاگرد:

مير صاحب جن جو چوڻ آهي ته اسين شاگرد جنهن

جستجو ۽ آفنگاريءَ سان تعليمي ادارن ۾ داخل ٿيون ٿيا
انهيءَ نمونيءَ کي کي اجهارڻ لاءِ اسان کي پنهنجو پرور
لڳاءُ علم کي پنهنجي ذهن ۾ ڍوڻ لاءِ صرف ڪرڻ
ڪهرجي. نمائشي ڏيکاءُ پنهنجي جاءِ تي ٺهڪ آهي پر ان
سان گهٽ خدمت جي سڃاڻپ لاهي آهي. عزت ۽ علم ۾
آهي ۽ علم اسان کي ”علم“ مان ملندو. اهو علم ئي
اسان کي ترقيءَ جي منزل تي پهچائيندو.

استاد هڪ وڏي همتي آهي جنهن جو احترام
اسان تي لازم آهي. علم جو طالب هميشه علم جي طلب
۽ ناس ۾ رهندو آهي ۽ نه وري هن اڃان ڳالهين ڏانهن
ڌيان هوندو اٿس. ڄمڻ نه اسان جي زندگي تي سماج جو
جو وڏو اثر آهي. اسان جو فرض آهي ته ترقي ڪرڻ
کان پوءِ پنهنجي سماج جي فلاح و بهبود لاءِ ايترو ڪجهه
ڪري جو ايندڙ نسل سدس ڪم ڪارنامن تي رشڪ
ڪن. پنهنجي اها آرزو آهي ته سڄي عمر علم و ادب جي
خدمت ڪندو رهان ۽ درس و تدريس جي پيشي کي
پنهنجو نصب العين بنائون.

شاهه پٺاڻي

پٺاڻي پٺاري بابڪ ميمڻ جو ڏاڏو آهي ته اڄ سائنس
اسان فقط پٺاڻي صاحب جي ڪلام کي ٻڌو آهي، شاهه جي
فڪر، فلسفي، نظام تي اسان ڀرپور ڪلام ڪئي آهي.

شاهه سائنس جو فلسفو عظيم فڪر ئي جهڙو
ڀرپور ڪئي وڃي ته هوند اسان کي ايترو ته ڪجهه ملي
جو اسان جون ۽ اسان جي ايندڙ نسلن جون زندگيون
لهي پون.

جنون لاء پٽائي صاحب خود فرمايو آهي ته:
 سوا ڪر - مولد جي جتي جر وهي ٿو حال
 جي ماسو ملڻي مال آ - بهارا ٻي شهر ٿيڻ -
 (شاهه)

لطيف سائين مهندي والد صاحب جو مرشد آهي ،
 ۽ مهنجو روحاني رهبر آهي .

سندس ڪلام جو آڌار آهيو آهيان، سندس ڪلام
 مهندي سڀني ۾ گهر ڪيل آهي، لطيفي لاءِ جو تذڪرو
 مهندي من ۾ متل ۽ سڀني ۾ سوتل آهي، مهندي مرشد
 پٽائي سائين جا بيت ۽ الهن جون تفهيمون آهن، مون کي شاه
 جو رسالو سچو پسند آهي مگر هي بيت وڌيڪ پسند آيم
 ڇاڪاڻ جو هن بيت ۾ محبت ۽ امن آهي ۽ امن سان عالم
 فائر آهي محبت سان ئي هي دنيا وجود ۾ آئي .

ولر ڪهو وڃي - فرست نه ڇڏن پاڻ ۾ ،
 ڏسو ٻڪهه-ٻڙن - ماڻهين محبت ڪهڙي .

جذاب میدان بخش "عاجز" آراگین صاحب

جذاب میدان بخش "عاجز" آراگین ولد رئیس احمد علی خان
آراگین ۱۰ مهروردی ۱۹۵۲ ع به سندس آبائی کورت هیئت

خان آراءمن ۽ تولد ٿيو.

شروعاتي تعليم سندس ڳوٺ ۾ ۽ مئٽرڪ ۱۹۶۹ع ۾ گورنمينٽ پرائمري اسڪول ۾ حاصل ڪئي. ان بعد ۱۹۷۳ع ۾ گورنمينٽ مسلم ڪاليج مان بي. اي جي ڊگري حاصل ڪئي. هن وقت هوندوآباد سنڌ گورنمينٽ لاءِ ڪاليج ۾ ايل. ايل. بي ڪري رهيو آهي.

جناب آراءمن صاحب تمام خوش طبع ۽ يار واس ماڻهو آهي. بهراڙي جي قريب ڳوٺاڻن جو خاص همدرد ۽ ٻانهن ايلي آهي.

هن وقت آراءمن صاحب سندس شهرن ۽ انسانن سان آرام ۾ ايل هڪ ڪتاب ”مادرن هڪ“ لکي رهيو آهي. جو جلد اوهان مهرنالن جي نظر ٿيندو.

آراءمن صاحب ايل. ايل. اي ڪرڻ بعد ڪم ۽ ڪاليج ڪرڻ جو ارادو آهي. ۽ سندس خاص پروگرام، پنهنجي آراءمن ارادري کي هڪ ڪرڻ ۽ سندس ٻلائي ۽ بهبود لاءِ ڪم ڪرڻ جو ارادو آهي.

شاگردن کي پيغام:

جناب آراءمن صاحب اڄ هڪ جهڙن شاگرد ٻالن کي صلاح ڏيندو ڇو ته هو پنهنجي پوري طاقت [تعليم تي] لڳائي آئين جو ڳوٺ قديم ڪنن ۽ سياست کان بلڪل پاسو ڪن.

جيڪڏهن شاگرد پاڻ سياست کان ٽڪا رهي سگهن ته پوءِ
 اهي ڪنهن جي اوجاري لاءِ جهڙي گندڙي سياست کي
 ڇڏي هرهن ۽ مظلومن جا ڏک درد ٻڌي سندن مدد ڪن.
 اهائي سڀ کان بهتر سياست آهي .

ڪتاب "هوندا سي حيات" بابت هڪ رايو

مستر ٻولا بخش ڪنھن ۾ "معلم" الھن نوجوانن مان آھي جن کي تعليم سان گڏ پنھنجي ملڪ سان خاص مدد آھي، پاڻ هن وقت بہ ايل۔ ايل۔ بي ۾ تعليم وٺي رھيا آھن ۽ الھن مسفر لھن مان وٺي پڄاڻي لھيت ڪوشش ۽ جالشھائيءَ سان مشر کان مڊرن جون سوالن، التروپو ۽ ٻوليءَ ۾ شاع ڪما آھن، جنھن ڪري هيءُ هن عمر ۾ اعليٰ جي معام لائق آھي، بلڪ ڪتاب اعليٰ تعليم وٺندڙ اعليٰ امتحان ٿيندڙ نوجوانن لاءِ سندس مطالع مفيد معلوما مھيا ڪندو.

اڄ ڪلھ مھانگائي اھڙي ۾ ڏرو آھي جو ڪو ڪتاب ڇپائڻ لھيت ممڪن نٿاھي ۽ ڪنھن صاحب کي اھو آھي جو اھڙي ھمت ڪري اٿس.

پاڻ آھي تہ سند جا اھل علم بہ هن ڪتاب ۾ اعھن جي نگاه سان ٿيندا ۽ قدر ڪندا.

تعارف مصنف

۲۱۔ ۱۹۴۹ع ۾ جنم وٺندي آياڻي ڳوٺ موسي خان
ڪڏهاڻ ۾ آيو، ابتدائي تعليم موسي خان ڪڏهاڻ، پوءِ ٽريننگ
ڪاليج فارمن ۽ مدر آباد جي پرائمري اسڪول مان ۵ درج
پاس ڪري پوءِ محمد شاه اسڪول مان ميٽرڪ ڪيو، پي. اي
سچل سرمست ڪاليج الم. اي. سميت پورٽوريستي المل. المل. پي
سمت لا ڪاليج ۽ مدر آباد مان ڪرمان ۽

جهڙن نه تعليم سان شوق مون کي لڏي هوندي کان
شاعرن جي ڪلامن ۽ مثنين ڪتابن ۽ ٽيڙن جو شوق هوندو
هو مذهبي والد صاحب ۽ والده صاحب جي مون کي
اها نصيحت آهي ته اها ڪمهن سان نه پرائي ته ڪر ۽ ڪمهن
جي دل نه رها.

قصہ نیرف :

- (۱) مہر نامون (شہر جو مہر جو)
 (۲) ہولہنس آف مہار دی سانگس
 (۳) ہولہا سہی حیات جلد بہارون
 (۴) ہولہا سہی حیات جلد ۱-۲-۳
 (۵) کردار ذوالفقار
 (۶) شاہ پتالی بہن القوامی شاعر -

مون کي هجڻ پڙائي پلاري سان معيشت رهي آهي ۽
اهو ئي سبب آهي جو مون ٽاچيز کي جڏهن به ڪن ادبي
مجلسن يا ڪاليج وغيره جي مدڪن ۾ لڳل ڪرڻ جو
موقعو ڏٺو ويٺو آهي ته آئون پنهنجي تقرير جي ابتدا ۾
شاھ سالڪن جي ريت سان ڪندو آهيان ڇاڪاڻ جو سالڪن
جا ريت آيتون آهن جهڙن مان فرمايو اٿن ته:

جي ٿو موت ڀالها - - - آهتون آهن.

لہو من لالہن - دربان سہتی ہار ڈی۔

شکل اللہ تعالیٰ اسان کی ہمت عطا فرمائی کہ اس میں ہندوؤں
ادب جی خدمت و واداری لاء باغ پتوڑیوں آہن —

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره ميراثي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488